

T.C

ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ

BÖLGE ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ

**CANCAVİD MİLİSLERİ VE SUDAN SİYASETİNDEKİ
ROLLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ali Recai Polat

Afrika Çalışmaları Anabilim Dalı

Ağustos 2022

T.C

ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ

BÖLGE ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ

**CANCAVİD MİLİSLERİ VE SUDAN SİYASETİNDEKİ
ROLLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ali Recai Polat

Afrika Çalışmaları Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mürsel Bayram

Ağustos 2022

ÖNSÖZ

Tez çalışmamda; bana rehberlik eden, her daim göstermiş olduğu sabrından ve anlayışından dolayı danışmanım Doç.Dr. Mürsel Bayram’a, uzun süren tez çalışmam boyunca çalışmalarında beni teşvik eden sevgili eşime ve ilime teşvikleri sebebiyle kendilerini “İki kandil” olarak nitelendirdiğim Veysel Polat ve Mustafa Ekici beyefendilere sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ali Recai POLAT

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	ix
KISALTMALAR	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
HARİTALAR LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ, YÖNTEMİ, BİLGİ İŞLEME VE DERLEME ARAÇLARI	4
1.1 Araştırmanın Konusu	4
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Önemi	4
1.4 Araştırmanın Yöntemi	6
1.5 Araştırmanın Bilgi İşleme ve Derleme Araçları.....	7
1.6 Kavramlar	8
İKİNCİ BÖLÜM.....	9
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: DEVLETLER İLE PARAMİLİTER GRUPLAR İLİŞKİSİ KAVRAMI.....	9
2.1 Militarizm ve Paramilitarizm	9
2.1.2. Devletler Neden Paramiliter Örgütler Kurar	10
2.1.3. Devletlerin Güvenlik Stratejisi Olarak Paramiliter Grupları Kullanması	13

2.1.4. Kronik Paramilitarizm	17
2.2. Paramilitarizm ve Militarizmin Dünyadaki Örnekleri	20
2.3. Afrika’da Paramilitarizm.....	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	34
CANCAVIDLER ve SUDAN SİYASAL TARİHİNE ETKİSİ.....	34
3.1 Cancavidler.....	34
3.2. Cancavidlerin Meşruiyeti	39
3.3. Cancavidlerin Evrimi	43
3.3.1. Cancavidlerin Yapısı ve Sudan’a Etkileri	43
3.3.2. Cancavidler’in Bölgesel Etkileri	48
3.3.3 Cancavidler’in Uluslararası Arenada Yankısı	52
3.4. Sudan ve Darfur Sorunu	60
3.4.1. Siyasi ve Coğrafi Durum	60
3.4.2. Darfur'un Sosyo-ekonomik Yapısı	65
3.5. Cancavidler’in Siyasal Hayata Etkileri ve Sudan Hükümeti ile İlişkileri	71
3.6. Ömer El-Beşir Sonrasında Sudan Siyasetinde Cancavidlerin etkisi	77
3.6.1. El-Beşir’in Tutuklanması	77
3.6.2. El Beşir Sonrası Sudan ve Cancavidlerin Etkisi	78
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	82
KAYNAKÇA	87
ÖZGEÇMİŞ.....	92

ÖZET

İlk insan topluluklarından günümüze; sınırlı kaynakların kullanımı, güvenlik, çıkar ve nihayetinde toplumların; hayatta kalma endişeleriyle birbirleri arasında çatışmalar ve buna bağlı olarak da kaos var olmuştur. Dünya siyasetinde bir süre sömürge faaliyetlerinin merkezinde yer alan Afrika kıtası, sömürgeciliğin kalıtsal getirileri sonrasında; asimilasyon, yozlaşma, kimliksizlik, otorite boşluğu, teknolojik geri kalmışlık, güvenlik ve istikrarsızlık gibi sorunlar nedeniyle kıta olarak istikrarı sağlayamamıştır. Afrika, günümüzde birçok çatışma ve gruplaşmanın merkezi haline gelmiştir. Yoğun çatışma ve zayıf devlet idaresi alanlarında devletler paramiliter gruplar oluşturur veya mevcut örgütleri destekler. Bu yapılar, otoriteden aldıkları teçhizat, asker, gıda ve mühimmat gibi lojistik yardımlar sayesinde varlıklarını sürdürürler. Devletlerden aldıkları güçle çatışma alanlarında devletlerin çıkarları için var olurlar ve bu varlık resmen devletin elinde olmadığı için bazı durumlarda devlet çıkarlarını korumak için bu tür yollara başvurabilir.

Coğrafi olarak Afrika'nın en büyük ülkesi olan Sudan, 40 yıldır aralıklı olarak iç savaşla harap durumdadır. Güney Sudan'da son yirmi yılda savaş ve kıtlık nedeniyle 2 milyondan fazla insan yaşamını yitirmiş ve milyonlarca insan evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Darfur'daki kriz, Şubat 2003'te Darfur'daki iki isyancı grubun, Ulusal Kongre Partisi hükümetine meydan okumak için ortaya çıkmasıyla, büyük bir insani felakete yol açmış ve yaklaşık 2 milyon kişi yerinden edilmiştir. 200 binden fazla insan komşu Çad'a göçe zorlanarak mülteci konumuna düşmüş ve yaşanan çatışmalarda 300 binden fazla insan hayatını kaybetmiştir. Sudan'ın geçmişten günümüze siyasi tarihi incelendiğinde hiç şüphesiz göze çarpan ana konulardan biri Darfur Sorunu ve Cancavid paramiliterleri olmaktadır. Cancavid paramiliterleri, Darfur bölgesinde uzun süredir varlığını sürdüren bir yapıdır. Cancavid milisleri, Darfur'daki isyanda, Sudan hükümetini desteklemek için kullanılan paramiliter bir güçtür.

Bu tez; devletlerin neden paramiliter gruplara destek verdiğini, bu desteğin faydaları ve zararlarını anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla Sudan'ın siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan paramiliter grup Cancavidler'in ele alınmasını

hedeflemiştir. Sudan'ın Darfur bölgesinde çok sayıda katliam, yağma ve şiddet olayları ile suçlanan Cancavid Milislerinin kimler olduğu, ortaya çıkmalarındaki etkenleri, Darfur Sorunu ve 2019 yılında Ömer El Beşir'in askeri darbeyle devrilmesinin ardından halihazırda Sudan'daki pozisyonları ele almıştır. Böylelikle Cancavidler'in tarihini, amacını, eylemlerini ve Sudan siyasetindeki rolünü de anlayabilmemize yardımcı olmuştur.

Anahtar kelimeler: Cancavid, Paramiliter, Sudan, Darfur, Afrika

ABSTRACT

From the first human communities to the present day; the use of limited resources, security, interests, and, ultimately, communities; there have been conflicts between each other over survival concerns and, by extension, chaos. The African continent, which was at the center of colonial activities in world politics for a while, after the hereditary returns of colonialism, has not been able to achieve stability as a continent due to problems such as assimilation, corruption, lack of identity, authority vacuum, technological backwardness, security and instability. Today, Africa has become the center of many conflicts and groupings. In areas of intense conflict and weak state administration, states form paramilitary groups or support existing organizations. These structures survive thanks to logistical assistance such as equipment, soldiers, food, and ammunition they receive from the authorities. They exist to protect the interests of states in areas of conflict with the power they receive from states, and since this entity is not officially in the hands of the state, the state may resort to such means to protect its interests.

Geographically, Sudan, Africa's largest country, has been devastated by intermittent civil war for 40 years. In South Sudan, more than 2 million people have lost their lives due to war and famine in the last two decades, and millions of people have been forced to flee their homes. The crisis in Darfur led to a major humanitarian catastrophe in February 2003, when two rebel groups in Darfur emerged to challenge the National Congress Party government, displacing nearly 2 million people. More than 200,000 people have been forced to migrate to neighboring Chad and become refugees, and more than 300,000 people have lost their lives in the conflicts. When the political history of Sudan from past to present is examined, one of the main issues that undoubtedly stands out is the Darfur Problem and the Janjaweed paramilitaries. The Janjaweed paramilitaries are a long-standing structure in the Darfur region. The Janjaweed militia is a paramilitary force used to support the Sudanese government in the rebellion in Darfur.

This thesis aims to help understand why states support paramilitary groups and the benefits and harms of this support. It aimed to address the Janjawees, a

paramilitary group that has an important place in Sudan's political life. He discussed who the Janjaweed Militiamen are, who have been accused of numerous massacres, looting, and violence in the Darfur region of Sudan; the factors in their emergence, the Darfur Problem; and the positions already in Sudan after the overthrow of Omar al-Bashir by a military coup in 2019. In this way, it has helped us to understand the history, purpose, actions, and role of the Janjawees in Sudanese politics.

Keywords: Janjawees, Paramilitary, Sudan, Darfur, Africa

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AEH: (Sudan) Adalet ve Eşitlik Hareketi

AMIS: Afrika Birliği Sudan Misyonu

AU: Afrika Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

FDP: Halk Savunma Gücü

FFRU: Birleşik Devrimci Güçler Cephesi

FRS: Sudan Devrimci Cephesi

HDK: Hızlı Destek Kuvvetleri

IMF: Uluslararası Para Fonu

LTTE: Tamil İlam Kurtuluş Kaplanları

LRA: Tanrının Direniş Ordusu

MPLS / A: Sudan Halk Kurtuluş Hareketi / Ordu

RENAMO: Mozambik Milli Direniş

SEK: Sudan Egemenlik Konseyi

SHKH/O: Sudan Halk Kurtuluş Hareketi/Ordusu

SKH/O: Sudan Kurtuluş Hareketi/Ordusu

SKH/O(A): Sudan Kurtuluş Hareketi Ordusu Abdulvahid Muhammed Nur Cephesi

SKH/O(M): Sudan Kurtuluş Hareketi Ordusu Minni Minavi Cephesi

SPLA: Sudan Halk Kurtuluş Ordusu

UCM: Uluslararası Ceza Mahkemesi

UKP: (NCP) Sudan Ulusal Kongre Partisi

UNITA: Angola'nın Tam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 - LTTE'nin Yönetim Şeması.....	24
--	----

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Militarizmi Benimsemiş Toplumların Özellikleri	9
Tablo 2- Sri Lanka Hükümetine ABD'nin Yapmış Olduğu Doğrudan Yardımlar	22
Tablo 3 Afrika'da Bulunan Militer ve Paramilter Güçler	33

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Haşdi Şabi Çatısı Altındaki Örgütlerin Irak'taki Dağılımı	25
Harita 2. Darfur'da Çatışma Bölgeleri.....	55
Harita 3. Darfur'da kabilelerin Coğrafi Dağılımı	62

GİRİŞ

Dünya siyasetinde bir dönem sömürgecilik faaliyetlerinin odağında olan Afrika kıtası, sömürgecilik faaliyetlerinin sona ermesi ile birlikte sömürgecilik yönetim anlayışı ve istikrarsızlık gibi sorunlar yüzünden kıta olarak istikrarı sağlayamamış ve Afrika kıtası günümüzde de birçok çatışma ve gruplaşmanın merkezi olmuştur.

Çatışmaların yoğun olduğu ve devlet yönetiminin yetersiz olduğu bölgelerde devletler paramiliter grupları kurar veya olan örgütlere destekte bulunurlar. Bu örgütlerde devletten aldıkları maddi, askeri, gıda, mühimmat gibi yardımlar ile birlikte varlıklarını sürdürürler. Devletlerden aldıkları güç ile çatışma bölgelerinde devletlerin çıkarları için var olurlar ve bu varoluş resmi olarak devletin elinde olmadığı için bazı durumlarda devlet çıkarlarını gözetmek için bu tür yollara başvurabilir.

Sudan devleti Darfur bölgesinde bulunan kaynaklar ve bölgedeki kabilecilik anlayışı yüzünden uzun süredir birçok sıkıntı ile karşılaşmaktadır. Bu sıkıntılarında ise paramiliter gruplara ihtiyaç duymuştur. Bu gruplardan en önemlisi olan Cancavid Milisleri Sudan hükümetinden aldığı destekler ile birlikte varlığını bölgede sürdürmüştür. Cancavid milisleri uzun zamandır Darfur bölgesinde varlığını sürdüren bir paramiliter yapıdır. Cancavidler, Darfur'da yaşayan, genellikle hayvancılıkla uğraşan Arap kabileleri üyelerinden meydana gelmiş silahlı milislerdir. Tarihsel açıdan Cancavidler, Darfur Bölgesinde yol kesme, şehir dışındaki ticaret kervanlarını gasp etme, tarım ve hayvancılıkla uğraşan halkın mallarını yağmalama suçlarını işleyen silahlı gruplar olarak tanımlanmaktadır. Devrik başkan Ömer El-Beşir bu milisleri, merkezi yönetime karşı başlatılan isyanları bastırmak üzere yardımcısı Osman Taha'nın denetiminde sistemli bir şekilde silahlandırıp organize ederek kullanmıştır. Yerel halk bu milisleri, acımasızlıkları ve katliam niteliğindeki cinayetleri dolayısıyla "Atlı Cinler" anlamına gelen "Cancavidler" kelimesiyle isimlendirmiştir.

Cancavid milisleri Darfur'da Sudan hükümetini desteklemek amacıyla kullanılan bir paramiliter güçtür. Sudan'ın Güney sorunu devam ediyorken ortaya çıkan Darfur sorunu ile ve Sudan devletine yönelik ayaklanmaları bastırmak adına Sudan hükümeti Cancavid milislerini desteklemiştir. 19 yıl önceki Darfur iç savaşının

patlak vermesinin ardından Cancavidler Sudan'ın siyaset sahnesini gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Uluslararası toplumun; Darfur'da yaşanan insan hakları ihlallerinden, devrik lider Ömer El-Beşir'i sorumlu tutmasından ardından Cancavidler, bölgesel ve uluslararası alanda oldukça tanınır hale gelmiştir. Aslen, Cancavid milislerinin ortaya çıkışı, Darfur'daki krizin ortaya çıktığı 2003 senesinden çok öncelere dayanmaktadır. Fakat, Sudan devletince resmi olarak Darfur Sorunu ile beraber ele alınmıştır.

Bu çalışmada Afrika'da yaşanan çatışma bölgeleri arasında önemli bir yere sahip olan Darfur'da Sudan devletinin bir paramiliter grup olan Cancavidler ile yaklaşması ve Sudan siyasetinde önemli bir aktör olarak ön plana çıkması ele alınmaktadır. Sudan siyasetinde yaşanan yanlış yönetim politikaları, bu politikaların bölgenin tarihi ve kültürel ontolojisiyle uyuşmaması, komşu ülkelerle sınır çatışmaları ve savaş, kabilecilik özelinde çıkar çatışmaları, finansal sorunlar, Sudan'ın başkent Hartum gibi merkez şehirleri ile kırsalı arasındaki kültürel farklılıklar ve etnik ile din temelli çatışmalar belirtilen yakınlığa sebep olmuş nedenlerden birkaçı olarak nitelendirilebilir.

Darfur sorunlarının başlaması ile birlikte birçok büyük çatışma meydana gelmiş ve sorun uluslararası alanlara da taşınmıştır. Bölgede yaşanan katliamlardan Cancavidler sorumlu tutulmuş bu sorun yüzünden de Cancavid milislerini destekleyen Sudan devleti birçok suçlamaya maruz kalmıştır. Bu çalışmada paramiliter grupların devlet tarafından nasıl kullanıldığını bir paramiliter örgüt olan Cancavid milisleri ve Sudan siyaseti üzerindeki etkilerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Fakat Cancavidlerin halk nezdinde düşük meşruiyete sahip olduğu gözlemlenmektedir. Genel anlamda Cancavid milislerinin savaşma motivasyonları toprak ve para olan Arap kabilelerinden oluşmaktadır.

Sudan'daki oturma eylemlerinin 3 Haziran 2019'da sert ve kanlı bir şekilde dağıtılmasından sonra "Cancavidler" kavramı tekrar gündeme gelmiştir. Cancavidler'in Sudan'daki siyasi konumu; Lübnan'daki Hizbullah ve Yemen'deki Husiler ile benzerlik taşımaktadır; Devlet içinde devlet. Halihazırda gelinen noktada Cancavidler başka ülkelerle ittifak anlaşmaları imzalıyor, Sudan Ordusu'ndan izin almaksızın gençleri silahlandırıyor hatta orduyla herhangi bir koordinasyona ihtiyaç

duymadan milislerini Sudan dışı bölgelere, paralı asker olarak savaşmak üzere gönderilebiliyor. Cancavidler başkent Hartum'daki kontrolü tamamen eline almış durumdadır. Cancavdiler'in lideri olan SEK Başkan Yardımcısı Muhammed Hamdan Dagalo ise, mer El-Beşir'in devrilmesinden bu yana gerek silah gücü gerek maddi imkanlarını kullanarak Sudan'ın yeni başkanı olmak için elinden geleni yapmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ, YÖNTEMİ, BİLGİ İŞLEME VE DERLEME ARAÇLARI

1.1 Araştırmanın Konusu

Bu araştırmanın konusu, Sudan siyasetinde geçmişten günümüze oluşan sorunların 2003 yılı akabinde daha da şiddetlenen çatışmalar ile birlikte öne çıkan paramiliter bir güç olan Cancavidler'in Sudan iç ve dış siyasetindeki etkileri ile başta Doğu Afrika olmak üzere bölgesel etkilerini ele almaktadır. Bu çalışmada ayrıca devletlerin neden paramiliter gruplar kurduğunu ya da mevcutları desteklediğini, bu grupların devlete olan fayda ve zararlarını açıklar. Dünyanın farklı yerlerinde benzer paramiliter gruplardan da kısaca bahsedilen çalışmanın odak noktası; Sudan siyasetini anlamak ve Cancavidler'in tarihi ve Sudan'ın ulusal ve uluslararası siyaseti üzerindeki etkisi ve Darfur bölgesindeki ulusal, bölgesel ve uluslararası bağlamdaki etkilerinden oluşmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada; Sudan'da bulunan ve Sudan siyasal hayatına büyük etkileri bulunan paramiliter bir grup olan Cancavidler'in tarihini, amacını, eylemlerini ve Sudan siyasetindeki rolünü de anlayabilmemize yardımcı olur. Bu amaç doğrultusunda, devletlerin paramiliter gruplara nasıl destek olduğunu bu desteğin devlete fayda ve zararlarını Sudan Devleti ve paramiliter bir grup olan Cancavidler üzerinden anlaşılmasını hedeflenmektedir.

1.3 Araştırmanın Önemi

İnsanların var olduğu ilk günden bu yana dünya üzerindeki çatışmalar ve gruplaşmalar her zaman olmuştur. İnsanlar ilk günden bugüne, çıkar çatışması,

iktidar, güvenlik kaygıları, kaynaklar vb. birçok sebepten dolayı anlaşmazlık yaşamışlar ve gruplaşmışlardır. Afrika kıtası ise dünya üzerinde bu çatışmaların ve gruplaşmaların en çok yaşandığı bölgelerden birisidir.

Afrika kıtasında yaşanan çatışmaların ve gruplaşmaların nedenlerini aşağıdaki olgularla birlikte açıklanabilir. Bu durumlara neden olan olgular;

- Coğrafi Yapısal Değişiklikler.
- Verimli Olan Arazilerin ve Finansal Kaynakların Paylaşılması Sorunu.
- İklim Değişiklikleri.
- Sömürgecilik.
- Etnik Farklılıklar.
- Yanlış Yönetimlerin Varlığı.
- Politik İstikrarsızlık ve Güvenlik.
- İktidar Mücadeleleri.

Afrika kıtasında çatışmalara ve gruplaşmalara neden olan bu olgular, kıtada paramiliter gruplar oluşmasına neden olmakta ve bazı Afrika devletleri de ayakta durmak adına bu gruplarla yakınlaşmakta ve askeri, lojistik, ekonomik, bürokratik vb. destekler sağlamaktadırlar. Bunun sebebi, Afrika devletlerinin kıtada bugüne dek meydana gelen çatışmalara son verememesi ve istikrarı sağlayamamalarıdır.

Bazı devletler varlıklarını sürdürebilmek için paramiliter gruplar ile iş birliği içerisine girmektedir. Bu çalışmada ise Afrika kıtasında bulunan çatışmaların merkezlerinden Darfur bölgesinde Sudan devletinin bir paramiliter grup olan Cancavidler ile yakınlaşması ele alınmaktadır. Sudan siyasetinde sömürgecilik zamanlarından kalma yanlış yönetim politikaları, bu politikaların bölgenin tarihi ve kültürel ontolojisiyle uyuşmaması, komşu ülkelerle sınır çatışmaları ve savaş, kabilecilik özelinde çıkar çatışmaları, finansal sorunlar, Sudan'ın başkent Hartum gibi merkez şehirleri ile kırsal arasındaki kültürel farklılıklar ve etnik ile din temelli çatışmalar mezkûr yakınlaşmaya sebep olmuş nedenlerden birkaçıdır.

2003 senesinde Sudan'ın Darfur bölgesinde mukim Fur kökenli halkın ayaklanma başlatmaları sonucunda merkezi hükümete karşı isyanlar oluşmaya başlamıştır. Bu bağlamda yaşanan kayıplar, oluşan büyük göç dalgası, paramiliter grupların oluşması ve insan haklarının ihlalleri gibi sorunların oluşması ile birlikte konu uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Darfur bölgesinde yaşanan çatışmaların odağında olan paramiliter grup Canavidler, bu süreçte uluslararası toplumdan birçok konuda tepkiler almış ve etkinliğinin kırılması için çalışmalar yapılmıştır. Paramiliter bir grup olan Cancavidler'in Sudan Hükümeti ile olan ilişkileri süreç boyunca belirleyici etkilere neden olmuştur ve Sudan'ın iç ve dış siyasetini oldukça etkilemiştir.

1.4 Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel veri toplama yöntemi ile betimsel ve tarihsel araştırma metotlarından faydalanılarak hazırlanmıştır. Sudan'ın coğrafi, politik, tarihsel ve etnik alanlardaki argümanları, birçok kaynaktan taranarak elde edilen bilgi sayesinde araştırmanın temelini oluşturmuştur. Araştırmalar sonucu elde edilen bilgiler betimlenerek araştırmanın bütünü oluşturmuş ve neden/sonuç ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir.

Tez çalışması kapsamında; geçmişte Sudan'da Güney Darfur Güvenlik Sorumlusu olarak çalışmış olan Sudanlı Yusuf Ömer Abdullah ve kapatılan Sudan Kongre Partisi'nin geçmişte içişleri ve emniyet sorumlusu olarak görev yapmış Sudanlı Ahmet Musa Dirar yarı yapılandırılmış bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Sudan'da Ömer El Beşir'e gerçekleştirilen darbe öncesinde Yusuf Ömer Abdullah ve Ahmet Musa Dirar, ülke siyasetinde orta seviyede bürokrasi ve siyasette söz hakkı olan şahıslar arasında yer almıştır. Aktif görevde bulundukları dönemde, bu tez çalışmasına konu olan Cancavid milislerinin ülke siyaseti üzerindeki etkisine ve bu etkinin tarihsel süreç içerisindeki işleyişine ilk gözden tanıklık etmişlerdir. Arapça gerçekleştirilen röportajda sorular önceden hazırlanmış, şahıslara sunulmuş ve belirlenen sıraya göre cevap vermeleri istenmiştir. Sorular olası yönlendirmelerden uzak, saldırgan/suçlar olmayan ve objektif bir dille hazırlanmıştır. Görüşmede kendi

bakış açıları ve geçmiş tecrübeleriyle cevaplar veren Yusuf Ömer Abdullah ve Ahmet Musa Dirar'a sırasıyla aşağıdaki sorular sorulmuştur:

- Cancavid kime denir? Ne amaçla ortaya çıkmıştır? Cancavidleri bir arada tutan olgular nelerdir?
- Cancavidlerin Sudan siyasetinde nasıl bir rolü ve etkisi bulunmaktadır? Sizin görüşünüze göre Cancavidler, Devrik lider Ömer el Beşir yönetimi tarafından Sudan iç siyasetini dizayn etmekte kullanılmış mıdır?
- Sudan'ın Darfur bölgesinde 2003 yılında patlak veren çatışmalar ve hemen ardından yaşanan çeşitli insani dramlar Cancavidleri bir anda uluslararası kamuoyunun gündemine taşıdığı bilinmektedir. Sizin görüşünüze göre Devrik lider Ömer El Beşir yönetiminin ve Cancavidlerin Darfur Sorunu üzerindeki rolü nedir?
- Devrik lider Ömer El Beşir döneminde, "Hızlı Destek Kuvvetleri" adıyla resmi statü tanınan ve Sudan devletinin bir parçası haline getirilen Cancavidlerin, Ömer El Beşir ve yönetimine karşı gerçekleştirilen askeri darbe karşısında tutumu ne olmuştur?
- Cancavidlerin, Libya ve Çad gibi komşu ülkelerde paralı asker olarak faaliyet göstermeleri hususunda görüşünüz nedir?
- Cancavidlerin, Sudan'ın uluslararası ilişkileri üzerinde rolü ve etkisi nedir?
- Ömer El Beşir sonrası dönemde, Sudan siyasetinde Cancavid komutanlarının rolü nedir?

1.5 Araştırmanın Bilgi İşleme ve Derleme Araçları

Bu çalışma, literatür taramasında bulunularak araştırmanın konusu bağlamında yazılmış kitaplar, makaleler, dergiler, tezler, mahkeme kararları, raporlar, yabancı ve yerli haber siteleri ve internet kaynaklarından faydalanarak hazırlanmıştır.

1.6 Kavramlar

Militarizm: Askerlik hizmetiyle ilgili uygulama ve normları yücelten ve toplumsal bir olgu olan bir ideoloji olarak tanımlanan sosyo-politik bir kavramdır (Altınay, 2008).

Paramilitarizm: Askeri bir tarzda eğitilmiş ve örgütlenmiş, ancak egemen bir gücün resmi güçlerini temsil etmeyen bir grup sivil manasına gelmektedir. Kavram özellikle, potansiyel bir yardımcı askeri güç olarak askeri bir model üzerinde oluşturulan bir kuvvetin varlığı, varlığı veya karakteristiğini ifade etmektedir.

Kronik Paramilitarizm: Tek bir düzensiz silahlı kuvvet kullanımı örneğinden veya tek bir paramiliter aktöre uzun vadeli destekten ziyade, paramiliter gruplara ilişkin rejim davranışının uzun vadeli bir analiz ve çıktıları neticesinde ayırt edilebileceğini öne sürmektedir.

Vekalet Savaşı (Proxy War): Bir ülke ya da bölgede savaşan tarafların arkasındaki olan ve çatışmaya/savaşa doğrudan dahil olmayan ülkeler ile bu ülkelerin destekledikleri taraf arasındaki ilişkiyi tanımlar. Bu terim, diğer tarafların kışkırtmasıyla ya da onun adına hareket eden iki devlet ya da devlet dışı aktör arasındaki silahlı çatışmaları açıklar. Bir çatışmanın vekalet savaşı olarak kabul edilebilmesi için; dış aktörler ile ilgili yerel aktörler arasında doğrudan, orta ya da uzun vadeli bir ilişki tesis edilmiş olması gerekir. Bu ilişki genellikle; finansman, askeri eğitim, silah, karşı tarafa siyasi/askeri/ekonomik ambargo, uluslararası alanda diplomatik zorluk, vb. destekleri içerir.

Etnopolitik Girişimci: Faaliyetlerinde hem etnik hem de siyasi faktörleri kullanan ve bu iki olguyu birbiriyle harmanlayan aktörleri tanımlar. Bir coğrafyada sosyal birliğin en eski temeli, ulusal kimliğin yapı taşı olan etnik kimlik olarak şekillenir. Etnik kimlik toplumlarda olduğu kadar dünya çapında iç ve dış politikada güçlü bir argüman olmaya devam ederek siyaset sahnesinde varlığını sürdürür.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: DEVLETLER İLE PARAMİLİTER GRUPLAR İLİŞKİSİ KAVRAMI

2.1 Militarizm ve Paramilitarizm

Militarizm kavramının tarihsel süreç içerisinde birçok tanımı yapılmıştır. Genel olarak Militarizmi benimsemiş toplumların ve devletlerin özellikleri incelendiğinde dört belirgin özellik ortaya çıkmaktadır (Dreze 2006). Aşağıdaki tabloda bu özellikler gösterilmiştir.

Tablo 1: Militarizmi Benimsemiş Toplumların Özellikleri

Militarizmi Benimsemiş Toplumların Özellikleri	
1.	Askeri ağırlıklı bir yönetim.
2.	Yüksek seviyedeki askeri masraflar.
3.	Askeri kuruluşların ve askeri kültürün sivil ilişkiler üzerinde oluşan etkisi.
4.	Saldırganlık eğilimi.

Kaynak: Üngör, 2021

Militarizm sözcüğü Fransızca ordu kelimesinin karşılığı olan “Militaire” kelimesinden türemiştir. Militarizm Latince etimolojik olarak “Savaşa dair ve askerlik” manasına gelmekte olan “Militaris” kelimesine dayanmaktadır. Bu kavramlar ile birlikte Militarizm kelimesini Türkçeye “Askercilik” veya “Orduculuk” kavramları olarak çevrilmektedir (Üngör, 2021).

Militarizm kavramı Birinci Dünya Savaşı’ndan önce politik ve akademik dilde kullanılmaya başlanmıştır, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte başlayan süreçte ve Soğuk

Savaş'ın bitmesi akabinde bu kavram unutulmaya yüz tutmuştur (Çınar, 2018). Günümüzde yürütülmekte olan siyasi, politik çalışmalar ve akademik araştırmalarda yeniden yaygınlaşmakta olan Militarizm kavramı ideolojik oluşumların irdelenmesi için kavramlaştırılırken, Militarizmin kurumsallaşma ve yaygınlaşma zamanları bahis olduğunda Militarizasyon (Ya da Askerileşme) kelimesi de kullanılmaktadır.

Militarizm genel anlamda “Askeri alt kültürlerle ait olan değerlerin topluluğun özgür değerleridir” şeklinde algılanması olarak da açıklanabilir ve askeri pratiklerin ve değerlerin yüceltilerek ve sivil alanı oluşturulması şeklinde de açıklanabilir (Altınay, 2009). Paramilitarizm kavramı ise militarizm kelimesinden türemiş bir kavramdır. Yunan dilinde “İlgili, yanında, bağlantılı” anlamına gelmekte olan “Para” sözcüğü ön ek olarak kullanılmış ve bu sözcüklerden türetilmiştir. (Utah State University, 2021).

Paramilitarizm kelimesinin dilimizde karşılığı “Yarı askeri” olarak tanımlanabilir. Genel itibariyle paramiliter gruplar; Örgütsel yapıları, alt kültürleri ve fonksiyonları, eğitimleri ile birlikte bir devletin askeri kuvvetlerine benzemekte olan, fakat resmi olarak doğrudan devletin silahlı kuvvetleri içerisinde yer almayan, ordunun klasik komuta kademesine bağlı olmayan örgütsel gruplar olarak tanımlanmaktadır (Oxford University Press, 2021). Paramiliter gruplar, bir ülkenin askeri veya polis güçlerinin üstesinden gelemediği ya da isteksiz olduğu görevleri yerine getirirler.

Paramiliter teriminin sistematik kullanımı ilk olarak 1930'larda faşist ülkelerde siyasi partilerin kurduğu silahlı grupları tanımlamak için kullanılmıştır. Devlet güvenlik birimleri dışındaki paramiliter özelliklere sahip grupların kökenleri erken modern zamanlara (Korsanlar, Haydutlar vb.) faşist ülkelerdeki partilere dayanmaktadır (Çınar, 2012).

2.1.2. Devletler Neden Paramiliter Örgütler Kurar

Paramiliter güç kullanımı, devletin sınırları içinde zorlayıcı güç kullanımı üzerindeki tekelden etkili bir şekilde vazgeçmeyi temsil etmesinden ötürü, egemenliğin tanımlayıcı özelliğinin yitirilmesi manası taşımaktadır. Rasyonel olarak

bu tür davranışlar zayıf ve başarısız devletlerde görülmektedir. Amerikalı Uluslararası İlişkiler Profesörü Robert Irwin Rotberg’e göre böyle bir durumun ayırt edici tanımı “Başarısız bir durumu tanımlayan şiddetin mutlak yoğunluğu değildir. Daha ziyade, bu şiddetin kalıcı karakteridir. Şiddetin çoğunun mevcut hükümete veya rejime yönelik olduğu gerçeği ve bunu rasyonelleştiren veya meşrulaştıran, paylaşılan güç veya özerklik için siyasi veya coğrafi taleplerin ateşli karakteridir.” İfade edilmektedir (Rotberg, 2003). İşlevsel rejimlerde olması gereken yaygın iç meşruiyetten yoksun olan zayıf veya başarısız (Failed) bir devlet, ülkesine siyasi istikrar ve vatandaşlarına güvenlik getirme konusunda kronik bir yetersizlik ile karşı karşıya kalmaktadır.

Muhafif grupların talepleri çoğunluğa hitap etmese de başka koruma araçlarından yoksun olsa da sivil halk genellikle devlete alternatif bir güvenlik aygıtı sağlayan bölgesel savaş ağalarına veya isyancı gruplara destek verecek ve mevcut hükümetin ya da merkezi otoritenin halk desteğini temelinden baltalayacaktır. Bu duruma mukabil olarak rejim, otoritesini yeniden tesis etmek, genişletmek ve genellikle daha yalıtılmış siyasi merkezin dışındaki huzursuzluk ve isyan bölgelerinde düzeni yeniden sağlamak için, taraflar arası karşılıklı güvensizlik ve darbe beklentisi, ekonomik yetersizlik gibi sebeplerle resmi orduyu devreye sokmaksızın, düzensiz milis grupları istihdam etmeye başlayacaktır (Zellman, 2006). Çoğu zaman devletler, kaybolan otorite ve düzeni yeniden sağlamak için yerel güçleri ya da polis gücünü kullanamazlar. Çünkü bu kuvvetler her ne kadar resmi kolluk kuvvetleri olsalar da ya bulundukları bölgenin yerel davasına sempati duyarlar ya da isyan eden halkların gözünde meşruiyetleri yoktur. Bu da rejimin iç meşruiyet üzerindeki zayıf kontrolünü gösterir.

Benzer şekilde, düzenli bir ordu da kaynak, motivasyon veya devlete veya rejime sadakat eksikliği nedeniyle bir kontrgerilla gücü olarak kullanılamaz. Bu strateji demokratik olmayan toplumlarda daha yaygın olmasına rağmen, sadece geri kalmış devletlerle sınırlı değildir (Zellman, 2006).

Genel olarak, paramiliter kuvvet kullanıma girişen bir rejim için üç koşulu oluşmuş olmalıdır. Öncelikle; Rejimin otoritesine, devletin resmi güvenlik kanallarının sürekliliğini sağlamaya yetmeyecek ölçüde meydan okuyan önemli iç muhalefet veya siyasi düşmanların gelişebilmesi için yeterince zayıf olmalıdır. İkinci

olarak, mezkûr iç kaosa rağmen iktidarda kalmak için ezici bir arzuya ya da güvenlik kaygısına sahip olmalıdır. Son olarak, halk desteğinden kısmen yoksun olmasına rağmen yerelde böl-yönet siyasetini oynama yeteneğine sahip olmalıdır (Zellman, 2006). Bu itibarla rejim, çatışma bölgelerinde, kendisini desteklemese de isyana dâhil olan liderlere veya gruplara karşı çıkan, silahlı ve isyancı gruplarla savaşmak için meşruiyeti olan diğer yerel nüfusları arayacaktır. Öte yandan bu strateji, devlet kontrolünü yeniden tesis etmek açısından sıklıkla başarısız olur ve düzenli bir yönetimi yeniden tesis etmekten ziyade, rejim seçkinlerine fayda sağlamaya yönelik daha büyük bir stratejinin parçasına dönüşür. Nitekim güncel olarak Suriye’de Nusayri siyasi elitleri ile Şebbiha adlı paramiliter güçler ile Irak’da Haşdi Şabi adlı Irak Ordusu’na eklemlenmeye çalışılan paramiliter güç ile İranlı Şii Siyasi elitlerin ilişkisi bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Başarısız devletlerin liderlerinin, özellikle Afrika'dakilerin, genellikle iyi yönetim ilkelerini reddettiği ve devlet bürokrasileri ve geleneksel patronaj ağları pahasına kendi servetlerini artırmak için bir savaş ağalığı stratejisine döndükleri gözlemlenmektedir. Bu gözleme verilecek en iyi örnekler arasında servetleri 1 milyar dolar üzerinde olan; Sabık Libya Lideri Muammer Kaddafi, devrik Mısır lideri Hüsnü Mübarek, Angola Diktatörü Jose Eduardo Dos Santos ve eski Uganda Diktatörü İdi Amin yer almaktadır.

Bu durumda, hükümet seçkinlerinin ekonomik kaynaklarını zenginleştirip merkezileştirerek, yerelde rejim dışı politik aktörleri hem siyasi hem de ekonomik güçten sistematik olarak dışlamaları beklenebilir. Böylelikle elde edilen servet daha sonra içerde müttefikleri silahlandırmak veya yerel siyasi rakipleri zorlamak amacıyla kullanılabilir hale gelmesi beklenmektedir (Zellman, 2006). Devlet kontrolünün ve otoritesinin klasik meşru yollarla terkedilmesi sonrasında, doğrudan rejim liderliği tarafından kontrol edilen ekonomik fırsatları savaş ağalarına ve/veya Wagner, Blackwater gibi yabancı menşeli paramiliter güvenlik şirketlerine devreden gölge devlet operasyonları ortaya çıkmaktadır.

Bu durum, meşru siyasi kanallar aracılığıyla iç siyasi muhalefet fırsatlarını da dışlar. Başarısız bir devleti “Savaş Ağası” devleti olarak nitelendiren şey; Siyasi merkez tarafından uygulanan herhangi bir kolektif otorite iddiasının özel idareye yol

açacak şekilde kötüleşerek bir Savaş Ağası Devleti olan, kolektif çıkarlar ortadan kaldıran devlet refleksidir. Böyle bir rejimde ulusal güvenlik açısından bakıldığında Amerikalı Siyaset Bilimci Profesör William Reno şöyle bir açıklama yapmıştır; “Güvenlik tesadüfidir; Girişimin kârlılığına ve örgütün üyelerinin (Örneğin bir yabancı paramiliter şirketi ve bir savaş ağası) ortak çıkarlarını karşılama derecesine bağlıdır. Koşullardan biri veya her ikisi de artık geçerli olmadığında, bölge sakinleri bu ortak iyiliği hükümdarı tehdit etmeyecek bir şekilde sağlamayı üstlenmedikçe yerel güvenlik sona erebilir” (Reno, 1998).

Bu itibarla, yabancı paramiliter şirketlerinin ve savaş ağalarının, siyasi ve ekonomik malların adil bir şekilde dağıtılmasını temin etmede özel bir çıkarları olmadığı gibi, ekonomik girişimlerini zayıflattığı sürece yerel nüfusu savunmak için herhangi bir araçsal arzularının olması da beklenemez. Sivil hizmetlerin ihmali ve halka kötü muamele bir savaş lordu devletin liderliğini pek ilgilendirmez, çünkü birincil motivasyon devletin ya da otoritenin vatandaşlarına karşı sorumluluklarını yerine getirmesi değil, iktidarını ve buna bağlı olan ekonomik kârlılığını sürdürmektir. Bu tip devletlerin yöneticileri, hayatta kalma mücadelelerinde küresel ekonomik veya diplomatik değişikliklerden daha fazlasını dikkate almalı ve iç güvenlik tehditlerindeki çarpıcı artışlara da yanıt vermelidirler. Bu yöneticiler için asıl soru, küresel siyasi ve ekonomik değişimlerin manipülasyonu yoluyla kişisel kazanç için çok daha geniş bir alan keşfeden siyasi ve ekonomik seçkinlerin nasıl yönetileceğidir.

Böyle bir rejim tarafından sürekli ekonomik kazanımlar oluşturulacaksa, öncelikli hale gelen şey devletin kontrolünden ziyade, öncelikle yerel çatışmalar vasıtasıyla kaynak elde etmekle ilgilenen paramiliter grupların ve savaş ağalarının istihdamı olacaktır. Bu durumda hem siyasi hem de milis yerel rakipleri kontrol altında tutmak, merkezi otorite için rasyonel bir strateji olmaya devam eder (Reno, 1998).

2.1.3. Devletlerin Güvenlik Stratejisi Olarak Paramiliter Grupları Kullanması

Düzensiz silahlı kuvvetlerin iç savaşların çoğunda önemli bir rol oynadığının giderek daha fazla kabul görmesiyle, paramiliter grupların çatışmanın diğer taraflarıyla olan ilişkilerinin anlaşılması, hem eldeki sorunların doğru bir şekilde

teşhis edilmesi hem de herhangi bir potansiyel çözümün biçimlendirilmesi için kritik öneme sahiptir. Bu çözümleme, devletin paramiliter grupları kullandığı çatışmalar açısından daha da doğru tespitler yapılmasını sağlayacaktır (Zellman, 2006).

Genellikle isyancıların ortaya çıktığı aynı (Etnik, dini vb. ayrıma gidilmekzisin) nüfustan veya coğrafi bölge kökenli paramiliter gruplar, yerelde toplumu kendilerinin temsil ettiğini iddia eden isyancı gruplar kadar bulundukları toplumda kök salabilirler. Böylece hem isyancı ile paramiliter hem de savaşçı ile sivil arasındaki çizgiyi bulanıklaştırılabilir (Zellman, 2006).

Hükümetler, isyancılar ve paramiliterler arasında ayrım yapmayı zorlaştırıp, suçu isyancı gruplara atarak vekil tayin edilenler (Proxy) tarafından işlenen insanlık ve savaş suçlarının sorumluluğunu gizleyebilir ve benzer şekilde, paramiliter faaliyetlerin sorumluluğunu da çıkar sağlayan savaş ağalarına atfederek kendilerini aklama yolunu seçerler (Zellman, 2006).

Devlet ya da merkezi otorite, paramiliter grupların kurulmasını teşvik ederken, isyancılara veya isyancıların temsil ettiklerini iddia ettikleri insanlara karşı daha önce etnik, tarihi, dini veya sosyo-ekonomik şikâyetleri olan, genellikle zaten silahlı ve nispeten aşiret/kabile kurumları etrafında örgütlenmiş gruplardan destek alabilir. Devlet ya da otorite, rejimi askeri olarak desteklemek için kaynak arayan taraflara ekonomik teşvikler sunabilir ya da sivilleri ülkenin gizli istihbarat servisleri tarafından komuta edilen ve kontrol edilen “Popüler” savunma gruplarına zorla askere alabilirler. Nitekim bu duruma gösterilecek en güncel örnek hiç şüphesiz 2020 yılında Etiyopya’da Federal Hükümet ile Tigray Bölgesel Yönetimi arasında çıkan ve adeta bir iç savaşa dönüşen çatışmalarda, Etiyopya Federal Hükümeti tarafından Amhara kökenli FANO milislerinin desteklenmesi olacaktır. Bu faktörler, paramiliter grupların nasıl işe alındıklarının, hükümetin isyan bastırma gündemine olan taahhütlerini yerine getirme teşvikleri üzerinde ve hedeflerine ulaştıktan sonra silah bırakmaya ikna edilme olasılıkları üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmesi açısından önemlidir.

Zorla askere alınanlar, fırsat verildiği takdirde firar etme, teslim olma veya kaçma olasılıkları en yüksek olanlardır ve bu grup savaş alanında muhtemelen en az

etkili kuvvet gücü olacaktır. Bir devletin ordusunun düzenli olarak askere alım yapması, otoritenin ilk etapta paramiliter güçlere başvurmasının birincil nedeni (Heterojen demografik yapı bağlamında) olabilir ve etkisiz bir “popüler” askeri bölünme, olağanüstü durumlar dışında, hiçbir devlet için tercih edilen bir strateji değildir. Paramiliter gruplar, genellikle isyancı güçlere saldırmakla daha az ilgilenirler, ancak hedef sivil nüfus arasında kaosa neden olmak ise bu konuda oldukça motive olurlar, böylece hükümetin isyanı desteklediğine inandığı insanları kovup toprak, hayvan vb. ele geçirir ve yağma fırsatı yakalarlar. Bununla birlikte bu davranışla hükümet paramiliter gruplar vasıtasıyla kaosa izin vererek; Hedef nüfus nezdinde sahip olabileceği geriye kalan herhangi bir güvenilirliği baltalama ve böylece isyancıların kararlılığını güçlendirme riskini de taşır (Zellman, 2006).

Paramiliter grupların kullanımında devlet ya da merkezi otorite için ön plana çıkan iki temel içsel endişe bulunmaktadır. Bunlar, grubun kendi kendini terhis etmesi yoluyla görevi bırakması veya yönünü sivil halka çevirerek otorite tarafından tanımlanmış hedeflerinden vazgeçebilecekleri endişesidir. Öte yandan, hedef nüfusa karşı sadece ekonomik açgözlülüğün ötesine geçen (Etnik kin, Irkçılık, Din farklılığı vb.) motivasyonları olanlar, tüm paramiliter gruplar arasında en kolay işe alınanlar ve çoğu zaman isyancı güçlerle ve sivil halkla doğrudan askeri çatışmaya girmeye en istekli olanlardır.

Paramiliter gruplar genellikle kurulu bir aşiret/kabile ya da milis yapısına sahip olduklarından, hükümetin gündemi kendi amaçlarına göre ikincil öneme sahip olacak şekilde; Resmi ordu ve paramiliter şirketlerden farklı olarak, en özerk ve bağımsız şekilde örgütlenmiş olacaklardır. Paramiliter bir grup, kendisi ile vekil istemcisinin eylemleri arasında algılanan operasyonel ayırmadan açıkça yararlanır. Ayrıca, hükümetin lehine olan bu tür milis kuvvetlerinin kısa vadede verili hedefinden sapması olası değildir.

Genellikle bir devletlerin iç güvenlik meselelerinde, resmi ordular siyasi baskıya karşı savunmasız kalırlar. Öte yandan, görünüşte her ne kadar bağımsız olsa da paramiliter bir grup, koşullar ne olursa olsun silahlı mücadelenin devam edeceğinin sinyallerini verir. Bu kararlılık, isyancıları müzakere etmeye, hükümetin çekirdek destekçilerini toplamaya ve hükümetin sahada devam eden varlığını ve otoritesini

sıradan vatandaşlara göstermeye yeterli olabilir. Hükümet, kararlılık sinyali vererek, toplumsal sözleşmenin bir görünümünü korumayı ve kamu otoritesini elinde tutmayı amaçlar (Dasgupta, 2003).

Rejim unsurlarının, özellikle de otokratik rejimlerde, silahlı kuvvetlerinin kullanımında olduğu gibi, paramiliterlerin kullanımı için de siyasi merkeze karşı sorumlu olması gerekmez. Rejim unsurlarına ve paramiliter gruplara siyasi, askeri veya ekonomik hedeflere ulaşmak için nispeten serbesiyet tanıyan meşruiyet kanalları inşa edilmiştir. Buna ek olarak, yukarıda bahsedildiği şekliyle, ekonomik motivasyonların dışında farklı motivasyonlarla hareket eden paramiliter grupların kullanılması çatışmayı yerelleştirerek, devletin diğer bölgelerinde işlerin her zamanki gibi devam etmesine izin vermekte ve insan hakları başta olmak üzere çeşitli yasal ihlallerin sorumluluğunu devletten uzaklaştırmaktadır (Dasgupta, 2003).

İsyancılarla barışçıl bir anlaşmaya varmak ya da silahsızlanmaya ikna etmek, devlet tarafından yönlendirilen paramiliter grup açısından ele geçirilen toprakları veya kaynakları iade etmeye ya da hükümetin isyan bastırma kampanyasını destekleyerek elde ettiği siyasi nüfuzu teslim etmeye istekli olmayacağından, rejim için gelecekte sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Ayrıca, bu gruplar istihdamlarının özellikle rejimin kısa vadeli bir yatırımını temsil ettiğini kabul etmekle beraber, devletin resmi ordusuna ya da diğer kolluk kuvvetlerine eklemlenmeyi, rejime resmi olarak siyasi katılımı ya da devlet dışı kaynaklar aramaya yönelir. Bununla birlikte, rejimin amacı iç siyaset üzerindeki kontrolünü en üst düzeye çıkarmak ise, isyancı gruplarla yapmaya istekli olacağından daha fazla bağımlılık ortaya koyacak olan paramiliter gruplarla güç paylaşımını kabul etmesi muhtemel değildir.

Bir devlet, paramiliter bir grubu kendisine karşı daha sorumlu olan “Polis” kuvveti gibi resmi kolluk kuvvetine katılmayı teşvik ederek silahsızlandırmaya çalışabilir ve böylelikle gelecekte kendisine sorun teşkil edebilecek gayri resmi askeri bir güçle bu şekilde bir ikilem içerisinde başa çıkabileceğini düşünebilir. Fakat otoritenin bu seçeneği başarabilmesi için genellikle yeni paramiliter gruplar oluşturması gereklidir. Bu nedenle, ilk paramiliter grubun göreve getirilmesi için itici güç olan koşulların teorik olarak sonsuza kadar tekrarlandığı olumlu bir geri bildirimi zorunlu kılınır. Bu durumda, devlet ya da merkezi otorite kronik Paramilitarizmin

ortaya çıkabileceği bu koşullar arasında bir denge kurma çabasına girmek durumunda kalır (Dasgupta, 2003).

2.1.4. Kronik Paramilitarizm

Feodal Siyaset Tezi az gelişmiş Afrika devletlerinde bulunan siyasi düzensizliklerin çoğunu teşhis etmede oldukça etkili olsa da tüm paramiliter güç kullanım örneklerini açıklamak için yeterli değildir (Zellman, 2006). Sudan'ın Darfur bölgesindeki çatışmalar açısından, UKP rejiminin Cancavid milisleri gibi paramiliter grupları kullanmasının, rejim elitlerinin davranış ve motivasyonları tarafından şiddetlenen devlet zayıflığının ve yaklaşan başarısızlığın göstergesi olduğu savunulmaktadır.

UKP'nin amacı ekonomik çıkar arayışından ziyade, rejimin hayatta kalmasını önceleyerek, tarihsel bölgesel istikrarsızlığın dengelenmesi olarak ön plana çıkmaktadır. Nitekim bu tutum; “Savaş Ağası” siyasetinde olduğu gibi siyasi reform arayışına, ekonomik kalkınmaya, can güvenliğine ve iç meşruiyetin sağlanmasına zarar verir.

Sudan rejiminin, Cancavidler ve onlar gibi paramiliter grupları kullanmasını, belirli bir bölgenin şikâyetleriyle başa çıkmak için benzersiz bir yaklaşımdan ziyade, büyük ölçüde kaçınılmaz, tekrarlayan bir strateji olarak nitelendirmek isabetli olacak ve kronik bir paramilitarizm eğilimini gözler önüne serecektir (Zellman, 2006).

Rejimin siyasi güç üzerinde bir tekel kurma arzusu göz önüne alındığında; Bir defa paramiliter güç kullanım stratejisine başvurduktan sonra, askeri ve siyasi ilerlemeyi tehdit eden döngüsel bir müşteri-tedarikçi sürecine girildiği, ardından da rejimin resmi sorunlarla başa çıkmak için yeni düzensiz güçler seçimine mahkûm kaldığı görülmektedir. Bu stratejinin, Sudan devletinin güvenlik aygıtı için çok geniş ve kapsamlı sonuçları olmuştur. Hükumete karşı sorumlu olan Sudan Ordusu, geleneksel devlet temelli patronaj ağlarını ihmal eden ve bölgesel seçkinleri, kabile milislerini ve doğrudan doğruya yetkilendiren rejim temelli bir güvenlik sistemi lehine bir yıkım yaşamıştır. UKP, iç siyasi muhalefeti ezmek ve devlet güvenlik

bürokrasisini haklarından mahrum etmek, böylelikle de rejimin kendisinin gölge ağlarına genel bir bağımlılığını sağlamak yoluyla hem otoritesini güçlendirmek hem de onu paramiliter bir güç olan Cancavidler'e karşı sürekli bir güvene mahkûm etmek için çalışmıştır (Zellman, 2006).

Paramilitarizm teriminin kendisinin de öne sürdüğü gibi; Kronik paramilitarizm, tek bir düzensiz silahlı kuvvet kullanımı örneğinden veya tek bir paramiliter aktöre uzun vadeli destekten ziyade, paramiliter gruplara ilişkin rejim davranışının uzun vadeli bir analiz ve çıktıları neticesinde ayırt edilebileceğini öne sürmektedir. Rejimin bir iç rakibe karşı bir paramiliter grubu desteklemesi, önceki müşterilerin kazanılmış etkisini dengelemek veya bunlarla mücadele etmek için yeni paramiliter grupların daha sonra desteğini gerektirir (Zellman, 2006).

Rejimle müttefik silahlı grupların sürekli olarak tetikte olduğu ve hükümetin, müşterilerinin yetkilerini aştığını veya rejimin otoritesini içeride veya dışarıda tehdit ettiğini algıladığı herhangi bir noktada onları terk etmeye istekli ve potansiyel olarak muktedir olduğu anlaşılmaktadır. Ancak böyle bir müşteriyi terk etmek için rejimin, karşılığında önceki müşterinin askeri çevresini korumasını sağlayacak yeni müşteriler bulmaya hazır olması gerekir (Zellman, 2006).

Öte yandan, rejim ile paramiliter grup arasındaki ilişki, hiçbir zaman bu ilk açıklamanın önerdiği kadar basit ve kopuk değildir. Bir rejim, paramiliter bir grubu istihdam etmeyi seçtiği zaman; Grubun kapasitesini, kabiliyetini ve disiplinini geliştirmek için büyük yatırımlar yapar ve genellikle ya rejimin kendi resmi güvenlik birimlerinden örtülü bir şekilde komutanlar atama biçiminde bir tür izleme-denetleme mekanizmasında ısrar eder. Paramiliter grubun ihtiyaç duyacağı güvenlik hizmetleri, askeri teçhizat ve malzeme gibi şeyler için rejime bağımlı kalmasının sağlanması önemlidir.

Devletin giderek daha fazla kaynağı ve idari enerjisi paramiliter grupların silahlandırılması, bakımı ve denetlenmesi için kullanıldıkça; Bürokratik yapının, geleneksel himaye ağlarının ve devletin güvenlik organlarının rejime dayalı bir güvenlik sistemi lehine bir yakınlaşma oluşur. Bu noktada, paramiliter grup artık devlete karşı sorumlu olmaktan çıkarak, iktidardaki rejim ve siyasi seçkinler

tarafından yönlendirilir. Bu dönüşüm, siyasi muhalefetin devlet mekanizmasında geliştirildiği meşru yolları ortadan kaldırarak hem siyasi partileri hem de devletin askeri aygıtlarını marjinalleştirdiği için kısa vadede rejimin lehine bir sonuç ortaya çıkarır. Ancak, uzun vadede rejim böyle bir programa girişerek, diğer tüm siyasi destek temellerini ve devlet yapısının güvenliğinin ve sürekliliğinin yollarını tamamen ortadan kaldıran, görünüşte geri dönüşü olmayan bir bağımlılığa da girmiş olur. Dolayısıyla, bir rejim bu stratejiden kurtulmak istese bile, süreç içerisinde güç kaybetme riskini almadan bunu yapması pek olası değildir.

Bu durumda ortaya çıkacak sistem; güçlü hale gelmeleri halinde kendilerinin de terk edileceklerini kabul eden yandaşların, zorlayıcı güçleri olmadan sürdüremeyecekleri bir otoriter yönetim programına bağlı olan ve giderek oligarşik bir siyasi elitler sistemine evrilmiş bir yapı olacaktır. Rejimin iktidarda kalıp kalamayacağını belirleyen, rejim ile paramiliter grup arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisinin nasıl ele alındığıdır (Zellman, 2006).

Tanımı gereği, kronik paramilitarizm koşulunun, yerel muhaliflerde buna karşılık gelen bir artışla azalan sayıda potansiyel müttefik dikte ettiği göz önüne alındığında, böyle bir rejim nasıl iktidarda kalabilir? İlk önemli faktör, rejimin kendisinin üzerinde hiçbir kontrolü olmayan, yani ülkenin hem coğrafi hem de demografik boyutudur. Çok az toprakları olan devletler aynı zamanda rakip taraflar arasında çok az manevra alanı olanlardır. Bu nedenle, vekil paramiliter gruba tutarlı destek sağlayamamak veya rakip gruplara yönelmek, güçsüz bir rejim adına zayıf bir strateji olacaktır. Buna karşılık, büyük devletler genellikle siyasi merkez üzerinde yüksek derecede bağımsız kontrol uygulayabilir ve vekâlet savaşı genellikle başkentten uzak bölgelerde yürütülür. Bu nedenle, eski bir müşteriye, bir başkasını destekleyerek uzak bir bölgede ihanet etmek, bir önceki olgudaki gibi acil sonuçlara yol açmaz (Zellman, 2006).

Benzer şekilde, devleti geniş ve çeşitli bir nüfusa sahip bir rejim, topluluklar arası şikâyetleri manipüle etmede ve destekçilerini “Biz ve onlar” zihniyetiyle harekete geçirmede, daha küçük, daha homojen bir nüfusa sahip bir devletten daha başarılı olabilir. Bölgesel siyasi, tarihi, demografik, çevresel ve ekonomik hususlar da bir rejimin, özellikle mülteciler ve göçebe nüfus akışları ile ilgili olarak yeni

paramiliter grupların işe alınmasındaki başarısında büyük ölçüde rol oynamaktadır. Kronik paramilitarizm stratejisinin sürdürülmesine yeni kan ve yeni bedenler eklemektedir (Zellman, 2006).

İkinci olarak, bir rejim genellikle devletin güvenlik kaynaklarını yeniden yönlendirme sürecinde; Sürekli, yarı-kalıcı ve kabilesel olarak etkinleştirilmiş çeşitli derecelerde garantilenmiş sadakat ve özerkliğe sahip milislerden oluşan bir çerçeve ile kendi kurallarını sürdürmeyi amaçlayan paralel bir askeri bürokrasi oluşturacaktır. Bu durum da daha önce açıklanan kiralanan ekonomik ya da diğer motivasyon odaklı paramiliter gruplara karşılık gelmektedir (Zellman, 2006).

Otorite ya da rejim, zor yollarla ya da kışkırtılarak ortaya çıkarılan silahlı gruplar arasında dikkatli bir denge ve organizasyon sağlamak zorundadır. Bu organize ancak dinamik bir güvenlik yapısının oluşturulmasıyla mümkündür. Bu tip organizasyonlarda hizmete zorlananlara asla isyan etme yeteneğine sahip olacak kadar güç verilmez, ancak her daim harekete hazır olmaları için kışkırtılırlar. Eyleme geçmek için ise kısa vadede büyük bir özerklik verilir, ancak rejimin hedeflerine ulaşmasının ardından sürekli olarak harekete geçirilecek kaynaklar verilmez.

Son olarak, kronik paramilitarizm stratejisinin tuzağına düşen rejimler, genellikle hala dış egemenliğin kontrolüne girmektedirler ya da kendilerini dış müdahaleye açık hale getirmektedirler. Bununla birlikte, Savaş Ağası siyasetiyle yoğurulan rejimlerin bulundukları devletlerin meşruiyetinin uluslararası olarak tanınması, aynı uygulamanın devam etmesine yardımcı olduğu gibi, uluslararası toplumun kronik paramilitarizm döngüsünü sona erdirmek için müdahale etmemesine yol açmaktadır.

2.2. Paramilitarizm ve Militarizmin Dünyadaki Örnekleri

ABD Silahlı Kuvvetleri, resmi askeri güçler dışında olan ve devletin amacını yerine getirmek için askeri silahlar kullanabilen her türlü örgüt ve organizasyonu paramiliter grup şeklinde açıklar ve iç güvenlik organları ile farklı resmi olmayan organizasyonları “düzenli” ve “düzensiz” olarak iki farklı şekilde ifade eder.

Paramilitarizm ve militarizm, daha sonra sömürge sonrası çatışmalarda esas olarak devlet yanlısı silahlı grupları ifade etmek için kullanılan bir terim haline gelmiştir. Aynı zamanda, genellikle Sağcı hükümet yanlısı milisler için kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra konvansiyonel savaşların azalmasıyla birlikte, "Vekalet Savaşları (Proxy Wars)" veya taşeron gruplar tarafından yürütülen çatışmalar yeni savaş biçimini belirlemiştir. Bu durum, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte belirginleşmiştir.

Literatürde bu tür yeni karakterdeki çatışmalar "Melez Savaş (Hybrid War)", "Yozlaşmış veya Kirli Savaş (Dirty War)", "Yeni Savaş", "Küçük Savaş", "Düşük Yoğunluklu Çatışma" gibi birçok farklı terimle tanımlanmaktadır. Bu çatışmaların temel özelliği; Esas olarak iç savaşları işaret etmeleri ve bu çatışmalarda paramiliter grupların çok yoğun olarak kullanılmasıdır. Paramilitarizmle ilgili nicel bir araştırma, 1981 ile 2007 yılları arasında 88 ülkede iç çatışmalarda 332 farklı paramiliter grubun varlığını ortaya çıkarmaktadır (Çınar, 2012).

Paramiliter grupların yeni çatışma biçimindeki ana aktörlerden biri olduğunu öne süren bu bilgi, dünyanın hemen her bölgesinde görünür durumdadır. Paramilitarizm ve Militarizmin dünya üzerindeki örneklerinde vurgulanması gereken önemli bir nokta da: Devlet destekli paramiliter grupların kurulmasının amacı, genellikle onları muharebe grubuna karşı kullanmak değildir.

Bunun nedeni, paramiliter grupların silahlı muhalif gruplarla nadiren karşılaşmaları ve çatışmalara dâhil olmalarıdır. Paramiliter grupların otoritece tanımlanan ana hedefi, silahlı muhalif grupları destekleyen veya silahlı muhalif gruplar olduklarından şüphelenilen sivillerdir. Muhalif gruptan veya gerilla grubundan ayırma ya da koparma, paramiliter grupların ana hedefidir. Dolayısıyla paramiliterlerin esas olarak askeri stratejilerden ziyade siyasi stratejilerin bir parçası olduğunu söylenmektedir (Çınar, 2012).

Dünyadaki bu tarz örgütlerden birisi de Tamil Militanlarıdır. Bir bölgede, etnik ayrılıkçı örgütlerin ortaya çıkması ve gelişmesi sırasında diğer bölge devletleri ya da uluslararası etkiye sahip devletler, ayrılıkçı örgütün topraklarında doğduğu devlet için hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda Tamil Kaplanları'nın kuruluş aşamasında

Hindistan'dan gelen lojistik ve manevi destek çok önemli bir rol oynamaktadır. Bilindiği üzere, Tamil Kaplanları'nın ortaya çıkma zamanı Soğuk Savaş'ın sonuna denk gelmektedir. Tamil Kaplanları'nın oluşumu ve gelişimi sırasında ABD ve SSCB'nin bakış açısı çok önemlidir. Tamil Kaplanları'nın ortaya çıkışına, yaklaşık 25 yıl boyunca Sri Lanka Hükümeti'ne karşı savaşıyor ve 2009 yılında bir askeri operasyonla öldürülen Velupillai Prabhakaran önderlik etmiştir.

Sri Lanka Hükümeti, Tamil Kaplanları ile çatışırken ABD'den mücadelesi için destek ve yardım almıştır. Bu yardımları gösteren analizler aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2- Sri Lanka Hükümetine ABD'nin Yapmış Olduğu Doğrudan Yardımlar

Yapılan Yardımanın Türü	2000 Milyon\$	2001 Milyon\$	2002 Milyon\$	2003 Milyon\$	2004 Milyon\$	2005 Milyon\$	2006 Milyon\$	2007 Milyon\$	2008 Milyon\$
ÇKSY	0.7	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	—	—	—
GY	3.7	3.4	5.2	6.2	4.8	6.8	3.7	3.5	4.0
EDF	—	—	3.0	4.0	12.0	9.9	4.0	3.0	—
DAY	—	—	—	—	2.5	0.5	1.0	1.0a	0.9
UAEÖ	0.2	0.3	0.3	0.3	0.6	0.5	0.5	0.5	0.6
UNKHU	—	—	—	—	—	—	—	—	0.4
SAM	—	—	—	2.4	1.8	2.7	3.6	1.4	1.2
UG	—	—	—	—	—	—	1.7	—	—
Yiyecek Yardımları	—	13.9	8.7	3.1	3.6	10.8	8.9	14.0	—
Toplam	4.6	17.9	17.4	16.2	25.4	31.5	23.4	23.4	7.0

Kaynak: K. Alan Kronstadt, Bruce Vaughn, "Sri Lanka: Background and US Relations", Congressional Research Center, 2009:36.

Diğer taraftan, Tamil Kaplanları'nın ortaya çıkmasında bölgesel güçlerin etkisi küresel güçlerin etkisinden daha fazladır. Küresel güçlerin soruna kayıtsızlığı Hindistan'ı bu soruna dâhil olması konusunda cesaretlendirmiş ve konu hakkında daha

etkin hale getirmiştir. Tamil Kaplanları örgütü büyüdükçe, Hindistan'ın örgüte olan yoğun ilgisi Tamillerin yalnız olmadığı algısına yol açmıştır. Bu durum, Tamiller arasında Hindistan'ın onlara yoğun bir ilgisi olduğu için Sinhala ırkçılığından daha az etkileneceklerine dair umutlarını artırmıştır (Rao, 1988).

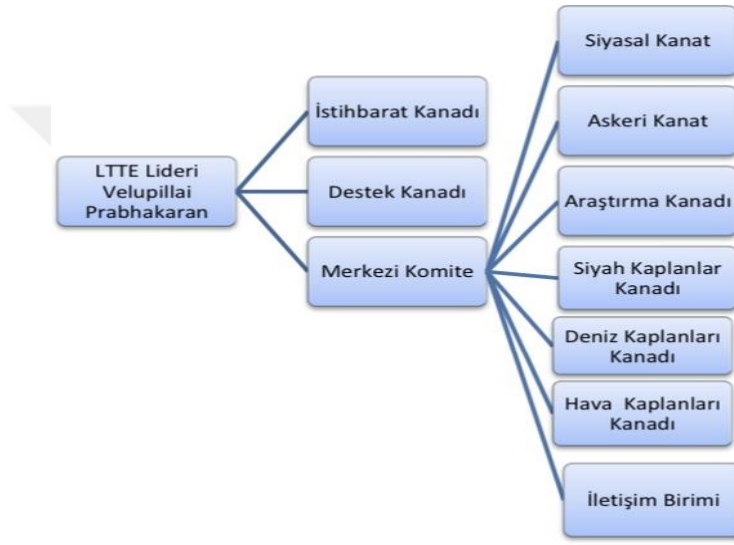
Bununla birlikte Çin, Sri Lanka'nın en önemli partneri haline gelmiş, başkent Colombo'nun gelişimi için 200 milyon ABD doları ayırdığını duyurmuş ve liman kentlerinin gelişmesine katkıda bulunacağını açıklamıştır (Kellet: 2010). Sri Lanka'nın kuruluşundan bu yana SSCB, Sri Lanka'nın Batı yanlısı politikalarına olumlu bakmamıştır. Sri Lanka'da etnik çatışmaların ortaya çıkmasıyla birlikte, Tamil Kaplanları'nın Marksist bir ideolojiye sahip olması, Sri Lanka Hükümet yetkililerinin dikkatlerini Sovyetlere çevirmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, Sri Lanka hükümeti Moskova yanlısı Komünist partileri kapatmıştır (Çınar, 2012).

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Rusya, Asya-Pasifik bölgesinde eski yerini almak için mücadele vermektedir. Ancak, Soğuk Savaş'tan sonra Rusya, Sovyet mirası ve Çin etkisi nedeniyle Güney Asya'da çok etkili olamamıştır. Bölge devletlerinden Japonya, Sri Lanka'daki en büyük “yardımcı” devletlerden biridir. Japonya, 1952'den beri Sri Lanka ile iyi ilişkilere sahip olmaya özen göstermiştir.

Batılı devletler tarafından Tamil sorununu çözmek için atılan ilk adım ise Norveç'ten gelmiştir. Oslo'da arabulucu olarak tarafları bir araya getiren Norveç, tarafların yeniden bir araya gelmesini sağlamış olup, gerçekleştirilen toplantılarda Tamillere federal bir sistem teklif edilmiştir. Bu süreçte Norveç'in arabuluculuğunda 2002 yılında bir anlaşma imzalanmıştır. Sri Lanka Hükümeti, Athesion Anlaşması kapsamında insanların hayatlarını normalleştirmek için adımlar atmıştır. İmzalanan anlaşma çerçevesinde hükümet bölgeye uygulanan ekonomik ambargoyu kaldırmış ve yerinden edilenlerin geri dönüşü için bir çözüm bulmaya çalışmıştır. Sri Lanka'nın bölgesel ve egemen güçlerden aynı anda askeri ve ekonomik destek alabilmesinin temel nedenlerinden biri, taviz verilemeyen önemli jeopolitik konudur. BM, Sri Lanka'nın Tamil Militanlarına karşı mücadelesinde Sri Lanka'nın yanında yer almıştır (Rotberg, 2003). Bu kapsamda, BM Güvenlik Konseyi, Sri Lanka'nın 25 yıllık iç savaş dönemi gündemiyle ilk kez 2009 yılında resmi olarak bir araya gelmiştir. Bu toplantının 25 yıl gecikmesinin temel nedeni, Çin'in BM'deki Sri Lanka Hükümetine

verdiği destek olarak bilinmektedir. Nitekim uluslararası toplum da LTTE'nin çocuk askerleri kullanmasını ağır bir şekilde eleştirmiştir. Uluslararası insan hakları örgütlerinin, özellikle de Uluslararası Af Örgütü'nün araştırmaları sırasında; Sri Lanka devletinin insan hakları ihlalleriyle bağlantılı, ağırlıklı olarak işkence ve tecavüz suçlarını içeren dosyalar oluşturulmuştur.

LTTE'nin toplum tarafından kabulü, babasız ve evsiz Tamil çocukların bakımını ve eğitimini üstlenmesiyle gelişmiştir. LTTE tarafından bahse konu çocuklar

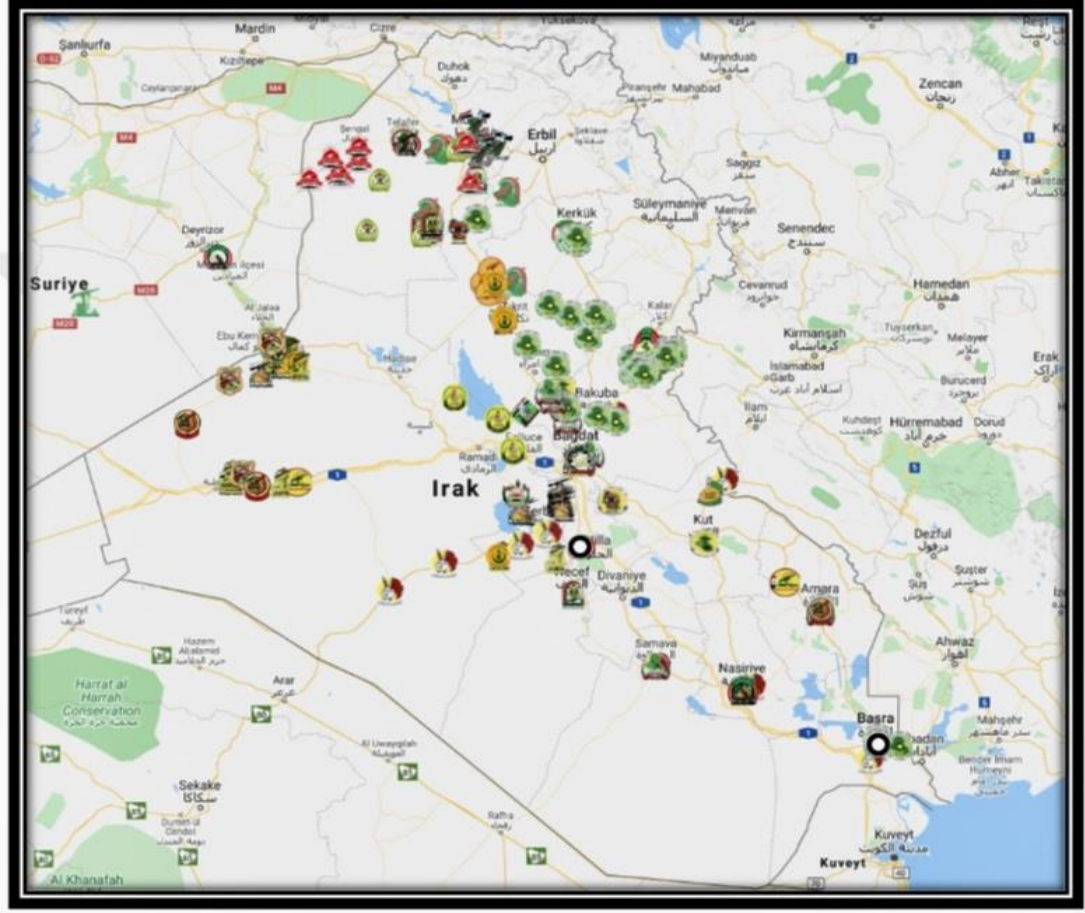
Şekil 1 - LTTE'nin Yönetim Şeması

Kaynak: Yusuf Çınar, *Tamil Sorunu: Tarihsel Gelişim, Çatışma Süreci ve Çözüm*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012 s.59

LTTE'nin Tamil milliyetçiliğine dayanmasına neden olmuştur. Öyle ki, LTTE'nin bulunduğu bölgede bağımsız bir devlet fikri birincil hedef haline gelmiş ve Tamillerin gerekirse bu uğurda canlarını feda edebilecekleri izlenimini oluşturulmuştur. Tamil Kaplanları'nın Lideri Pharakaran, geçmişindeki sosyal gerçekliklerden etkilenerek hareket etmiştir.

Dünyadaki bu tarz örgütlerden bir diğeri de Haşdi Şabi, Irak dini lideri Ayetullah Sistani'nin cihat fetvasıyla DEAŞ'a karşı savaşmak için bir araya gelen Şii milis gruplarının çatı örgütüdür. Yaklaşık 90 bin gönüllü milisin katıldığı Haşdi Şabi, 50'den fazla farklı örgütten oluşmaktadır, ancak örgüt içinde üç ana ideolojik grup bulunmaktadır.

için kurulan kamplar bir süre sonra ideolojik eğitim yuvalarına evrilmiştir. LTTE, aynı zamanda evlenmek isteyen Tamil gençlerine de çeşitli sosyal yardımlar sağlamış ve toplu düğünler düzenlemiştir. LTTE'nin toplumsallığı ve rolü, bağımsızlık ve milliyetçilik fikirleri etrafında şekillendirilmiştir. LTTE'nin halk tarafından kabulü ve yaygın kullanımı,

Harita 1- Haşdi Şabi Çatısı Altındaki Örgütlerin Irak'taki Dağılımı (Kaynak: The Washington Institute For Near East Policy)

Haşdi Şabi içindeki ilk grubu oluşturan bileşenler; Şiiiliğin 12 İmam teorisini benimseyen ve İran'ın Dini Lideri Ayetullah Ali Hamaney'e biat eden Ketaib Hizbullah, Bedir Tugayları, Ketaib Syed'uş-Şüheda ve Horasan Tugayları adlı paramiliter gruplardır. Bu örgütler, ağır silahlara sahip oldukları ve ABD tarafından Irak'ta 2020 yılında SiHA saldırısıyla öldürülen İran'ın Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani tarafından denetlendikleri için yaygın olarak “Haşdi Süleymani” olarak bilinmektedirler (Hiltermann, 2015). Haşdi Şabi bünyesindeki bu örgütler hem askeri hem de mali olarak en fazla İran tarafından desteklendiğinden, örgütteki en etkili ve deneyimli gruplar olarak öne çıkmaktadırlar.

İran Yardım Teşkilatı bünyesinde çeşitli departmanlar olmasına rağmen, Haşdi Şabi yaygın olarak İran destekli bir paramiliter örgüt olarak kabul edilmektedir. Örgütün askeri ve mali yönetimi Ketaib Hizbullah ve Bedir Tugayları gibi İran

destekli liderlerin kontrolü altında olması bu durumu daha da netleştirmektedir. İran ile Haşdi Şabi arasındaki bu durum, iki taraf arasındaki vekalet ilişkisine bir örnektir. Çünkü İran devletinin desteğiyle siyasi olarak motive olan yerel aktörlerden oluşan Haşdi Şabi ile İran arasında hiyerarşik bir ilişki geliştiği görülmektedir.

2.3. Afrika’da Paramilitarizm

Paramiliter gruplar Afrika kıtasında tarihsel bir arka plana sahiptirler. Sömürge öncesi Afrika'daki orduların çoğu üç farklı modele göre örgütlenmiş piyadelerden oluşmaktadır; Yurttaş orduları (Milisler), Askere Alınanlar (Yerel olarak kayıtlı ve yerel şefler altında savaşanlar ya da merkezi olarak kayıtlı birimler) ve Profesyonel askerler. Sıralanan bu askeri grupların çoğunu köleler oluşturmaktaydı. Bu orduların çoğu, en azından Avrupalı muadilleriyle karşılaştırıldığında sayısal olarak oldukça küçük rakamlardan oluşmaktadır. Ne yazık ki, taktiksel açıdan da genellikle oldukça zayıftılar ve bu nedenle Avrupa saldırganlığı karşısında topraklarını savunamamışlardır. Genel bir tespit olarak, Avrupalılar şaşırtıcı derecede az organize askeri direnişle karşılaşmışlardır. Bununla birlikte, birkaç Etiyopya ve Somali gibi çok az sayıda Afrika ülkesi de Avrupa'nın fethine karşı güçlü bir direniş gösterebilmiştir.

Batı Afrika'daki Ashanti İmparatorluğu (Bugünkü Gana), feodal bir örgütlenme biçimine dayanan ve bir özgür adam vergisine eşdeğer olan neredeyse evrensel ve zorunlu erkek askerlik hizmetine sahip bir görünüm sergilemiştir. Bununla birlikte, ordusunda mağlup komşu devletlerden edindiği köleler de yer almıştır. Tam seferberlik halinde, imparatorluk ordusunun sayısının 200 bin civarında olduğu ve askerlerin genellikle güçlü birlik uyumundan kaynaklanan yüksek dövüş ruhu yani “Moral” sergilediği bilinmektedir. Bu durumun ortaya çıkışının temelinde; Aynı bölgelerden gelen özgür adamlardan oluşan askeri birliklerin ve kölelerin ailelere ait olması ile yenilgiden kaybedecek bir şeylerin olmaması olgusu yatmıştır (Flint, 2009).

KwaZulu-Natal'daki (Güney Afrika) Zulu Krallığı güvenlik doktrini; Tüm erkek gençlerin erkeklığe resmi olarak başlamalarından hemen sonra savaşçı olarak hizmet etmeleri gerektiği normuna dayanmıştır. Ordular, savaşçıların evde yaşadığı, ancak yerel şefler tarafından çağrıldığında silaha sarıldığı bir milis sistemi aracılığıyla

yerel olarak yetiştirilmiştir. Shaka döneminde (19. yüzyılın başlarında) bu silahlı kuvvetler kralın merkezi kontrolü altına alınmış, böylece savaşçıların evlenene kadar eğitildiği ve garnizonda tutulduğu, neredeyse modern bir sürekli ordu ortaya çıkarılmıştır. Kısmen bunun bir sonucu olarak, 1879 Anglo-Zulu Savaşı, diğer sömürge savaşlarının çoğundan daha büyük bir ölçekte gerçekleşmiş ve İngiltere'yi bölgeye neredeyse yarısı İngiliz olan yaklaşık 18 bin asker konuşlandırmaya zorlamıştır. Kral Cetschwayo yönetiminde Zulular, 1879'da Isandlwana'da İngiliz kuvvetlerine ezici bir yenilgi tattırması, ancak daha sonra İngiliz işgaline yenik düşmüşlerdir (Moller, 2006).

Günümüzde Güney Afrika ile Zimbabwe arasındaki sınırda bulunan Matabele Krallığı, iltica etmiş bir Zulu kabile reisi tarafından kurulmuştur. Devlet, başlangıçta, on beş yaşından itibaren tüm genç erkeklerin genel bir askere alınmasının askeri temellerine dayanmıştır. Daimî bir ordu oluşturulmuş ve tüm yaşlı erkekler yedek asker olarak kaydedilmişlerdir. Komşu devletlere baskınlar (Örneğin Mashone), krallığın gelirinin önemli bir kaynağını oluşturmuştur. 1893 yılında vuku bulan Matabele Savaşı, Kral Lobengula komutasındaki Ndbele halkı tarafından, İngiliz yerleşimcilere ve komşu Mashona halkına karşı gerçekleştirilmiştir. Mashona halkı çok az direniş gösterirken, Avrupalılar yerel unsurlardan oluşan milis tarzı bir ordu kurmuşlardır. Savaşın sonraki aşamalarında, mezkûr milis kuvvetler düzenli birlikler tarafından takviye edilmiş; Ndbele ve Shona halklarının bölgelerinde 1896-97'deki büyük Chi Murenga'da gerilla tarzı savaşa yönelerek, İngilizler tutsakları yakma gibi vahşet boyutunda caydırıcı önlemlere başvurmuşlardır (Moller, 2006).

Afrika'nın sömürge tarihi savaşları arasında, Güney Afrika'nın iki beyaz yerleşimcisini karşı karşıya getiren, ancak hem Transvaal Cumhuriyeti ve Özgür Orange Devleti adlı iki Boer yönetiminin hem de İngilizlerin siyah Afrika birliklerini yoğun bir şekilde kullandığı 2. Boer Savaşı (1899-1902) ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Tarihi kayıtlara göre, 2. Boer Savaşı esnasında her iki taraf da bunun “Beyaz bir adamın savaşı” olması gerektiği konusunda hemfikir, bu nedenle sadece isteksizce siyah birliklerin kullanımına başvurmuşlardır.

Savaş boyunca, Boer yönetimi gerilla taktiği ile savaşmış ve kısmen milis olarak örgütlenmiştir. 16-60 yaş arasındaki tüm güçlü erkekleri üniformasız olarak

askeri komuta altına almışlardır. Ayrıca kadınlar ve çocuklar da dâhil olmak üzere, sivil destekten kapsamlı bir şekilde yararlanmışlardır. Sömürge dönemi de milis unsurları içeriyordu (Moller, 2006).

Afrika devletleri, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra, büyük ölçüde milis benzeri silahlı kuvvetlere güvenmeye devam etmişlerdir. Bu durumun temel sebepleri olarak; Sömürgecilerin geride bıraktıkları ekonomik, sosyal, demografik ve askeri yıkım sonrası toplumsal örgütlenme ve ihtiyaçlar ve kapasiteler arasındaki uyumsuzluk olguları ön plana çıkmaktadır. Öte yandan, Afrika devletleri, sömürge öncesi tarihsel süreçleri ve edindikleri siyasi ve sosyal örgütlenme birikimleri incelendiğinde genel olarak modern dünya siyaseti açısından çeşitli yönlerden oldukça zayıf kalmışlardır. Ekonomik, askeri ve neo-patrimonyalist hükümet biçimleri nedeniyle sömürge sonrası ortaya çıkan Afrika devletlerinde siyasi elitler ve iktidar odakları meşruiyetlerini sağlayamamışlardır ya da büyük zorluklar yaşamışlardır.

Afrika kıtasında ortaya çıkan bir başka güvenlik anomalisi ise; Yabancı saldırganlığına karşı ulusal toprakları savunmamaktır. Avrupa'da devlet olmanın asli unsuru olarak görülen vatan savunması, yani iç karışıklıklar ve dış saldırılar karşısında hukuk ve düzenin korunması ve Weberci bir "Meşru güç kullanımı tekelinin" uygulanmasıdır. Afrikalı devletlerde ortaya çıkan durum ise; Vatandaşların güvensizliğinin (Kendilerini silahlandırarak, kanunsuz gruplar oluşturarak veya özel güvenlik şirketlerinin hizmetlerini talep ederek) kendilerince sağlamaya çalışmaları noktasına gelen toplumsal güvensizliktir. Afrika'daki devletlerarası çatışmalar, Avrupa tarihinden veya dünyanın diğer bölgelerinden alışık olduğumuzdan daha "Dağınık" olma eğilimindedir (Moller, 2006).

Bahse konu çatışmalar daha çok "Yeni savaşlar", "Sivil olmayan savaşlar", "Üçüncü tür savaşlar", "Hobbsçu savaşlar" ya da "Küçük savaşlar" ve "Düşük yoğunluklu çatışmalar" olarak anılır. Bu terimlerin çoğu aslında yanlış adlandırmalardır, çünkü yeni savaşlar gerçekten yeni bir fenomen değildir ve bu tür savaşların çoğu, savaşçıların veya sivil kurbanların perspektifinden bakıldığında ne küçük ne de düşük yoğunlukludur. Kongo'daki savaşta ölenlerin sayısının üç

milyondan fazla olduğu tahmin ediliyor ki bu, bazı Avrupa ülkelerinin nüfuslarından daha yüksektir (Moller,2006).

Bu silahlı çatışmaların aslında tutarlı bir kategori oluşturup oluşturmadığı tartışmalıdır. Sıralanan çatışma türleri şu şekilde karakterize edilebilirler:

- Üçlemeci olmayan, yani ne halkların ne devletlerin ne de orduların uyumlu “üçlüleri” arasında sürdürülen ve askeri yollarla siyasetin herhangi bir devamını oluşturmayan çatışmalar.
- Dar anlamda, devletler tarafından diğer devletlere karşı sürdürülmemeleri anlamında uluslararası olmayan fakat çoğu zaman komşu devletlere ait bölgelere sıçrayan ve böylelikle ulus ötesi hale gelen çatışmalar.
- İki karşıtın yer almadığı, yani iki karşıt arasındaki iktidar mücadelesi olmayan, çoğu zaman, birkaçı gerçekten kendi liderlerinin tam kontrolü altında olan çok sayıda savaşan hizip çatışmaları.
- Lahey veya Cenevre sözleşmeleri gibi savaş kanunları kapsamında olmadıkları için düzenlemeye tabi olmayan çatışmalar.
- Medeni Olmayan yani çoğunlukla sivillere yönelik aşırı şiddet sergiledikleri için geleneksel gerilla savaşlarından ve “Kalpleri ve zihinleri kazanma” ihtiyacının olduğu ulusal kurtuluş savaşlarından farklı olan çatışmalar.
- Dar anlamda, devletler tarafından diğer devletlerin ulusal topraklarının bölümlerini kendi topraklarına dâhil etmek ve böylece sınırları değiştirmek amacı gütmeyen, yağmalanabilir kaynaklar üzerinde kontrol kazanma ve terk etme olan çatışmalar (Moller, 2006).

Paramiliter kuvvetlere hâlihazırda, yalnızca uluslararası camiada resmi olarak kabul görmüş olan gruplar dâhil edilmektedir. Fakat bu kabul, köşeli tanımlamalardan çıkarılıp; Taraflar arası ilişkilerinin ekonomik ve aynı topraktan olma motivasyonunun dışında kalan tanımlamalarla genişletilmesi faydalı olacaktır. Bazen bir ülke, düşmanca ilişkiler içinde olan komşu bir devlete karşı savaşan bir isyancı hareketi destekleyebilmektedir. Böylece isyancıları uluslararası bir çatışmada vekil olarak kullanmış olmaktadır. Örneğin, Apartheid rejiminin Angola'da UNITA'ya ve

Mozambik'te RENAMO'ya desteği ve Uganda'nın Sudan'da SPLA'ya desteği ve buna karşılık gelen (Misilleme amaçlı) Sudan'ın kuzey Uganda'daki LRA'ya verdiği destek sıralanabilir. Bununla birlikte, ABD'nin Afganistan'daki M¼cahlilere ve Nikaragua'daki Kontralara verdiği destek de bu kapsama alınabilir.

Bu tür karmaşık çatışmalarla ve ellerinde olduk¼a m¼tevezalı d¼zenli silahlı kuvvetlerle karşı karşıya kalan zayıf Afrika devletlerinin, Tablo 3'den de anlařılacakđı gibi, kısmen her t¼rden paramiliter g¼çlere g¼venmek zorunda kalmış olmaları şaşırtıcı değildir (Moller, 2006).

Afrika kıtası ve paramilitarizm denince hi¼ ř¼phesiz siyasi ve askeri tarih bize meşhur Fransız paralı asker Bob Denard'ı hatırlatacaktır. Soğuk Savaş d¼neminin fig¼rlerinden biri olan Fransız paralı asker ve istihbarat unsuru (En bilinen adıyla) Bob Denard'ın yer aldığı Afrika ve Asya kıtalarında yaşanan bir takım savaş, darbe, i¼ savaş ve çatışmalarda faaliyet g¼stermiřtir. Denard'ın faaliyetlerinde temel motivasyonunun aşırı sağcı ideolojinin g¼lgesinde Fransız s¼m¼rgecilięinin çıkarlarını korumak olduğu belirtilerek, bu olgunun Denard'ın yaşamında başat bir rol oynadığı g¼r¼lm¼řt¼r.

Yakın siyasi tarih onu Bob Denard adı bilmektedir. Aynı zamanda Robert Denard ve Said Mustafa Majzoub olarak da bilinen Denard 7 Nisan 1929 tarihinde, Fransa'da Greyan-e L'Hôpital adlı bir k¼yde doğmuş ve 14 Ekim 2007 tarihinde Paris'te ôlm¼řt¼r. Fransız paralı asker ve istihbarat unsuru olan Denard'ı yakın Afrika tarihine konu eden şey kıtada ger¼ekleřen birtakım savaşlarda, i¼ savaşlarda ve askeri darbelerin organizasyonunda yer almasıdır. Afrika ve Asya'daki bir dizi silahlı çatışmaya katılan Denard hayatını Frankofon Afrikası'nda Fransız çıkarlarını korumaya adanmıştır denilebilir. Bob Denard, 1978-1989 yıllarında Komorlar Cumhurbaşkanı Muhafızları komutanı olarak g¼rev yapmış ve daha sonra organize bir su¼ topluluğuna üye olmaktan mahk¼m edilmiş olup, literat¼rde “Paralı Askerlerin Kralı” takma adıyla da anılmaktadır. Ôte yandan, birtakım tarih¼ilere g¼re Soğuk Savaş efsanelerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Bob Denard resmi biyografik bilgisine g¼re; 1944'te Fransız direnişe katılmış, Fransız deniz kuvvetlerinde g¼rev yapmış, Çin hindi'nde s¼m¼rge savaşına ve Cezayir

Bağımsızlık Savaşına katılmıştır. Öte yandan, Denard'ın Fransız gizli servisi tarafından desteklenerek (Sahte kimlik, silah, sahte geçiş belgeleri ve para aktarımı) Ruanda Soykırımı'nda yer almıştır. Fransız ordusunda karıştığı bir kavga nedeniyle deniz kuvvetlerinden kovulmuştur. Terhis olduktan sonra, bir süre ev aletleri pazarlayan bir şirkette çalışmış daha sonra Fas'ta Fransız polis kuvvetlerinde göreve başlamıştır. Aşırı sağcı ve koyu bir Fransız milliyetçisi olan Denard, kendisini Fransız sömürgeciliğinin sadık bir destekçisi olarak görmekteydi. Bob Denard ilk çıkışını, 1954 yılında askeri harcamaları kıstak ve Fransa'nın Kuzey Afrika kolonilerine bağımsızlık vermek isteyen Solcu ve Liberal olan Başbakan Pierre Mendes-Fransa'ya suikast planlamaktan tutuklanmasıyla yapmıştır. Denard, bir yıldan fazla hapis yatmış fakat hüküm giymeden serbest bırakılmıştır. Serbest bırakıldıktan sonra Fransız özel servisleriyle temas kurmuş ve onlarla yakın temas halinde hareket etmeye başlamıştır (Montreuil, 2018). Bob Denard'ın Fransız gizli servisleriyle temasa geçmesinin ardından istihbarat unsuru ve paralı asker kariyeri başlamış olup, ölümüne kadar Asya ve Afrika'da birtakım savaşlarda, çatışmalarda ve askeri darbelerde yer almıştır.

Bob Denard, Birinci Çinhindi Savaşı'nın ardından, Fransız deniz kuvvetleri askeri olarak Cezayir Bağımsızlık savaşına katılmıştır. Tam olarak tarihi bilinmemekle birlikte, deniz kuvvetlerinde görev yaptığı bu dönemde karıştığı bir kavga sebebiyle ordudan atılmış ve Fransa'ya geri dönmüştür (Hannoum, 2010). Denard, 1961'de Moise Tshombe'nin ayrılıkçı hareketine katılarak Fransız paralı asker ve istihbarat unsuru olarak ilk defa Kongo Krizinde sahneye çıkmış ve Katanga ayrılıkçıların saflarında savaşmıştır. Katanga'da yaşanan çatışmalar Kongo krizinin önemli bir parçası olmuştur.

Tshombe'ye bağlı ayrılıkçı hareketin içerisinde, liderliğini Bob Denard'ın yürüttüğü beyaz Avrupalılardan oluşan paralı asker birliği Jadoville kuşatmasını yönetmiş ve yaşanan çatışmaların ardından BM misyonu olarak görev yapan bölüğü esir almışlardır (Rookes, 2018). Afrika macerasına 1963 yılında ara veren ve komşu coğrafyada tekrar ortaya çıkan Denard, Fransa'nın çıkarlarına zıtlık oluşturan ve Sovyetler Birliği'nin çıkarlarına hizmet eden Arap Sosyalizminin ve Nasirizm'in yerel destekçilerine karşı, monarşistlerin yanında Yemen'deki iç savaşta yer almıştır.

Bob Denard, 1968'den 1978'e kadar Gabon Devlet Başkanı Omar Bongo'ya askeri danışman olarak hizmet etmiştir. Bongo rejimi, Denard'ın Fransız dış politikası ve istihbarat teşkilatlarıyla yakın bir ilişkisi olduğu sonucuna varmış ve Frankofon sisteminde Paris'in kilit müttefiklerinden biri haline gelmiştir. Denard, Afrika'da süregelen çeşitli sıcak çatışmalara periyodik olarak katılmış, 1970'te Portekiz'in Gine işgalinde paralı asker grubuyla yer almış ve 1977'de Benin'de Marksist Mathieu KEREKOU rejimini devirmek için başarısız bir darbe girişimini organize etmiştir (Lichfield, 2011).

16 Ocak 1977'de Benin'deki darbe girişimi, Bob Denard önderliğindeki paralı askerlerin gerçekleştirdiği askeri darbeye ülke yönetimini ele geçiren Mathieu Kerekou'nun sosyalist rejimini devirmeye yönelik bir girişimdir. Literatürde “Karides Operasyonu” olarak da bilinen Denard liderliğindeki darbe teşebbüsü, Benin'in en büyük şehri ve ekonomik merkezi olan Cotonou'nun işgaliyle başlaması planlanmış, ancak darbe girişimi erken aşamada fark edilerek engellenmiştir. Başarısız darbe girişiminin arka planında cuntacı Kerekou'nun siyasi muhalifleri yer almış ve Afrika'daki angajmanlarıyla tanınan Bob Denard'ı darbeyi organize etmesi ve gerçekleştirmesi için kiralamışlardır (Bruyère-Ostells, 2019).

Anti-Komunist ve aşırı sağcı tutumunun aksine Denard, 1975'te Komorlar'da Maocu lider Ali Soilih'i iktidara getiren ve Fransa'ya karşı bağımsızlığını kazanan Komorlar'ın ilk başkanı Ahmed Abdullah'ı deviren kanlı darbede rol almıştır (Heitman, 2008). Maocu lider Ali Soilih'in icraatları, planlandığı gibi Fransız yanlısı olmamış, gittikçe Fransa'nın bölgedeki çıkarlarına ters düşen bir hal almıştır. Bunun neticesinde; Üç yıl sonra 1978'de Bob Denard, Komorlar'da ikinci bir darbe organize ederek Ali Soilih devirmiştir. Ali Soilih darbeden iki hafta sonra öldürülmüştür. Devrik lider Soilih'in yerine Bob Denard'ın desteğiyle yine Denard tarafından organize edilen darbeye devrilen eski Başkan Ahmed Abdullah yeniden Komorlar'ın devlet başkanı olmuştur.

Gerçekleştirdiği ikinci darbenin ardından Bob Denard, Komorlar'ın devlet başkanlığı muhafızlarının komutanı olarak görev yapmaya başlamıştır. İlginç bir anekdot olarak bu süreçte İslam dinini kabul ederek Müslüman olduğunu, adını Said Mustafa Majzoub olarak değiştirdiğini ve Komor vatandaşlığına geçtiğini beyan

etmiştir. İlerleyen günlerde Bob Denard, Komorlar'da paralı askerlerden müteşekkil bir askeri üst kurmuş ve aktif olarak ülkede ticari faaliyetler yürüterek, bir oteller zincirine ve çeşitli gayrimenkullere ortaklık etmiştir. Bu ticari faaliyetler aynı zamanda komutanlığını yürüttüğü devlet başkanlığı muhafızları kurumunu Komorlar'da büyük bir ekonomik yapıya da dönüştürmüştür (Heitman, 2008).

Tablo 3 Afrika'da Bulunan Askeri ve Paramiliter Güçler

ÜLKE	DSK	PARAMİLİTER							TOPLAM SİLAHLI GÜÇ	PARA-MİLİTER ORAN	TOPLAM HARCAMA (MİLYON \$'DA)
		J	B/CM	MP	P	ÇM	ÖK	TOPLAM			
Angola	108.4	0	-	10.0	-	-	-	10.0	118.4	8%	1,000.0
Benin	4.6	2.5	-	-	-	-	-	2.5	7.1	35%	67.5
Botswana	9.0	-	-	1.5	-	-	-	1.5	10.5	14%	348.0
Burk. F.	6.6	4.5	-	-	-	45.0	-	49.5	56.1	88%	61.9
Burundi	45.0	5.5	-	-	-	30.0	-	35.5	80.5	44%	45.0
KAMERUN	14.1	9.0	-	-	-	-	-	9.0	23.1	39%	283.0
Cape V.	1.2	-	-	-	-	-	-	0	1.2	0%	5.6
OAC	1.6	1.0	-	-	-	-	-	1.0	2.6	39%	15.0
CAD	25.4	4.5	5.0	-	-	-	-	9.5	34.9	27%	46.9
KONGO	10	2.0	?	-	-	-	-	2.0	12.0	17%	56.2
FİL DİSİ S.	8.1	7.6	1.4	-	-	1.5	-	10.5	18.6	56%	187.0
DEM KONGO	64.8	-	-	-	?	-	?	0	64.8	0%	na
CİBUTİ	8.5	1.4	-	-	-	-	2.5	3.9	12.4	32%	25.3
EKV GİNESİ	1.3	-	-	-	-	-	?	0	1.3	0%	6.8
ERİTRE	201.8	-	-	-	-	-	120.0	120.0	321.8	37%	74.0
ETİYOPYA	182.5	-	-	-	-	na	-	0	182.5	0%	290.0
Gabon	4.7	2.0	-	-	-	-	-	2.0	6.7	30%	16.8
Gambia	0.8	-	-	-	-	-	-	0	0.8	0%	2.2
GANA	7.0	-	-	-	-	-	-	0	7.0	0%	49.6
GİNE	9.7	1.0	1.6	-	-	7.0	-	9.6	19.3	50%	107.0
GİNE BİSALTİ	7.3	2.0	-	-	-	-	-	2.0	9.3	22%	4.5
Kenya	24.1	-	-	-	5.0	-	-	5.0	29.1	17%	251.0
Lesotho	2.0	-	-	-	-	-	-	0	2.0	0%	32.7
Liberia	15.0	-	-	-	-	-	-	0	15.0	0%	0.9
Madag.	13.5	8.1	-	-	-	-	-	8.1	21.6	38%	50.4
Malawi	5.3	-	-	1.5	-	-	-	1.5	6.8	22%	12.9
Mali	7.4	1.8	2.0	-	1.0	3.0	-	7.8	15.2	51%	93.8
Mauritius	0	-	-	-	-	-	2.0	2.0	2.0	100%	19.3
Mozam.	11.2	-	-	-	-	-	-	0	11.2	0%	110.0
Namibia	9.2	-	-	-	6.0	-	-	6.0	15.2	39%	177.0
NİJER	5.3	5.4	2.5	-	1.5	-	-	9.4	14.7	64%	28.1
NİJERYA	78.5	-	-	-	2.0	-	80.0	82.0	160.5	51%	571.0
RUANDA	41.0	-	-	-	10.0	-	2.0	12.0	53.0	23%	46.0
Senegal	13.6	5.0	-	-	-	-	-	5.0	18.6	27%	93.8
SEYSELLER	0.2	-	-	-	-	-	0.5	0.5	0.7	69%	12.6
Sierra L.	13.0	-	-	-	-	-	-	0.0	13.0	0%	28.5
SOMALİ	-	-	-	-	-	-	-	0.0	n.a.	n.a.	na
GÜNEY SUDAN	55.8	-	-	-	-	-	-	0.0	55.8	0%	3,400.0
Sudan	104.8	-	-	-	-	-	17.5	17.5	122.3	14%	426.0
TANZANYA	27.0	-	-	1.4	-	-	-	1.4	28.4	5%	362.0
Togo	8.6	0.8	-	-	-	-	-	0.8	9.3	8%	33.7
Uganda	45.0	-	-	-	0.8	10.0	1.0	11.8	56.8	21%	197.0
Zambia	15.1	-	-	0.7	0.7	-	-	1.4	16.5	8%	39.7
Zimb.	29.0	-	-	-	17.2	-	-	17.2	46.2	37%	237.0
TOPLAM	1,246,6	64,0	12,5	15,1	44,2	96,5	225,5	457,7	1,704,3	27%	8,916

Açıklama: DSK-Düzenli Silahlı Kuvvet, J-Jandarma, MP: Mobil Polis; B/CM: Başkanlık veya Cumhuriyet Muhafızları, ÇM: Çeşitli Milisler; P: Çeşitli Polis; ÖK: Özel Kuvvetler. Kaynak: Meller,2006,14.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CANCAVIDLER ve SUDAN SİYASAL TARİHİNE ETKİSİ

3.1 Cancavidler

Cancavid milisleri, literatürde üzerinde ittifak edilmiş haliyle; Sudan'da, özellikle de Darfur bölgesinde aktif olan kimi otoritelerce sadece Arap milislerden, kimilerince de Arap kökenlilerin dışında da çölde kanunsuz halde dolaşan başka yerel kabilelere mensup milislerden oluşan paramiliter grup olarak tanımlanmaktadır.

Sudan sosyolojisi incelendiğinde Cancavid milisleri altı temel gruptan oluşmaktadır. Bunlar; 1980'lerden bu yana eşkıyalıkla geçimini sağlayan gruplar, Sudan Ordusu'ndan bir şekilde uzaklaştırılmış eski askerler, komşu Afrika kökenli kabilelerle arazi kavgası yaşamış bazı Arap kökenli kabile üyeleri, cezaevlerinden salınan suçlular, fanatik Pan-Arapçı şahıslar ve maceraperest gençlerden müteşekkildir. Cancavid milislerinin salt Arap oluşumu olduğunu reddeden bazı akademisyenlere göre, Cancavid milislerini oluşturan çeteler Darfur'daki çatışmalardan çok önce ortaya çıkmış bir "göçebelik" olgusuna dayanmaktadır (Bayram, 2014).

Cancavid kime denir, ne amaçla ortaya çıkmıştır ve Cancavidleri bir arada tutan olgular nelerdir soruları hakkında bir Sudanlı şu görüşleri paylaşmıştır; Etimolojik olarak Cancavid, "Cin" ve at anlamına gelen "Cuvad" kelimelerinin terkiibiyle, zaman içinde Cancavid olarak telaffuz edilen "Atlı Cinler" manasındaki, at üstünde yol kesen ve merhameti olmayan Darfur bölgesindeki silahlı gruba atfedilen bir sıfattır. Cancavid Hareketini iki tanımlama ile daha iyi anlayabilmemiz mümkündür: Tarihsel Tanım ve Modern Tanım. Tarihsel tanıma göre Cancavidler, Darfur Bölgesinde yol kesme, şehir dışındaki ticaret kervanlarını gasp, tarım ve hayvancılıkla uğraşan halkın mallarını yağmalama suçlarını işleyen silahlı gruplardır. Modern tanıma göre ise Cancavidler, devrik Sudan lideri Ömer El-Beşir rejiminin, Sudan hükumetine karşı Darfur'da başlayan isyan hareketlerini bastırmak amacıyla yararlandığı, daha öncesinde bölgede yağmalama ve gasp suçlarına karışmış düzensiz silahlı birliklerdir. El-Beşir rejimi, sistemli olarak bu birlikleri silahlandırmış, organize etmiş ve ağır

yaşam şartları dolayısıyla ayaklanan halk isyanlarını bastırmak amacıyla kullanmıştır. Bu isyanlar bastırılırken birçok katliam gerçekleşmiş, bazı bölgeler isyana karışmasa bile yerle bir edilmiştir. Cancavidleri bir arada tutan olgulara gelince daha önce bahsettiğimiz gibi bu gruplar geçimlerini sadece yağmalama ve gasp ile sağlayan gruplardır. Senelerce çobanlık yapan, bedevi dediğimiz kültürsüz ve çok az dini bilgiye sahip olan, Sudan, Nijer, Çad ve Orta Afrika bölgelerine dağılmış bu grupların etrafında toplandığı olguların da maddi imkanlardan başka bir şey olmaması gayet tabii bir sonuç olacaktır.¹

Yukarıda sıralanan sorulara bir başka Sudanlı ise; “Cancavid, Darfur'daki Afrika asıllı kabilelerle şiddetli çatışmalar gerçekleştiren arap asıllı silahlı hareketlere verilmiş genel bir isimdir. Sudan tarihine baktığımızda modern bir kavram olarak karşımıza çıkar. Ortaya çıkışının temel nedeni sadece kabileler arası anlaşmazlık olmayıp, asıl neden bölgedeki kaynakları ele geçirme mücadelesidir. Bir bakıma Cancavid kavramı, Sudan iktidarının kültür çeşitliliğini gerektiği gibi idare edememesinin bölgedeki tezahürüdür” ifadeleriyle katkı sağlamıştır.²

Öte yandan, Cancavid milislerinin çoğu Darfurlu Araplardan müteşekkil olup, Furlar ve Sudan'ın doğusundaki diğer Arap kabilelerin sahip olduğu gibi kendi meskenlerinin olmamasından şikâyet eden kuzey Darfur'daki Abbala kabileler ailesine mensup deve çobanlarından oluştuğu da savunulmaktadır. Cancavid isminin etimolojik kökenleri tam olarak net olmasa da Arapça “Atlı Cinler” olarak bilinmektedir. BMGK, Cancavidleri "Sudan Hükümeti tarafından desteklenen, silahlandırılan ve fiilen Darfur topraklarında Sudan Hükümeti'ne doğrudan askeri destek olarak faaliyet yürüten üniformasız silahlı bir grup" olarak tanımlamaktadır.

Cancavidler, 2003 yılı sonlarında Darfur'daki isyancılara karşı anarşi ve korkuya yol açan askeri bir kampanya başlatmıştır. 2008 yılı, Darfur'daki çatışmanın düşük yoğunluklu gerilla savaşıyla sınırlı olmadığını, geride yaklaşık 300 bin ölüm

¹ Tez çalışmaları kapsamında; Geçmişte Güney Darfur Güvenlik Sorumlusu olarak çalışmış olan Sudanlı Yusuf Ömer Abdullah ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

² Tez çalışmaları kapsamında; Kapatılan Kongre Partisi'nin İçişleri ve Emniyet Sorumlusu olarak görev yapmış olan Sudanlı Ahmet Musa Dirar ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

bırakarak ve yaklaşık 2,7 milyon mülteciyle bir soykırıma dönüşmesiyle göstermiştir (Olsson ve Siba, 2013).

Cancavid milislerinin ortaya çıkışı, Sudan'ın batısında yer alan ve yaklaşık 500 bin km²'lik yüzölçümüne sahip Darfur bölgesinde çeşitli faktörlerin birleşimi nedeniyle yıkıcı dönemlerden geçtiği 1980'lerin ortalarına dayanmaktadır. Temel olarak bakıldığında bu faktörler; Hartum tarafından Darfur'un kronik ihmali ve marjinalleştirilmesi, Sahel'deki şiddetli kuraklığın kötü idare edilmesi ve ardından meydana gelen kıtlık, Sudan'ın kuzeyi ve güneyi arasında iç savaşın patlak vermesi, Çad'dan artan göçmen akışı, Çadlı isyancılar ve devrik lideri Kaddafi döneminde Libya'nın bölgeye yönelik askeri faaliyetleri ve yerli uyuşmazlık çözme mekanizmasının zayıflaması şeklinde sıralanmaktadır.

Bütün bu olaylar hukuk ve düzenin çöktüğü kaotik bir durum oluşturmuştur. Cancavidler ve Darfur Sorunu arasında doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır. Bu bağlamda Darfur sorunun tanımlanması ve Cancavid Milislerinin ortaya çıkışı ve başta Darfur olmak üzere Sudan'ın çeşitli bölgelerinde çıkan isyanlara karşı ve bölgesel çatışmalarda Sudan hükümeti tarafından nasıl kullanıldıklarının anlatılması önem arz etmektedir.

Cancavidler, 19 yıl önceki Darfur iç savaşının patlak vermesinin ardından Sudan siyaset sahnesini işgal etmeye başlamıştır. Özellikle uluslararası toplumun; Darfur'daki Arap asıllı kabillerin işlediği insan hakları ihlallerinden, devrik lider Ömer El-Beşir'i sorumlu tutmasından sonra Cancavidler, bölgesel ve uluslararası alanda daha da ün kazanmıştır. El-Beşir rejiminin Darfur'daki sorunu çözüm stratejisi, savaşa katılacak kabile grupları oluşturarak çatışmayı kabile bazında yürütmeye dayanmıştır. Diğer taraftan, Darfur'da çatışmaya girecek olan Cancavidler, sabık Sudan hükümeti tarafından adeta bir koruma kalkanına alınmıştır.

Öyle ki, Cancavidlerin Darfur'da insan haklarını ihlali gerçekleştirdiğini ifade eden Sudan'ın Ulusal Ümmet Partisi Lideri Sadık El-Mehdi ve Sudan Kongresi Partisi Lideri İbrahim El-Şeyh, eleştirilerinin ardından "Anayasal düzeni zedeleme ve devlete karşı tahrik" suçlamasıyla hapse atılmışlardır. Ömer El-Beşir yönetimi tarafından Cancavidlerin ortaya çıkarılmasında; Darfur bölgesinde yürütülecek "İsyan

bastırma ve devletin otoritesinin yeniden tesisi harekâtı” esnasında ortaya çıkabilecek ve uluslararası toplum tarafından görmezden gelinemeyeceği bilinen olası insan hakları ihlalleri, katliamlar, toplu cezalandırmalar vb. suçlamaların “Makul reddedilebilirlik” çerçevesinde inkâr edilmesi temel motivasyon kaynaklarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Çad ve Libya arasındaki savaş sırasında, Libya destekli Çad Arapları Kuzey Darfur'a çekilmiş ve Kuzey Darfur'daki Arap kabilelerinin silahlanmalarına yardım etmiştir. Aynı zamanda Güney Sudanlı gerilla hareketi MPLS/A, Darfur'da Sudan hükûmetine karşı yeni bir cephe açma girişiminde bulunmuştur. Sudan Hükûmeti daha sonra MPLS/A'nın bölgedeki etkisini kırmak için, Arap kabilelerine silah ve mühimmat sağlamıştır. Murahilin adlı milisler, Kordofan'da Afrika halkına yönelik çeşitli saldırılar gerçekleştirmiş ve bu dönemde bölge kabileleri zorunlu sürgün girişimlerine de maruz kalmıştır (Yenilmez,2001:68). Cancavidler, Sudan Ordusu'nun uzun süredir ülke içindeki isyanlardaki operatif zayıflığını telafi etmektedir. Örneğin Cancavidler, AB barış güçlerinin Doğu Çad'a erişmesini önlemek için hükûmetin, Çad hükûmetini devirme emriyle Sudan sınırının ötesine de saldırmıştır.

2014 yılında Cancavidler, Hızlı Destek Kuvvetleri (ADK) olarak reenkarne olmuş ve Sudan'ın remi kolluk kuvvetlerine eklenmiştir. Eski adıyla Cancavidler yeni adıyla Hızlı Destek Kuvvetleri milis değil aksine düzenli kuvvetler oldukları hususunda ısrar etmekte ve “Cancavidler” olarak tanımlanmayı halihazırda reddetmektedirler. Cancavid ismi genellikle Darfur'daki iç savaş esnasında, El-Beşir rejiminin kendi safında savaşmak için seferber ettiği Arap kabileleri içerisinde çıkma milis gruplarına verilirdi. Bahse konu Arap kabileleri arasında en önde gelenleri; Rizigat, Beni Halba, Zaghawa, Masalit ve Bediyyat kabileleridir. Sudan'ın Rizeigat klanının alt kabilelerinden biri olan Mehamid kabilesinin lideri olan ve 2022 yılının ilk çeyreğinde hakkındaki tutukluluk kararı kaldırılan Şeyh Musa Hilal, El-Beşir hükûmetine destek vermek ve isyancılara karşı savaşmak üzere kabilesini silahlandırdıktan sonra “Cancavidler” lideri olarak anılmaya başlanmıştır.

Şeyh Musa Hilal'in 2003'te silahlandığı Darfurlular'dan biri de “Hemedetti” lakabıyla bilinen ve halihazırda Sudan Egemenlik Konseyi Başkan

Yardımcısı Muhammed Hamdan Dagalo'dur. Kısa zamanda ünü artmış, emri altında kendisine sadakatle bağlı binlerce Cancavid milisinin olduğu bir paramiliter komutanına dönüşmüştür. ADK'nın komutanı Muhammed Hamdan Dagalo, Şeyh Musa Hilal'in 2017 yılında tutuklanmasının ardından Cancavidler'in yeni lideri olarak ön plana çıkmış ve Sudan Lideri Ömer El-Beşir'in devrilmesinin ardından ortaya çıkan Sudan Egemenlik Konseyi'nin başkan yardımcısı olması sebebiyle halkın yeni gündemi haline gelmiştir. Kendisine yakın olanların ifade ettiklerine göre Dagalo, kuzeni sayılan Şeyh Musa Hilal'in öğrencisiydi ve Arap asıllı kabilelerin hükümet safında savaşması hususunda büyük katkı sağlayan "Sınır Muhafızları" adlı birliğin bir üyesiydi. Ancak 2006 yılında El-Beşir rejimi ile Darfur'daki silahlı muhalif gruplar arasındaki Abuja Barış Anlaşmasının imzalanmasının ardından, rejime isyan ettiğini ve kuvvetlerini Sınır Muhafızları Birliği'nden çektiğini duyurmuştur. Fakat hükümet kendisine bazı güvenceler ve terfi etme sözü vererek Dagalo'yu kendi saflarına çekmeyi ve onu ADK'ya katılma hususunda ikna etmeyi başarmıştır.

Zamanla nüfuz alanını genişleten Dagalo, Ömer El-Beşir ile ilişkilerini güçlendirmiş ve Şeyh Musa Hilal'i Hartum'a getirip El-Beşir'in müsteşarı olmasını sağlamayı başarmıştır. Bu durum, o dönemde Darfur'da kendisinden başka bir egemen güç olmadığı anlamına gelmektedir. Bu süreçte Cancavid hareketinin ismi "Hızlı Destek Kuvvetleri" olarak değiştirilmiş ve resmi olarak Güvenlik ve İstihbarat Teşkilatına daha sonra ise doğrudan Cumhurbaşkanlığına bağlanmıştır. Dagalo tarafından kendisine karşı planlanan bu komployu anlayan Şeyh Musa Hilal, Darfur'a geri dönüp, El-Beşir rejimine isyan ettiğini ve Uyanış Meclisi'ni kurduğunu ilan etmiştir. Şeyh Musa Hilal'in rejime karşı başlattığı isyanın ardından, hükümet Dagalo'ya verdiği desteği artırmıştır. Hilal ve Dagalo arasında geçen yoğun iktidar mücadelesi dönemi sonrasında, Hilal öğrencisi Dagalo tarafından doğum yeri olan Mustariha bölgesinde tutuklanmıştır.

Şeyh Musa Hilal sıradan bir isim değildir. Babası, deve çobanlığı ve ticaretiyle ünlü, mensupları Çad ve Nijer'e kadar uzanan Mehamid Kabilesinin lideridir. Baba Hilal'in ailesiyle beraber nereden göç ettiği bilinmemekle beraber, Kuzey Darfur'daki Mustariha bölgesine gelip, 1976 yılında bir şekilde toprak edindiği bilinmektedir. Baba Hilal, ölümüne kadar hiçbir gasp girişiminde bulunmamış, diğer kabilelerle

barış içinde kalmayı tercih etmiştir. Buna karşın oğlu Musa birçok araziye silah zoruyla ele geçirmiş, Sudan'ın Çad ve Libya sınırlarındaki tüccarların mallarını gasp etmiştir. El-Beşir hükümeti Şeyh Musa Hilal'e para ve silah desteği sağlayıp, kendi kabilesinden ve başka Arap kabilelerinden insanları silahlandırıp, Darfur'daki silahlı hareketlerin faaliyetlerini durduracak bir kuvvet oluşturmasını talep etmiştir. Bu noktada hükümetin gerekçesi ise Darfur'daki Afrika kabilelerinin, bölgeden Arapları tamamen silmek niyetinde olduğunu düşünmesidir. Kendisine verilen bu görevi başarıyla yerine getiren Şeyh Musa Hilal, soykırım derecesine varan katliamlara imza atmış, Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından, yargılanacaklar listesine alınmıştır. Uluslararası toplumun baskıları neticesinde, Ömer El-Beşir, Cancavidleri “Sınır Muhafızları” komutası altına almaya mecbur kalmıştır. Fakat bu göstermelik bir adım olmaktan öteye geçememiş, Cancavidler bağımsız bir kuvvet olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

3.2. Cancavidlerin Meşruiyeti

Darfur'daki çatışmanın kökenleri, bölgeyi zor durumda bırakan 1980'li yıllardaki büyük kuraklığa dayanmaktadır. Bu kuraklık sürecinde tarımla uğraşan Afrika kökenli kabileler ile hayvancılıkla uğraşan Arap kabileleri arasındaki ilk çatışmalar baş göstermiş, şartların normale dönmesinin ardından iki taraf arasındaki gerilim hafiflemiştir. El-Beşir/Turabi darbesinden yaklaşık 11 yıl sonra, 1999 yılında “İslami Hareketin Bölünmesi” olarak bilinen olay meydana gelmiştir.

Bu bölünme neticesinde Sudan'daki İslami Hareket, El-Beşir liderliğindeki “Ulusal Kongre” ve Hasan Turabi liderliğindeki “Popüler Kongre Partisi” olmak üzere iki partiye bölünmüştür. Bu tarihten sonra iki taraf arasında şiddetli bir iktidar mücadelesi başlamıştır. Darfurlular, İslami hareketin Turabi kanadını desteklemeleri sebebiyle, El-Beşir'e bağlı emniyet güçleri tarafından büyük haksızlıklara ve zulümlere maruz kalmışlardır. Kendilerine karşı yapılan bu haksızlıkları durdurmak amacıyla, İslami hareketin önde gelen savaş komutanlarından biri olan Halil İbrahim liderliğinde Adalet ve Eşitlik Hareketi (AEH)'ni kurmuşlardır. Laik ve sivil yönetim

yönelimli bir grup Darfurlu ise başka bir silahlı hareket olan, Abdulvahid Nur³ ve Minni Arko Minavi liderliğindeki Darfur Kurtuluş Hareketi'ni kurmuştur (Salih, 2005).

Bu süreçte, El-Beşir Hükümeti askeri gücünün yeterli olmadığı bölgelerde kendisine yakın kabileleri ve grupları sistematik olarak silahlandırmıştır. Bu süreç, 1989'da iktidara gelen UİC'ye FDP adı verilen paramiliter güçlerini oluşturma konusunda ilham vermiştir. UİC, 1990'larda Darfur'a yakın gördüğü kabilelere de lojistik destek sağlamıştır (Yenilmez, 2001, S:68).

2003'te isyan başlayana kadar, Darfur'daki hükümet politikası tarih boyunca benzerdi. Cancavid milisleri genellikle Arap kabilelerinden oluşuyordu. Ancak hükümet, aynı anda Afrika kabilelerini silahlandırmaya çalışarak her zaman "böl ve yönet" politikasını izlemekteydi (Yenilmez, 2001:68). Ayrıca Sudan Hükümeti, Çad'dan mülteci olarak gelenleri de silahlandırmıştır. Bununla birlikte, Çad ve Cancavidler'in, Sudan hükümetine isyan eden grupları tek bir birlik altında örgütlenmiştir. Yani, Çad'dan gelen kabilelerin tamamı hükümetin tarafını seçmemiş ve tüm Arap kabileleri de Cancavid milislerine katılmamıştır. Cancavidler, çoğunlukla en fakir topluluk olarak bilinen Kuzey Darfur'un Rizeigat kabilesinin alt klanlarından oluşmaktadır.

Şeyh Musa Hilal, ilk SKH/O saldırıları başladığında Hartum'da ev gözetiminde tutulmuştur. Öte yandan, Hilal isyana bir ölçüde sempati duymuştur. Ancak Darfur'a dönüp Zaghava SKH/O isyancılarının kendi kabilesine saldırması üzerine hükümeti desteklemeye karar vermiştir (Yenilmez, 2001:69).

Nisan 2003'te bu silahlı hareket, Kuzey Darfur bölgesinin başkenti el-Faşir'deki havalimanını hedef alan ve çok sayıda uçağı imha eden nitelikli bir askeri operasyonla El-Beşir hükümetine karşı savaş başlatmıştır. Tam bu sıralarda Ömer El-

³ Sudan Kurtuluş Hareketi'nin kurucusudur. Hareket, Cuba Barış Anlaşması'da dahil olmak üzere hiçbir barış müzakeresini kabul etmemekle birlikte, devrik lider Ömer El-Beşir'le de çatışmaktaydı. Hareketin en dikkat çekici özelliklerinden birisi İsrail'de bir ofisinin bulunmasıdır. Hareket, Darfur'daki, Fur Kabilesinin ve sığınmacı kamplarında kalan nüfusun büyük desteğini almaktadır. Nur kanadı; bölgenin kuzeyinden güneyine, kuzey ve orta Darfur eyaletleri arasında 280 kilometreye uzanan, Cebel Merra bölgesinde konuşlanmıştır. Abdulvahid Nur'un Fransa'da ikamet etmeye başlamasından sonra hareketin gücü günden güne azalmaktadır. Bazı raporlara göre; hareketin bazı uzantıları Libya'da Halife Hafter saflarında savaşılmıştır.

Beşir, yol kesme ve rejim askerlerini yaralama suçlarından hüküm giymiş Şeyh Musa Hilal'i Darfur hapishanesinden salıvermiştir. Bu, hükümete göre Sudan Ordusu'na karşı isyanı bastırmada destek sağlamak için kurulan Cancavid milislerinin (Resmi olarak) oluşumunun ilk safhasıdır.

Ömer El-Beşir ve UİC yönetimi, bölgedeki kabile liderleriyle yaptığı temaslarda, Cancavid milislerini ücret ve silah karşılığında örgütlemeyi başarmıştır. UİC, 1990'larda Müslüman kimliği temelinde FDP milislerini faaliyete geçirmeye çalışmıştır. Ancak bu durumdan farklı olarak, Cancavidler'e katılan Arap kabilelerinin FDP milisleri gibi dini gerekçeleri yoktu, sadece ücret ve silah talepleri vardı. Darfur'da isyan başladığında, isyancılar sadece hükümet güçlerine değil, Ta'aisha kabilesi gibi Arap kabilelerine de saldırmıştır. Bu durum, Arap aşiretlerini silahlanmaya ve hükümetten destek talep etmeye itmiştir. Mayıs 2006'da Darfur Barış Anlaşması'nın imzalanmasından sonra Sudan hükümeti ile Arap kabileleri arasında anlaşmazlıklar başlamıştır. Anlaşmazlığın arka planında; Arap kabilelerinin yeterince temsil edilmemesi meselesi ve ardından Cancavid milislerinin silahsızlandırılması meselesi bulunmaktadır. Barış anlaşmasının ardından, SKH/O'nun Zaghawa şubesinin lideri Mini Arko Minavi, Ömer El-Beşir'in danışmanı olmuştur (Yenilmez, 2001).

Bununla birlikte, anlaşmaya göre Sudan Ordusu'nun 5 bin isyancıyı bünyesine entegre etmesi beklenmiştir. Arap aşiretlerine yönelik isyancı saldırıların baş aktörü olan Minavi'nin böylece hükümet tarafından ödüllendirilmesi ve göçebe Arapların toprak sorunlarının anlaşmada yeterince ele alınmaması, Arap aşiretlerinden büyük tepki toplamıştır.

2007 yılında Halk Ordusu'ndan ayrılan bir grubun oluşturduğu ve siyaset sahnesindeki talepleriyle Arap aşiretlerinin desteğini aldığı Birleşik Devrimci Güçler Cephesi (FFRU) ortaya çıkmıştır. FFRU'nun temel talepleri, tüm göçebeler için göç yollarının açılmasını, savaşın harap ettiği göçebe yerleşim yerlerinin özel olarak tahsis edilen fonlarla yeniden inşa edilmesini içermektedir (Doğan, 2019).

Merkezi hükümet desteğinin kaybıyla birlikte, Arap kabilelerinin bölgeye gönderilen insani yardımlara erişimi kesilmiştir. Hartum'da hükümete karşı çıkan en

önde gelen isyancı grup, Dagalo liderliğindeki Cancavid milis grubu tarafından oluşturulan Sudan Devrimci Cephesi (FRS) idi. Sudan hükümetinin isyancılara karşı en güçlü silahlı kanadı olan Dagalo, hükümete beklenmedik bir şekilde yerleşmiştir. Bahse konu isyanın ana nedeni ise, Mini Arko Minavi⁴'nin, Ömer El-Beşir'in danışmanı olarak atanmasıydı (Doğan, 2019). Savaş sırasında hükümetin yanında yer alan Cancavidlerin angajmanlarının karşılığını alamamaları ve göç yollarının halen isyancı gruplar tarafından kapatılmış olması diğer iki neden olarak öne çıkmaktadır. Unutulmamalıdır ki o dönemde Cancavid milisleri sadece Arap olmayan Afrikalı kabilelere karşı değil kendi aralarında da çatışmışlardır. 2007'den beri Teraeh kabilesi ile Mahariya kabilesi arasındaki çatışmalar bu duruma bir örnek teşkil edebilir.

Savaştan sonra Darfur hükümetinin desteklediği paramiliter gruplar da bazı sorunlar yaşamaya başlamıştır. Arap kabilelerinin ekolojik sorunlar ve çatışmalar nedeniyle yaşam koşullarının bozulması, onları merkezi hükümete yakın olmaya itmiştir. Başlangıçta hükümet tarafından ödenen ücretler, Abuja Antlaşması'nın ardından silahlı destekle durdurulmuştur. Öte yandan, popüler savunmaların aksine, Cancavid milislerinin tamamı Arap kabilelerinden oluşmamaktadır (Doğan, 2019).

Uluslararası kamuoyunda kendilerine yönelik tepkiler ve Sudan hükümeti tarafından kendi çıkarları için araçsallaştırılmaları Cancavid milislerini uluslararası yardımlardan mahrum bırakmıştır. Savaş, orijinal milis kabilelerinin göçebe yaşam biçimini de yok ettiğinden, önemli bir sosyal sorun ortaya çıkmaya başlamıştır. Bölgedeki Arapların barış görüşmelerinden dışlanması, onların sosyal ve ekonomik haklarının ihmal edildiği anlamına gelmektedir. Meşruiyet düzeyinin belirleyicilerine, hizmet sunumuna, liberal değerlerin içselleştirilmesine, kendine özgü uygulamalara ve işe alım stratejisine baktığımızda; Cancavidlerin halk gözünde düşük meşruiyet sergilediği gözlemlenmektedir. Cancavid milisleri genel itibarıyla, savaşma motivasyonları toprak ve para olan Arap kabileleradainden oluşmaktadır.

⁴ Sudan Kurtuluş Hareketi'nin 2005 yılındaki bölünmesinden sonra, Abdolvahid Nur'u saf dışı bırakıp kendi hareketini kurduğunu ilan etmiştir. 2006 Abuja Barış Anlaşması'na kadar El-Beşir rejimine karşı savaşımaya devam etmiş olup, sonrasında El-Beşir'in en büyük destekçilerinden biri olmuştur. Fakat barış anlaşmasının uygulanmamasını gerekçe göstererek savaşa geri dönmüştür. Minavi hareketi, Darfur'daki ana aktör silahlı hareketlerden birisi olarak görülmektedir. Cancavidler'in Darfur'da işlediği iddia edilen insan hakları suçlarıyla bağlantılı olduğu ileri sürülmektedir.

Darfur'un Arap olmayan halkı, Arap üstünlüğü ideolojisine dayandığını iddia ettikleri Cancavidlerin dönüştüğü “Hızlı Destek Kuvvetleri” hareketinin yarattığı bölgedeki güvensizlikten yararlandığını ve Arap olmayan insanları öldürerek Darfur'un “Araplaştırma” sürecini başlattığını iddia etmişlerdir (Yenilmez, 2001). Hagan ve Rymond-Richmond (2008) bu süreci Afrikalı grupların “İrksal insanlıktan çıkarılması” olarak adlandırmış ve isyancıları yerel Arap nüfuslarını siyah Afrikalılara karşı toplu şiddet eylemine çağıran “Etnopolitik girişimciler” ile eşit tutmuştur. Bununla birlikte, Darfur'da yaşayan birçok Arap kabilesi de Cancavid milislerinin eylemlerinden yana olmadığı bilinmektedir.

Cancavidlerin varoluş stratejisinde; Başta tarım alanları olmak üzere, arazi edinimi grup için hayati önem taşımaktadır. Böyle bir alanı edinmeyi, grubun işleyişi için hem malzeme hem de insan kaynağı sağlayıcısı olarak görmektedirler. Abdul-Jalil ve Unruh (2013) Cancavidlere katılım nedenlerinden biri olarak toprağın eşit olmayan dağılımının altını çizmiştir. Topraksız Arap pastoralistler gönüllü olarak Cancavid milislerine katılmışlardır, çünkü savaşı mahrum kaldıkları toprakları elde etmek için bir fırsat olarak görmüşlerdir (Yenilmez, 2001). Öte yandan, “Seferberlik” ve milislerin toplanmasından sorumlu olan Musa Hilal, kamuoyunda Sudan'da her Arap kabilesini savaşa katılmaya zorlamakla da suçlanmıştır. Diğer taraftan, Cancavidler'e adam vermeyi reddeden kabileler de şiddete maruz kalmışlardır.

3.3. Cancavidlerin Evrimi

3.3.1. Cancavidlerin Yapısı ve Sudan'a Etkileri

Darfur bölgesinde faaliyet gösteren merkezi hükümet yanlısı paramiliter ve silahlı milis yapılara biraz daha yakından bakıldığında karşımıza üç farklı yapı çıkmaktadır.

İlk olarak sınır muhafızları olarak görev yapan, askeri kimlik taşıyan, Sudan Ordusu'ndan maaş alan ve Cancavidler arasında “Elitler” olarak adlandırılan grup yer almaktadır. Ömer El-Beşir yönetimi tarafından 1989 yılında çıkarılan bir yasayla “Popüler Savunma Kuvvetleri” adı altında oluşturulan Sudan Ordusu'na eklemlenen paramiliter grup yer almaktadır ki ilerleyen tarihte grubun adı “Hızlı Destek

Kuvvetleri” olarak değiştirilecektir. Bu grupta yer alan Cancavid milislerine askeri üniforma, silah, mühimmat ve günlük yiyecekleri verilmiştir. Katıldıkları her operasyon için Sudan merkezi hükümetinden 100 Bin Sudan lirası yani 39 USD para almaktaydılar.

Darfur bölgesinde karşımıza çıkan ikinci tip paramiliter yapı ise; Resmi olarak rejimin unsurları olmasalar da Sudanlı subaylar ve üst düzey aşiret liderleri tarafından komuta edilen ve genellikle hava bombardımanlarının öncesinde veya sonrasında köylere yönelik görev kuvvetleri olarak Sudan Ordusu ile paralel olarak faaliyet gösteren organize paramiliterlerden oluşmaktadır. Bunlar, merkezi hükümetten silah ve parasal destek alan ancak rejime karşı sorumlu olması gerekmeyen bir aşiret yapısı altında faaliyet gösteren milis gruplardır. Bu grupların, Sudan Ordusu tarafından isyancı Darfurlu mülteciler olarak belirlenen nüfuslara karşı sindirme amaçlı saldırılarda kullanıldığına dair göstergeler olmasına rağmen, aslında kişisel kazanç için yağmalama faaliyetlerine yönelmiş olup, Çad Ordusu’yla istenmeyen bir şekilde çatışmaları kışkırtarak kendi takdirlerine göre hareket ettikleri değerlendirilmiştir.

Özerk gündemlerinin bir sonucu olarak, faaliyetlerinin sorumluluğunun UKP’ye yüklenmesi oldukça zor olan bu grupta yer alan kabile milisleri çok sayıda vahşetten sorumludurlar. Bu durum, Sudan’ın iç ve dış siyasetinde; Rejimin oluşumunu maddi olarak desteklemek için önemli bir esneklik sağlarken, rejimin sorumluluğunu kesin olarak reddeder. Rejim görevlileri tarafından genellikle “Silahlı haydutlar” veya “KontROLSÜZ unsurlar” olarak adlandırılan bu faaliyetlerin, kimi zaman karşı cephedeki SKH/O veya AEH’e atfedilmesi gerektiğini bile iddia edilmiştir (Acar, 2010).

Cancavidlerin içerisinde, diğer iki ana gruptan sonra ortaya çıkan ve nispeten farklı bir organizasyon yapısı bulunan üçüncü bölümde yer alan paramiliterler ise “yedekler” olarak tanımlanır ve bu gruptakileri genellikle zorla silah altına alınanlar oluştururlar, askeri üniforma verilir fakat herhangi bir para ödemesi ya da maaş bağlanmaz. Yedekler verilen görevi kabul etmemeleri halinde beş deveye kadar ceza kesilir ya da hapse atılırlar. Bu grup; resmi olarak FDP yapısına dahil edilmiş olanlardan oluşmakta ve üç Cancavid paramiliterlerini oluşturan üç ana gruptan en az özerkliğe sahip olanlardır. Genellikle Sudan Ordusu’na ait üniformaları giyerler, yasal

yollarla silahlanırlar ve çoğunlukla bir aşiret komuta zincirine karşı sorumlu olmayan gönüllüleri temsil ederler.

Cancavid milisleri saldırdıkları bölgeleri yağmalar, sivil halka ait tüm malları gasp ederler. Böylelikle Cancavidlerin temel gelir kaynağı oluşmuş olur. Öte yandan, fıdye için adam kaçırma ve deve sürü besleme diğer başlıca gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Sudan Ordusu'yla tümleşik faaliyet gösteren bu askerler, rejimin kara kuvvetleri ve Gizli Sınır İstihbarat Polis Teşkilatının önemli unsurları haline gelmişlerdir. Her üç grup arasında da resmi olarak silah ve ödeme aldıkları için, Sudan Devleti ile net ve inkâr edilemez bağlantılar mevcuttur. Ayrıca, birinci grupla ilgili olarak, Cancavid'in bir parçası olarak örgütlenen aşiret liderleri düzenli olarak bir FDP Sivil Koordinatörü ile görüşür, bu koordinatör de Sudan askeri kuruluşunun yerel şubesi olan FDP Güvenlik Komitesi'ne rapor verir ve böylece Cancavid paramiliterlerinin sistematik olarak rejim tarafından sürekli izlemesi sağlanır. Bununla birlikte, bu grupların hiçbiri, tüm gruplar tarafından yürütülen yaygın yağma, sivil yönelimli şiddet ile ve rejimin özerk aşiret milisleri üzerinde uyguladığı otorite seviyeleri ile birbirini dışlamaz (Arpa, 2013).

El-Beşir yönetimi tarafından “Mücahitler” veya “Fursan” (Atlılar) olarak adlandırılan Cancavidler meşru müdafaa milisleri olarak açıkça dönemin merkezi hükümetince savunulmuşlardır. Örneğin, Eylül 2003'te isyancı güçler Kulbus kasabasını ele geçiremeyince, Devlet Başkanı Ömer El-Beşir köylülere hitaben şunları söylemiştir “Şu andan itibaren önceliğimiz isyanı ortadan kaldırmak olup, her türlü yasadışı unsur hedefimizdir. İsyanı sona erdirmek için orduyu, polisi, mücahitleri ve atlıları kullanacağız”. Bu açıklamayla, Cancavidler'in öz savunma güçlerinin bir parçası olduğu yönünü vurgulanarak, UKP'nin açıkça Cancavidler'e bir kontrgerilla güçleri olarak eylemlerine meşruiyet kazandırdığı görülmüştür (Aksakal, 2016).

Cancavidleri kullandığı için UKP'ye yönelik uluslararası eleştiriler patlak verene kadar, birinci ve ikinci gruplar yapı içerisinde en belirgin olanlardı, ancak BMGK gerekliliklerini yerine getirmek ve Cancavid milislerini silahsızlandırmak yerine, birçok Cancavid paramiliter grubu FDP komuta yapısına dahil edilmiştir. Bu tür uygulamalar, UKP'nin iç güvenlik ve uluslararası meşruiyetle ilgili stratejisinin

unsurlarını anlamak için önem arz etmektedir. Halihazırda, Darfur'un üç vilayetinde de çatışma sırasında köyleri yıkmak, isyancı kabilelerin nüfusunu azaltmak ve geniş bölgeleri ele geçirmek için büyük bulunan özerk gruplara ek olarak, büyük Cancavid tugayları da bulunmaktadır.

Bu tugayların büyüklüğü ve operasyonel durumları hakkında pek bilgi bulunmasa da geçmişte Musa Hilal ve paramiliterleriyle ilgili olarak bir UCM raporu; Misterieya kampının çatışma boyunca sürekli kullanıldığını ve Hilal ile FDP yetkilileri arasında yüksek düzeyde bir iş birliği sergilenerek, en az 7 Bin Cancavidin eğitildiği “Sınır Muhafızları Birliği” için bir eğitim alanı olarak hizmet ettiğini bildirmiştir. Ayrıca rapor, Hilal'in Cancavidler'inin kampta alıkonulan, işkence gören ve daha sonra zorunlu çalışma için kullanılan sivilleri kaçırdığını iddia etmiştir. Son olarak raporda, 2004 yılı boyunca kampta albay rütbesinde en az bir Sudan Ordusu subayının görev yaptığı ve “Eğitimen, mühimmat depolarından ve Cancavidlere maaş ödemekten” sorumlu olduğu ve yaklaşık ayda bir kez, ordu tarafından kampa ek silah ve mühimmat sağlandığı hususları yer almıştır (Arslan, 2011).

Yaygın olarak Cancavidler'in en etkili ve tanımlanabilir lideri olarak kabul edilen Musa Hilal, Pan-Arapçı bir aktör olarak değerlendirilmektedir. Öyleki geçmişte, Darfur'u yetkililer tarafından "Toplumsal uyumu bozacağı" korkusuyla defalarca hapsedilmiştir. Darfur bölgesindeki ayaklanmanın patlak vermesinden önce cinayet suçlamasıyla hapsedilen Hilal, Kuzey Darfur'daki Cancavidleri örgütlemek için hükümet yetkilileri tarafından serbest bırakılmıştır.

1986'daki kuraklıktan 1990'a kadar olan kaotik dönemde silahlı göçebe liderliğinden, bölgedeki Arap olmayan aşiretleri hedef alma konusunda eski tüfek olduğu bilen Hilal'in Cancavidler arasındaki faaliyetleri, grup içerisinde o dönemde en etkin aktör olduğunu kanıtlamıştır. İnsan Hakları İzleme Örgütü; Hartum'un Hilal'e verdiği desteği, Kuzey Darfur'un idari ofislerinden yerel güvenlik görevlilerine “Mücahitlerin ve Şeyh Musa Hilal komutasındaki gönüllülerin bölgelerinde devam etmesine izin verme” talimatı veren bir güvenlik direktifine dikkat çekerek açıkça belgelemiştir. Mezkûr direktifte ayrıca Hilal'in “Yetkilerini sorgulamamak ve mücahitlerce isyanın üyesi olduğundan şüphelenilen sivillere yönelik uygulamalarda oluşan küçük suçların göz ardı edilmesini vurguluyoruz” ifadesinin yer aldığını

Hilal'in kendisi itiraf etmiştir. Bununla birlikte, Hilal'in İnsan Hakları İzleme Örgütü araştırmacılarıyla gerçekleştirdiği bir mülakatta Hartum'dan emirler ve yardımlar aldıklarını belirtmesi dikkat çekici görülmüş olup, sahadaki tüm Cancavid unsurlarının Sudan Ordusu'nun üst düzey komutanları tarafından yönetildiğini ve bu subayların da emirlerini Batı Komuta Merkezi'nden ve Hartum'dan aldıklarını belirtmesi Sudan devleti ile Cancavidler arasındaki ilişkinin boyutları için önemli bir örnektir. (Bayram, 2013).

Cancavid milislerinin organizasyon kapasitesi diğer küresel örneklerine göre daha düşük olarak değerlendirilebilir. Nitekim günümüzde bu durumun Dagalo'nun Hilal'in yerine Cancavidler'den müteşekkil paramiliter yapı olan ADK'nın başına geçmesiyle hızlı bir değişikliğe uğramaya başladığı söylenebilir. Cancavidlerin geçmişteki düşük organizasyon yapısı sergilemesinin başlıca neden ise; Grubun kendi kontrolü altındaki toprakları yönetmesini sağlayacak bir yönetim inşa etme amacı ile donatılmamış olmasıdır. Cancavidler'in geleneksel olarak gerilla savaşında mahir oldukları bilinmektedir ve savaştan kaçmanın kendileri için bir utanç olduğuna inanırlar. Bu açıdan bakıldığında, El-Beşir rejiminin Cancavidler'den yardım alması kaçınılmaz bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Kuzey Darfur'daki Arap Kabileleri Şura Konseyi Başkanı İbrahim Abdullah İsmail, savaştan sonra Cancavidler'e bağlı Arap kabilelerinin varlığının, bölgenin yüzölçümünün %75'ine ulaştığını ve Darfur'daki 118 kabilenin, 60'ının Cancavid paramiliterleri tarafından kontrol edildiğinin altını çizmiştir.

Cancavidlerin geçmişteki düşük organizasyon yapısı sergilemesinin bir diğer nedeni ise; Çok sayıda farklı kabile fraksiyonundan katılımcısının bulunmasıdır. Öte yandan, Cancavidlerin Dagalo'dan önceki lideri olan ve uluslararası alanda tanınan Hilal'in, Cancavid milislerinin lideri olarak sorumluluk almaması da farklı bir sebep olarak değerlendirilmektedir. Zira, o dönemde Cancavid paramiliterlerinin liderinin Musa Hilal olup olmadığı tartışmaları ortaya çıkmış ve Hilal'de yaptığı bir açıklamada herhangi bir askeri grubun komutanı olmadığını, görevinin yalnızca "İsyana karşı direnen halka verilen silahlı eğitimi koordine etmek" olduğunu ifade etmiştir. Bu durum, Cancavid milisleri arasında Hilal'e karşı tepkilerin doğmasına yol açmıştır (de Waal, 2004). İnsan Hakları İzleme Örgütü ve benzeri kuruluşlar tarafından yayınlanan

raporlara göre; Cancavidler Darfur Sorunu'nun başından bu yana bölgede; Yağma, sivilleri öldürme ve tecavüz dâhil birçok savaş suçu işlemiştir. Gözlemciler ve stratejik uzmanlar Cancavidlerin sayısının 70 ila 80 bin civarında olduğunu tahmin etmektedir. Ancak Cancavidler'in lideri Dagalo yaptığı halka açık bir konuşmada, otuz bin mensubunun Yemen savaşına katıldığını açıklamıştır. Bu da sayının herkesin düşündüğünden çok daha fazla olduğunu göstermektedir.

3.3.2. Cancavidler'in Bölgesel Etkileri

Cancavidlerin ortaya çıkışı, etkinliği ve geçirdiği evrim hiç şüphesiz Sudan'ın komşu ülkelerinin bölgedeki faaliyetlerinden bağımsız okunamaz. Bu kapsamda Libya, Darfur ve çevresinde yaşanan çatışmalara 1980'de müdahil olarak bölgede kendi güçlerini desteklemek için Doğu Çad'daki Arap göçebelere maddi ve lojistik destek sağlamıştır. Darfur'daki sınırın öte tarafında, Sudan hükümeti silahlandığı Arap kökenli olan Abbala kabilesini ve Sahel'deki Arap gönüllüleri, Çadlıların Sudan'a girmesine karşı silahlı bir şekilde caydırıcı olarak hareket etmeleri için görevlendirmiştir.

Bu iki grup daha sonra Cancavid milislerinin temelini oluşturacaktır. 1987 yılında gerçekleştirilen ateşkes ile Çad'daki Libya müdahalesinin sona ermiş olmasına rağmen, Sudan'da iç savaş yeniden patlak vermiştir. Ülkenin Güneyi ve Kuzeyi arasında cereyan eden düşük yoğunluklu çatışmalar 1983 yılında yerini tam bir iç savaşa bırakmıştır. Sonraki on yılda, Ömer El-Beşir yönetimi tarafından silahlandırılmış olan iki Arap grubu zayıf bir koalisyonla Cancavid milislerini oluşturmuşlardır. Cancavid milisleri 1990'lar boyunca Çad-Sudan sınırındaki köylere baskınlar düzenlemişlerdir. Bu baskınlar esas olarak çiftçiler ve çobanlar arasında toprak ve su hakları konusunda çıkan çatışmalardan kaynaklanmıştır. Çad ile yaşanan krizin ardından Hartum'daki merkezi hükümet, Cancavid paramiliterlerini, Sudan Ordusu'nun güneydeki isyancı Sudan Halk Kurtuluş Ordusu'na karşı savaşına destek vermek üzere görevlendirmiştir. Bu süreçte Cancavidlerin işlediği savaş suçları Sudan merkezi hükümeti tarafından göz ardı edilmiştir (Flint, 2009, s. 13-23).

Sudan 1970 yılında Libya ve Mısır ile Arap Birliğini kurmak için federatif bir sistemde birleşeceğini açıklamıştır. Ancak ülkedeki sosyalistlerin bu fikre karşı çıkması ve güney bölgesindeki isyanlar, Arap Birliği oluşumuna sekteye uğratmıştır. 2 yıl devam eden Sudan iç savaşı, 1972 yılındaki Addis Ababa Barış Antlaşması ile sonlanmıştır. Numeyri yönetiminde 11 yıl süren barış ortamı 1983 yılı itibari ile tekrardan alevlenmiştir. Numeyri rejimine karşı yapılan darbe girişimlerinden sonra Sudan yönetiminin İslami çizgiye yakınlığı ve 9 Eylül 1983 tarihi itibariyle de şeriat hukukuna geçtiği görülmektedir.

Şeriat kurallarının Sudan'ın güneyinde yaşayan Hristiyan bölgelerinde uygulanması ve Güney Sudan'ın yeniden bölgelere ayrılması ile birlikte ülkede yeniden iç savaş ortamı oluşmuştur. Sudan Halk Kurtuluş Ordusu lideri Albay John Garang önderliğinde başlayan İkinci Sudan İç Savaşı 1983 yılında başlamış ve kanlı çatışmalar ile sürdürülmüştür. Bu süreçte askeri mühimmat ve finansal açıdan Kaddafi'nin Sudan Halk Kurtuluş Ordusuna destek sağladığı ve ayrıca Sudan yönetiminin istikrarsızlaşması için terör eylemlerini desteklediği düşünülmektedir (Rotchild, 1997).

Darfur bölgesinin doğusunda yer alan dağlık kısımlar, Sudan'dan doğal yollar ile ayrılan bir bölge izlenimi oluşturmaktadır. Bu bakımdan Sudan yönetimi Darfur bölgesini sınır komşu ülkelerinin nüfusuna açık bir alan olarak görmüşler ve Sudan'dan ayrılma potansiyeli yüksek bir bölge olarak düşünmüşlerdir. Sudan'ın bu izlenime kapılmasında hatalı olmadığı da Çad ile Darfur bölgesi nezdindeki çatışmalarından anlaşılmaktadır. Çad ve Sudan arasında Darfur bölgesi için yaşanan çatışmalarda Kaddafi yönetimindeki Libya'nın etkinliği ve bölge üzerindeki rolü dikkat çekmektedir (Collins, 2006).

Darfur bölgesindeki demografik yapının farkında olan Çad yönetimi, Darfur bölgesini Çad ülkesinin topraklarına dâhil edebilmek için Sudan'a yönelik askerî harekât başlatmıştır. Sudan yönetimi 1980'li yıllarda Çad ile Libya arasındaki krizden faydalanarak, Libya ile ılımlı ilişkiler kurma eğilimine girmişlerdir. Çünkü Darfur bölgesindeki silahlı çatışmalarda Sudan'ın güçlü bir müttefike ihtiyacı bulunmaktadır. Bu noktada Kaddafi politika değişikliğine giderek, Libya ordusuna Çad ile mücadelede Sudan'a yardımcı olması için Darfur bölgesine yollamıştır. Çad ile

savaşanlar Sudanlı milisler değil, Libyalı güçlerdi. Darfur bölgesinde faaliyet gösteren milis grupların pek çoğu bu çatışmalarda yer almamıştır. Ancak Kaddafi tarafından yüklü miktarda gönderilen askeri ve silah mühimmatı bölgedeki suç ve şiddet oranını arttırmıştır. Bu durum bölge halkı arasında güvensiz bir ortamın oluşmasına ve Darfur bölgesinin kalkınmasına engel teşkil etmiştir.

Sudan, Libya ile Çad arasındaki krizden faydalanmak isterken; bir yandan da Kaddafi'nin geçmiş yıllardan beri Darfur'u Libya topraklarına dahil etme amacının da farkındadır. Darfur bölgesi coğrafik açıdan Libya ile sınır konumunda ve Kaddafi İslam Leyjonu adı altında bölgeye yüklü miktarda silah mühimmatı ve askeri gücü konuşlandırmıştır. Dönemin Çad Hükümeti lideri Hüseyin Habre, Kaddafi'nin Sudan topraklarındaki Darfur'a askeri güç konuşlandırmasından rahatsız olmuş ve bölgede yaşanan çatışmalar gittikçe artmıştır. 1980'li yıllarda Sudan ve Çad arasında yaşanan kriz aslında Sudan'a destek bahanesi ile Çad ve Libya arasında nüfuz sahibi olma mücadelesine dönüşmüştür (Bayram, 2016).

1983 yılında başlayan İkinci Sudan İç Savaşı'nda Sudan yönetimine karşı destek sağlayan Kaddafi'nin bazı zaman dilimlerinde de Sudan yönetimine yönelik ılıman politikalara dönüş sağladığı anlaşılmaktadır. Sudan ordusu 1991 ve 1992 yılları arasında Güney Sudan'daki isyancı hareket içindeki fraksiyonlardaki anlaşmazlıklardan faydalanarak, SHKH/O kontrolündeki stratejik mevzileri tekrardan ele geçirmiştir. Ömer El-Beşir idaresinde Sudan Hükümeti, Güney Sudan'da kolonyal dönemden itibaren kullanılan İngilizce dilinin etkisini kırmak için Arapçayı resmi dil haline getirmiştir. Bu durum bölgede büyük tepkiye neden olmuştur. Aynı yıllarda Saddam Hüseyin rejimine verdiği destek yüzünden Suudi Arabistan ile Sudan ilişkileri bozulmuştur (Orakçı, 2018).

Darfur'daki savaş; Özellikle Çad, Sudan ve Libya arasındaki bölgesel siyasi ittifakları yeniden şekillendirmiştir. Devrik Libya Lideri Muammer Kaddafi, 1996 yılında Sudan'daki Libyalı İslamcılar tarafından düzenlenen suikast girişiminden kıl payı kurtulmuştur. Sudan'ın, birçok muhalif ve İslamcı Hareket mensubu Libyalıyı ülkesine kabul etmesinden rahatsızlık duyan Kaddafi, stratejisini Çad üzerinden, Darfur'daki isyancı gruplara silah ve maddi destek sağlamak üzerine geliştirmiştir.

1993 ve 1997 yılları arasında Mısır ve Libya'nın Sudan konusundaki çıkarları ortaklık arz etmiş, İslamcılara yönelik gerçekleştirilen operasyonlarda ortak ekonomik ve askeri projeler geliştirilmiştir. Kaddafi ideolojisi gereği Arap milliyetçiliğini yaygınlaştırmak için Mısır ve Sudan arasında yaşanan krizlerde arabuluculuk görevini üstlenmiştir. Kaddafi'ye göre Sudan, Mısır ve Libya; Arap milliyetinin kalbini oluşturmaktadır. Kaddafi kendi rejimini yayma hususunda ülkelere destek sağladığı, ancak rejiminin kabul görmediği durumlarda bu ülkelere olan politikalarında değişikliğe giderek müdahaleci bir tavır sergilemiştir (Ronen ve Shaked, 1998).

Cancavidleri bölgesel denklemin başat aktörlerinden biri haline getiren bir diğer ülke Çad'dır. 2021 yılında isyancılar tarafından cephede öldürülen Çad Devlet Başkanı İdris Debi'nin Zaghawa kökenli olması, Adalet ve Eşitlik Hareketi⁵'nin lider kadrosu ile akrabalık bağları bulunması gibi sınır ötesi ortak kimlikler sebebiyle, Debi liderliğindeki Çad tarafsızlığını bozmak ve Darfur'daki isyancılara destek vermek zorunda kalmıştır. 2005 yılına gelindiğinde Debi, Darfur'daki isyancılara destek verdiğini resmi olarak ilan etmiştir. Bu hamlesine cevap olarak El-Beşir, Kuzey Çad'da yaşayan ve çoğunluğu Tebu kabilelerinden oluşan silahlı muhalif hareketlere silah ve lojistik destek sağlamıştır. İki taraf arasındaki çatışmalar ve Fransa'da yakalanan Muhammed Nur liderliğindeki muhalif hareketlerin Çad'ın başkenti Encemine'yi işgal girişiminin başarısızla sonuçlanmasının ardından, Hartum ve Encemine arasında 2010 yılında barış anlaşması imzalanmıştır.

İdris Debi'yi barış anlaşmasını imzalamaya iten sebeplerden birisi de mensubu olduğu Zaghawa kabilesinin Debi'yi destekleyenler ve kendisine muhalefet edenler şeklindeki bölünme sürecidir. Muhalifler arasında, Zaghawa kökenli ve Direniş Güçleri Birliğinin lideri Timan Erdimi de bulunmaktadır. Debi'nin ondan kurtulmak

⁵ Hareket, devrik Sudan lideri El-Beşir döneminde bir dizi bakanlık görevi yürütmüş Halil İbrahim tarafından 2001 yılında kurulmuştur. Halil İbrahim, 2011 yılında Kuzey Kordofan'da hükümet güçleri tarafından öldürülmüş ve liderliğe Halil İbrahim'in kardeşi, Cibril İbrahim geçmiştir. Cibril İbrahim halihazırda Sudan'da geçiş hükümeti maliye bakanıdır. Hareket, 2008 yılında başkent Hartum'un batısındaki Omdurman şehrine saldırıyı başarması ile en çok Hartum'a yaklaşabilen silahlı hareket olması hasebiyle dikkat çekicidir. Hareketin çoğunluğu Araplardan oluşmadığı için Arap kökenli silahlı grupların ve Sudan Ordusu'nun sert müdahalelerine maruz kalmıştır. Geçmişte Çad'la bağlantıları olmakla birlikte, Darfur'daki etkinliği günden güne azalmaktadır. BM'ye bağlı bazı analistlere göre hareketin bazı savaşçıları, Libya'daki devrimci güçler safında Halife Hafter'e karşı savaşmıştır.

için, muhaliflerini Cancavid bağlantılı Arap kabileleriyle karşı karşıya getirmekten başka seçeneği kalmamıştır. Çad Devlet Başkanı İdris Debi'yi Cancavidler ile bir araya getiren çıkar ilişkisi, Debi'nin 2012'de Cancavid liderlerinden Şeyh Musa Hilal'in kızı Amani Hilal ile evlenmesiyle sonuçlanmıştır. Cancavidler ile olan bu yakın ilişki, özellikle Çad ordusunun en önemli subaylarının mezkûr bölge kökenli olması sebebiyle, Debi rejiminin Doğu Çad'daki Arap kabileler ile olan anlaşmasını belgeleme niteliğini taşımaktadır. Çok eşliliği ile tanınan Debi, aynı zamanda Arap Rizigat kabilesine mensup olan ve özel danışmanlığını yürüten Henda Akil ile de evlenmiştir. Bilindiği üzere, Cancavidler arasında çok sayıda Rizigat kabilesi mensubu bulunmakta ve yapının günümüzdeki lideri olan Dagalo'da aynı kabileye mensuptur.

Şeyh Musa Hilal'in 2012 yılında devrik lider Ömer El-Beşir'e isyan etmesinin ardından, Debi, Hilal'in isyanını desteklemiş ve onun Doğu Çad ve Kuzey Darfur'daki Arap kabilelerine yakınlaşmasını sağlamıştır. Çad'daki Arap kabileleri, Debi rejiminin bunca yıldır hüküm sürmesinin yegâne sebeplerinden birisi olarak ön plana çıkmıştır. Doğu Çad'daki çatışmayı kontrol altında tutmak için, Arap kökenli eski İçişleri Bakanı Muhammed Abali Salah'ın emriyle "Silahsızlanma Konseyi" oluşturulmuştur. Fakat tahmin edileceği üzere, konsey tarafsız olmak yerine, Afrika Kökenli Waday ve Tama kabilelerine ait silahlara el koyup, bu silahları diğer etnik kökenlere baskı uygulayan Arap kabilelerine teslim etmiştir.

3.3.3 Cancavidler'in Uluslararası Arenada Yankısı

Darfur Bölgesi başta olmak üzere, Cancavidlerin Afrika'daki faaliyetleri için uluslararası topluluk geçmişten günümüze ciddi bir girişimde bulunmamıştır. ABD, İngiltere ve AB gibi Batılı ilerici demokrasiler siyasi, diplomatik ve pratik tepki açısından pasif kalmıştır. UCM'nin yıllardır sürüp giden ve bir sonuca bağlanamayan davaları ve İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi bazı uluslararası kuruluşların sert raporları dışında uluslararası kamuoyu Cancavidler ve liderleri hususunda herhangi bir caydırıcı girişimde bulunmamıştır. Bundan da öte, Sudan hükümetinin Cancavid

paramiliterlerini yeniden harekete geçirmesine ve 2014'te ADK olarak reenkarne olmasına göz yummuştur.

Diğer taraftan, uluslararası başat aktörlerden Rusya ise Sudan'da gerçekleşen devrimin ardından Dagalo liderliğindeki Cancavidleri ekonomik ve bölgesel bir partner olarak seçmiş vaziyettedir. Bununla beraber, Cancavidlerin yıllar içerisinde gelişen konvansiyonel savaş kabiliyetinden, Sudan'ın Kızıldeniz komşusu Suudi Arabistan da Yemen'de yürüttüğü savaşta azami ölçüde yararlanmıştır. Buna ek olarak, Cancavidler paramiliter bir yapı olarak bölgesel bir enstrümana da dönüşmüştür. Libya'da Kaddafi'nin devrilmesinin ardından patlak veren iç savaşta Cancavidler'in Halife Hafter saflarında para karşılığı savaştıkları kamuoyunca bilinmektedir.

Cancavidler'in, Sudan'ın uluslararası ilişkileri üzerinde önemli bir rolü ve etkisi bulunmaktadır. El-Beşir rejimine kadar “kullanılan güç” statüsüyle Çad ve Libya gibi komşuları ile Sudan'ın ilişkilerinde periferik bir yeri olan ve o dönemde uluslararası kamuoyunun gündemine sadece Darfur Sorunu ile alakalı olarak gelen Cancavidler, El-Beşir'in askeri darbeyle devrilmesinin ardından Sudan'ın dış siyasetini önemli ölçüde ele geçirmişlerdir. Bu konuda bu tez çalışmasına katkı sunan bir Sudanlı; “Cancavidler özellikle uluslararası toplum nezdinde ve Sudan'ın diğer ülkelerle ilişkilerinde daima olumsuz bir etki yaratmışlardır. İşlediği savaş suçları ve faaliyet gösterdiği bölgelerdeki izledikleri yöntem birçok ülkenin Sudan'la ilişkilerini kesmesine sebep olmuştur. Cancavidler'in, aynı şekilde, uluslararası ilişkilerde Suudi Arabistan, Mısır, BAE ve Bahreyn eksenini benimsemesi, birçok ülke ile ilişkilerinde endişeyle karşılanmıştır. Örneğin Cancavidler'in, Suudi Arabistan aracılığıyla 2016 veya 2017 senesinde Katar'a gidip, orada iktidar aleyhinde faaliyetlerde bulunması, Katar ile ilişkilerin bozulmasına hatta Türkiye'nin de Katar müttefiki olması hasebiyle, Türkiye-Sudan ilişkilerinin zayıflamasına sebep olmuştur. Genel olarak, Cancavidler'in Sudan'daki mevcudiyeti sebebiyle, ABD, Avrupa Birliği ve birçok ülke, Sudan ile ilişkilerinde çekimser tavırlar sergilemektedir” görüşlerini sunmuştur.⁶

⁶ Tez çalışmaları kapsamında; Geçmişte Güney Darfur Güvenlik Sorumlusu olarak çalışmış olan Sudanlı Yusuf Ömer Abdullah ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

Bu hususta bir başka Sudanlı ise; “Ömer El-Beşir iktidarının zayıflamasından sonra, Sudan’ın karşısında olan ülkeler (Ne yazık ki buna Arap ve Müslüman ülkeler de dahildir) Cancavidler’i, Sudan dışında Yemen, Libya gibi ülkelerde savaşan milis güçler haline getirmeye çalışmış, netice olarak bu hamleler Ömer El-Beşir’in devrilmesine sebep olmuş ve Hızlı Destek Kuvvetleri kontrolden çıkmıştır. Sudan’da Hızlı Destek Kuvvetleri aracılığıyla bir Lübnan senaryosu elde edilmek istenmekte, devlet içinde devlet oluşturulmak hedeflenmektedir. Sudan Silahlı Kuvvetleri’nin köklü geçmişi ve güçlü organizeli yapısı bu senaryonun işletilmesine fırsat tanımayacaktır. Sudan Ordusu, ellerindeki askeri techizatların dahi kendisine ait olduğu Hızlı Destek Kuvvetleri’ni tahakküm altına alabilecek kudrete sahiptir” demiştir.⁷

Cancavidler’in Darfur Sorunu’ndaki rolü ve Batı’nın konuya yaklaşımı meselesine dönülecek olursa; AB sahada yokken, Avrupa merkezli uluslararası kurumların yaptığı açıklamalar içerik olarak bir anlam ifade etmemiştir. 2004 yılında Cancavidlerin faaliyetleri karşısında AB, "Ciddi endişelerini" ilan etmiş ve Cancavidler’in kadınlara sistematik tecavüz gibi kitlesel insan hakları ihlallerini kınamıştır. Temmuz 2004’te ise Sudan’da imzalanan ateşkes anlaşmasına uymayan Cancavidler’e ilk ciddi tepki gösterilmiş ve “Tüm tarafların ateşkese saygı duyması ve Sudan Hükümeti’nin Cancavid milislerinin silahsızlandırılması konusunda gözetim altında gecikmeden harekete geçmesi gerektiği” vurgulanmıştır. Bununla birlikte, Afrika kıtasında istikrarı sağlamak misyonuyla kurulan Afrika Birliği (AU) ise 2004 yılında bir barışı koruma gücünü, lojistik ve mali yardımlarla bölgeye gönderme kararı almıştır (Dalar, 2010).

2004 yılı sonrasında AB üyesi ülkelerden gelen tepkiler de Sudan hükümetini yaptırımlarla tehdit eden AB kurumlarıyla uyumlu bir hal almış ve Sudan ile diplomatik ilişkilerin seviyesinin düşürülmesi yolu izlenmeye başlamıştır. Bununla birlikte İngiltere, Hollanda ve Fransa gibi bazı üye devletlerin Hartum’da büyükelçilikleri açık kalmaya devam etmiş ve bu ülkelerin Cancavidler’in

⁷ Tez çalışmaları kapsamında; Kapatılan Kongre Partisi’nin İçişleri ve Emniyet Sorumlusu olarak görev yapmış olan Sudanlı Ahmet Musa Dirar ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

eylemlerine sınırlı tepki gösterdikleri gözlemlenmiştir (Flint, 2004). Örneğin, 2004 yılında, ülkesi AB dönem başkanlığını yürüten Hollanda Dışişleri Bakanı Bernard BOT yaptığı bir açıklamada “En önemli şeyin Sudan hükümeti üzerindeki baskıyı sürdürmek” olduğunu belirtmiştir. Bu açıklama, diplomasi dünyası tarafından “Gerçekten umursamıyoruz” demenin politik olarak doğru bir yol kabul edildiği olarak yorumlanmıştır (Reinold, 2013).

Uluslararası kuruluşların raporlarında belirtilen Cancavidler’in yoğun insan hakları ihlallerine rağmen, grubun kara listeye alınmasını dikkate almayan Avrupa Konseyi, bu konuda kısıtlı bir adım atmayı tercih ederek 26 Temmuz 2004 yılında yayınladığı bir listeye Cancavid liderlerinden bazılarının tutuklanmalarını talep eden bir karar aldığını açıklamıştır. (Karamalla-Gaiballa, 2015). İlginç olan şu ki; Cancavidler’in faaliyetleri devam ederken, AB'nin Sivil Koruma Mekanizması, AB'yi Darfur'da etkili önlemler alma ihtiyacı konusunda uyarmak için etkinleştirilmemiştir (Flint, 2004).

Darfur’da insanlık krizinin patlak vermesinin ardından, ABD hükümeti tarafından “Soykırım” ve BM tarafından ise “Dünyanın en kötü insani krizi” olarak

Harita 2. Darfur'da Çatışma Bölgeleri (kaynak BBCNews)

adlandırılan Darfur Sorunu karşısında BMGK, ilk olarak Haziran 2004'te “Sudan Hükümetini ve isyancı grupları ateşkese çağırarak 1547 sayılı karar ile ele almıştır.

Nisan 2004'te taraflar arasında Çad'da, ancak öncelikli olarak Sudan Hükümeti ile SHKH/O arasında gelişen barış anlaşmasına odaklanan Encemine İnsani Ateşkes Anlaşması imzalanmıştır. Bunu kısa süre sonra, temmuz ayında Darfur bölgesine birkaç yüz Afrika Birliği ateşkes gözlemcisinin sınırlı bir şekilde konuşlandırılması ve bu konuşlandırmayı onaylayan ve Sudan hükümetini, Cancavidler'i silahsızlandırmaya çağırarak ve isyancı gruplar da dahil olmak üzere tüm devlet dışı aktörlere zorunlu silah ambargosu getirilmiştir. Ancak, Sudan rejimine silah ambargosu uygulanmaması sebebiyle somut sonuçlar elde edilememiştir. Eylül 2004'te kabul edilen 1564 sayılı BMGK kararı ile Sudan'ın ateşkese uymadığı ve Cancavidler'i faal tuttuğu not edilmiş olup, Darfur'da meydana gelen insan hakları ihlalleri hakkında bir soruşturma komisyonu kurulması çağrısında bulunulmuştur. Sonuç olarak, Darfur sorununun UCM'ye taşınmasının önü açılmıştır.

1564 sayılı BMGK kararı, El-Beşir yönetiminin alınan kararlara uymaması durumunda; Sudan'ın petrol sektörünü içeren yaptırımların dikkate alınabileceğini ima etmiştir. Buna karşılık, sadece iki ay sonra, Kasım 2004'te kabul edilen 1574 sayılı BMGK kararı, Darfur'daki durum hakkında çok az yorum yapmış ve yaptırımlardan hiç bahsetmemiştir. Bunun yerine, SHKH/O ve Sudan Hükümeti'ni bir barış anlaşmasına vardıkları için övmüştür. Bölgede devam eden çatışmaya çok az odaklanarak, Güney Sudan ile uzlaşmaya yönelik Ulusal Kongre Partisi hareketlerinin tanınması, uluslararası toplumun somut eylemden ziyade Darfur'daki faaliyetlerin sözlü olarak kınanmasından memnun olduğu izlenimini vermiştir (Güneysu, 2014).

UCM tarafından yürütülen araştırmanın Darfur'daki etkili müdahale stratejileri konusunda uluslararası topluluğa yön vermede etkili olacağına dair çok umut vardı, ancak Ocak 2005'te yayınlanan rapor oldukça hayal kırıklığı oluşturdu. Bölgedeki çatışmanın oldukça adil bir tanımını vermesine ve baştan sona işlenen hem hükümet hem de Cancavid milislerinin vahşetinin sayısız örneğini tespit etmesine rağmen, etkili ve yürütülebilir bir uluslararası tepkiye yol açabilecek stratejiler önermek ve savunmak yerine raporun sonuçları ve tavsiyeleri, şiddetin soykırım olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceğini açıklığa kavuşturma girişimine dayanıyordu.

Soykırımın işlenmediğini dolaylı olarak söyleyen rapor, UKP'nin siyasi motivasyonunun bir isyanla mücadele etmek olduğunu ve bunun büyük ölçüde gerçekleştiğini kabul etmesine rağmen, belirli bir nüfusu veya etnik grubu hedef almamak olduğunu savunmuştur. Diğer taraftan, komisyonun raporu meydana gelen insan hakları ihlallerini de kınamayı ihmal etmemiştir (Güneysu, 2014). Darfur'da Hükümet yetkilileri tarafından doğrudan veya kontrolleri altındaki milisler aracılığıyla hiçbir soykırım politikası izlenmediği ve uygulanmadığı sonucuna varılması, hiçbir şekilde o bölgede işlenen suçların ciddiyetini azaltıcı olarak adlandırılmamalıdır. Darfur'da insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçları gibi uluslararası suçlar, soykırımdan daha az ciddi değildir.

Raporun yayınlanmasından önce ve sonra bu terim üzerine siyasi çekişmeler ve komisyonun suçlardan sorumlu tuttukları kişilerin (Raporda hiçbirinin adı geçmemiştir) kovuşturulması için davanın UCM'ye havale edilmesi yönündeki etkisiz tavsiyesi insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları, somut sonuçlar ve çözümler üretmekten ziyade, Darfur'daki insanlık suçları karşısında uluslararası eylemin daha da durgunlaşmasına neden olmuştur.

Sudan rejimi, yargı yetkisi dışında kovuşturma yapılmasına izin vermeyi reddetmiş, böyle bir eylemin egemenliğini ihlal edeceğini, çünkü çatışmanın cezai yönünü yargısal olarak yönetmeye hem istekli hem de muktedir olduğunu iddia etmiştir. BM'deki Amerikan delegasyonu başlangıçta UCM'nin kullanılmasına karşı çıksa da bunun yerine eski Yugoslavya ve Ruanda'da aktif olanlar gibi geçici bir mahkeme kurulması için lobicilik yapmış, sonunda girişimini kabul ettirmiştir. UCM'nin Darfur'da işlenen suçlar üzerindeki yargı yetkisi, BMGK'nın, Roma Statüsü'ne taraf olmayan Sudan'a gönderilecek yabancı ülke vatandaşı gözlemcilerin UCM'ye tabi olamayacağını garanti eden ve 31 Mart 2005'te kabul edilen 1593 sayılı kararı ile soruşturma başlatmıştır. Bununla birlikte UKP, şüphelileri uluslararası mahkemeye teslim etmeye isteksizken, kovuşturmaların nasıl yürütüleceği tamamen muallakta kalmış bir konu olmuştur (Güneysu, 2014).

Uluslararası kamuoyunun eylemsizliği, Mart 2005'te kabul edilen ve Darfur'daki şiddeti sona erdirmek için hiçbir somut adım atılmaksızın Güney Sudan için 10 Bin BM barış gücü askerinin görevlendirilmesini zorunlu kılan 1590 sayılı

karar da dahil olmak üzere, Darfur'daki çatışmaya uluslararası askeri bir çözüm getirilemeyeceği, Sudan hakkında alınan diğer bazı kararlarda daha da belirginleşmiştir. Ayrıca, Cancavidler'den hiçbir şekilde bahsedilmeyen kararda, yalnızca isyancıların UKP ile birlikte "Abuja görüşmelerine ön koşul olmaksızın hızla devam etmesi ve hızlı bir şekilde anlaşmaya varmak için iyi niyetle müzakere etmesi" gerektiğini belirtilmiştir.

BMGK'nın 1591 sayılı kararı, neredeyse tamamen Darfur'a odaklanan, ancak önceki kararlardan biraz daha fazlasını gerçekleştiren, Sudan Hükümeti'nin Cancavidleri yönetmekte başarısız olduğunu kaydederek, mevcut silah ambargosunu güçlendirmiş ve tüm tarafları müzakere masasına dönmeye çağırıştır. Ancak devam eden şiddetten sorumlu olduğu düşünülen kişilerin malvarlıklarının dondurulması maddesini uygulamayarak Sudan Hükümeti'ne karşı yaptırımlar uygulamaktan vazgeçmiştir. Bu hareket, UKP'nin Cancavid paramiliterlerini beklenen şekilde kontrol altına alması için yapılan uluslararası baskıyı etkili bir şekilde ortadan kaldırmış ve daha ziyade isyancıların aleyhine bir pozisyon oluşturarak çözüm için gereken sorumluluğu isyancılara yüklemiştir. BMGK hem yaptırımları hem de artan silahlı müdahaleyi esasen masadan kaldırarak, Hartum'un, Güney Sudan'da etkili bir barış ve bölgede istikrarın sağlanması için rejimin tehdit edilmemesi gerektiği şeklindeki argümanını kabul etmiş görünmüştür. Uluslararası müdahalenin olmaması kısmen Rusya ve Çin etkisinden kaynaklanmaktadır. Her iki ülke de veto yetkisine sahip BMGK daimî üyeleri olmakla beraber, Sudan rejimiyle, özellikle petrol ithalatı ve askeri satışlar alanında, önemli yatırımlara sahiptir. Rusya'nın Darfur'da çatışmalar devam ederken Sudan rejimine, çoğu Darfur'daki isyancılara ve sivillere karşı kullanılan gelişmiş Mig avcı uçaklarını, saldırı helikopterlerini ve tanklarını sattığı bilinmektedir. ABD, İngiltere ve Fransa, Ortadoğu'da ve Afrika'nın başka bölgelerinde askeri operasyonlara devam ederken, başka bir uzun vadeli barışı koruma görevine girmek istememiştir (Güneysu, 2014).

Batı'nın, Darfur'daki şiddeti durdurmak için müdahale etme konusundaki mutlak ilgisizliğinden belki de daha şok edici olan şey hem Arap hem de İslam dünyasının Arap Birliği ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) biçimindeki sessizliğidir.

Hem Arap devletleri hem de İslam dünyasının diğer devletleri Sudan'la, herhangi bir küresel/bölgesel devletten veya ulus ötesi kuruluştan daha güçlü bağlara sahiptir.

Aslında, Haziran 2004'te Darfur'a gönderilen bir İİT heyetine göre hem uluslararası yardım kuruluşları hem de Batı medyası çatışmayı tamamen yanlış tanıtmış ve Sudan otoritesini, saldırıda mağdurları kötü idare etmekten sorumlu tutarak temsili bir görüş ileri sürmüşlerdir. Bu görüş bölgedeki insani krizin, gerçek ve büyük bir kriz olduğu nitelendirmesinden uzaktır. Bu tutumun arkasında yatan gerçek ise; Ortak inanç gerekçesiyle her iki örgüt de UKP hükümetini Arap dayanışmasını ve statükoyu seçen Cancavidler'e verdiği destekten sorumlu tutmayı reddetmiştir. BMGK'nın 1593 sayılı kararın ardından hem Libya hem de Mısır, çatışmayı içeriden çözmek için birkaç Arap devletinin katılımıyla mini zirve önerisinde bulunmuşlardır. Ancak bu teklif lojistik nedenlerle sürekli olarak ertelenmiş ve sürüncemeye bırakılmıştır (Güneysu, 2014).

Cancavidlerin, Libya ve Çad gibi komşu ülkelerde paralı asker olarak faaliyet göstermeleri hususunda bu akademik çalışmaya katkı sunan bir Sudanlı; "Cancavidler, Sudan'ın batı sınırındaki ülkeler yoğunlukta olmak üzere, komşu birçok ülkedeki savaşlarda paralı asker olarak savaşmışlardır. Paralı asker olarak faaliyet gösterdikleri ilk savaş, Ömer El-Beşirin emriyle 2015 yılında, Suudi Arabistan Arabistan ve BAE'nin bölgedeki hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla savaştıkları Yemen savaşıdır. Libya'da ise Trablus'taki devrimci gruplara karşı para karşılığında savaştıkları ve Libya iç savaşında etkin bir rol oynadıkları herkesçe bilinen bir gerçektir. Çad Devlet Başkanı İdris Debi'nin ölümüyle sonuçlanan Çad'daki iç savaşta ise herhangi bir rol oynadıkları bilinmemektedir. Ne isyancılar ne de hükümet safında savaştıklarına dair bir bulgu tespit edilememiştir. Fakat tarihsel olarak Çad ve Sudan sınırındaki ufak çaplı çatışmalarda, sınır emniyetini sağlamak amacıyla, devrilmesinden önce, El-Beşir iktidarı tarafından bölgede görevlendirilmişlerdir. Cancavidler yapı itibarıyla, Sudan, Çad, Nijer, Libya ve hatta Mali'ye uzanan bir coğrafyada dağınık kabileler halinde bulunduklarından, varlık gösterdikleri ülkelerde,

mevcut iktidarın çıkarları doğrultusunda paralı asker olarak faaliyet göstermektedirler” demiştir.⁸

Bir başka Sudanlı ise aynı konuda; Hızlı Destek Kuvvetleri’nin özellikle Yemen’de ve Libya’daki muhalif güç Halife Hafter’in saflarındaki savaşlarda resmi sıfatla görevlendirilmesi, Sudan iç siyasetinde ve halk nazarında büyük bir huzursuzluğa neden olmuştur. Hatta Sudan Silahlı Kuvvetleri’nin bazı birimleri bunu İslam ve Arap alemine yönelik bir ihanet olarak nitelendirmiştir. Cancavidlerin, Yemen’deki savaşa dahil edilmesinin nedeni olarak ne kadar Mekke-i Mükerreminin güvenliği mazeret gösterilse de bu savaş Yemen ve Sudan halkı arasında büyük ayrışmalara neden olmuş, Sudan Silahlı Kuvvetleri içerisinde büyük bir iç karışıklığa sebebiyet vermiştir. Ordudaki bu karışıklıktan yararlanarak, Sudan Silahlı Kuvvetleri’ne boyun eğdirmek ve işlevsiz hale getirmek isteyen bazı devletlerin girişimleri ise kısa sürede etkisiz hale getirilmiştir” diyerek katkıda bulunmuştur.⁹

3.4. Sudan ve Darfur Sorunu

3.4.1. Siyasi ve Coğrafi Durum

Sudan’ın Darfur bölgesinde 2003 yılında patlak veren çatışmalar ve hemen ardından yaşanan çeşitli insani dramlar Cancavidleri bir anda uluslararası kamuoyunun gündemine taşıdığı bilinmektedir. Devrik lider Ömer El Beşir yönetiminin ve Cancavidlerin Darfur Sorunu üzerindeki rolü hakkında bir Sudanlı; “Ömer El-Beşir ve yönetimi, Darfur Sorunun temel sebebidir. Bölge halkını okul, hastane gibi temel ihtiyaçlardan yoksun bırakan El-Beşir politikaları, bölgede çıkan isyan hareketlerinde en büyük role sahiptir. Bu politikalar sonucunda, halk isyan etmiş, El-Beşir Cancavidler’e silah ve yetki sağlayarak bu isyanları bastırmıştır. Kendileri de Darfur asıllı olmasına rağmen Cancavidler’in isyanı bastırmada kullandıkları keyfi ve acımasız yöntem ise Darfur’daki krizin daha da derinleşmesine

⁸ Tez çalışmaları kapsamında; Geçmişte Güney Darfur Güvenlik Sorumlusu olarak çalışmış olan Sudanlı Yusuf Ömer Abdullah ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

⁹ Tez çalışmaları kapsamında; Kapatılan Kongre Partisi’nin İçişleri ve Emniyet Sorumlusu olarak görev yapmış olan Sudanlı Ahmet Musa Dirar ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

sebepe olmuştur” ifadelerini kullanmıştır.¹⁰ Bir başka Sudanlı ise konu hakkında; Bölgede hayvancılıkla ve tarımla uğraşan kabileler arasında uzun süredir devam eden anlaşmazlık herkes tarafından bilinmektedir. Fakat bu anlaşmazlıkların, ağır sonuçlar doğuracak olan savaflara dönüşmesi, BM’nin çeşitli kabilelere silah sağlaması sonrası gerçekleşmiştir. Darfur'daki güvenlik krizinin endişe verici düzeye ulaşması sonrası, Sudan Hükümeti, bölgedeki istikrarı yeniden tesis etmek ve dış destekli silahlı örgütlerle mücadele etmek amacıyla, Cancavid Hareketinden yararlanmaya mecbur kalmıştır. Güney Sudan'ın ayrılmasıyla sonuç bulacak iç savaştan sonra Darfur'da bir güvenlik krizi meydana gelmesi kaçınılmazdı. Çünkü savaş bittiğinde Darfur Bölgesindeki kabileler, devletin yanında bulunanlar ve muhalif kabileler olarak ikiye ayrılmıştı. Neticede Darfur'daki savaş bir "Kaynaklar" mücadelesidir. Bu mücadelenin tarafları bazen irili ufaklı kabileler iken, bazen Sudan'ın aleyhine faaliyet gösteren başka devletlerdir. Sudan devletinin denetimsiz bir şekilde yürüttüğü bu savaş, BM’nin Darfur özelinde Sudan’ın iç işlerine müdahale etmesine hatta Darfur'a has bir birim kurmasına neden olacaktır. Hatta BM dahi, uyuşturucu ticaretini ve Sudan, Etiyopya, Uganda, Eritre ve Çad menşeli göçmen akınını engellemek amacıyla, insan kaçakçılığı ile mücadelede Cancavidleri kullanmış, Avrupa’ya geçişin ana güzergahı olan Libya'ya çıkan birçok ana geçiş noktasına Cancavidleri konuşlandırmıştır” şeklinde görüş belirtmiştir.¹¹

Cancavid paramiliterinin ortaya çıkışının arka planında yatan sebepleri ve grubun başta Sudan siyaseti olmak üzere, bölge bölgedeki etkilerini daha iyi anlatabilmek için Darfur sorunun detaylarına bakmak elzemdir. Sudan, Orta Doğu ve Sahra altı Afrika arasında bir geçiş alanıdır ve bu nedenle farklı dillerden, etnik kökenlerden, dinlerden ve kültürlerden oluşan çok çeşitli bir coğrafi ve sosyal kavşak oluşturur.

Sudan, 2 Milyon 505 Bin 810 km²'lik bir alanı kaplayan Afrika kıtasının en büyük ülkesidir. Kuzeyde Mısır, doğuda Eritre ve Etiyopya, güneyde Kenya, Uganda,

¹⁰ Tez çalışmaları kapsamında; Geçmişte Güney Darfur Güvenlik Sorumlusu olarak çalışmış olan Sudanlı Yusuf Ömer Abdullah ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

¹¹ Tez çalışmaları kapsamında; Kapatılan Kongre Partisi’nin İçişleri ve Emniyet Sorumlusu olarak görev yapmış olan Sudanlı Ahmet Musa Dirar ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

Sudan'da iklim genellikle sıcak ve kuraktır. Mevsimsel yağışlar ülkenin sıcaklıklarını belirleyici rol oynamaktadır. Bu yağışlar, en çok ülkenin güney ve güneybatısında meydana gelmektedir. Sıcaklıklar ülkede bölgelere göre değişim göstermektedir. Örneğin yağışlı mevsimde kuzeyde sıcaklıklar 16 dereceye kadar düşebilirken, güneyde 38 derece olabilmektedir. Yağışlı mevsimler kuzeyde Temmuz'dan Eylül'e, güneyde ise Haziran'dan Kasım'a kadar sürmektedir. Kurak bölgelerde "Haboob" adı verilen kum fırtınalarının sıklıkla görülmektedir. Sudan'daki en büyük sorunlardan biri çölleşmedir. Ülkenin orta ve batı bölgelerinde 1970'li yıllardan itibaren kendini gösteren kuraklıklar ve Sahra Çölü'nün genişlemesi birçok sosyo-ekonomik sorunu beraberinde getirmiştir. Bir diğer ekolojik sorun, geniş arazilerin erozyonunun yanı sıra ormansızlaşmadır. Bağımsızlığını kazandığı 1956 yılında Sudan'ın nüfusu 10 milyon iken, 1980'de bu rakam iki katına çıkmış, 1990 yılında ise 30 milyona ulaşmıştır. 2009 yılı tahminlerine göre Sudan'ın nüfusu 41 milyonu aşmıştır. Düşük bebek ölüm oranı ve yüksek doğum oranı bu hızlı nüfus artışını açıklamaktadır. Kalabalık ülke nüfusuna Uganda, Çad, Etiyopya ve Eritre'den gelen çok sayıda mülteci de eklenmektedir. Ancak, iç savaşlar nedeniyle birçok Sudanlının yurt dışında da yaşadığı unutulmamalıdır (Doğan, 2019).

Ülkenin batısında yer alan Darfur, Sudan'ın en büyük bölgesidir. "Darfur" ismi Arapça ev, yurt, konak anlamlarına gelen "Dar" kelimesi ile ülkedeki en büyük etnik grubu belirten "Fur" kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. "Darfur" ismi bu nedenle "Furların Yurdu" anlamına gelmektedir. Coğrafi olarak 11 Fransa büyüklüğünde olan bu bölge 493 bin 180 km²'lik bir alanı kaplamaktadır. Darfur, şu anda Sudan sınırlarında yer almasında rağmen, tarihi boyunca ülkenin batısındaki Sahel ile daha fazla iltisaklı olmuştur. Bölgede nüfus daha çok Darfur'un uç bölgelerinde ve verimli arazilerde yoğunlaşmıştır. Yağışlı mevsimlerin yanı sıra coğrafi ve ekolojik koşullar nedeniyle bölgedeki nüfusu göçebe bir yaşam sürmektedir. Ortalama yağış güneyde 700 mm, kuzeyde 75 mm'den azdır. Yağışlı mevsimler Mayıs'tan Eylül'e kadardır. Günümüzde birçok önemli sorun iklim değişikliği ve çölleşmeden kaynaklanmaktadır. Ayrıca son araştırmalar, kuzey Darfur'da 30 Bin km² alana ulaşan bir yeraltı gölünün varlığının ortaya çıkarmıştır (Doğan, 2019).

Darfur, Sudan'ın ana yaşam kaynağı olan Nil havzasının dışında yer almaktadır. Ancak bölgenin güneyinde, doğal güney sınırını izleyen Nil'in bir kolu olan Bahr al-Arab bulunmaktadır. Darfur bölgesi belirli coğrafi özelliklere sahiptir. İklimi genellikle kuraktır ve bu da zayıf doğal kaynaklar demektir. Darfur'un ilk coğrafi özelliği, kuzeyde yer alan ve bölgenin üçte birini kaplayan Libya Çölü'dür. Bu çöl, Darfur'un tarih boyunca dünyayla tek bağlantısı olan tarihi bir rota olan ve "40 günlük yol" olarak bilinen güzergâh tarafından. Bölgede uygarlıklar ve yerleşik nüfus genellikle Darfur'un batısında ve merkezinde ortaya çıkmıştır. Batı Darfur'un kuzeyinde ve Libya çölünün sınırında, nüfus pastoral bir yaşam tarzına öncülük etmekte ve genellikle göçebe topluluklardan oluşmaktadır. Bu bölgede Akdeniz'den gelen kış yağmurlarının bir sonucu olarak oluşan flora ve fauna açısından zengin geniş alanlar bulunmakta olup, doğal bir sonuç olarak meralar ortaya çıkmıştır geçilmektedir (Doğan, 2019).

Arap kökenli deve çobanları olan Rizeigat ile Afrika'dan gelen Zaghawa çobanları Ocak ve Şubat aylarını bu bölgelerde geçirirler. Sahra yakınlarında bulunan meralar, deve yetiştiricileri için sosyo-ekonomik açıdan stratejik öneme sahiptir. Bu meraların kademeli olarak çölleşmesi, Darfur'daki etnik çatışmaların önemli nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Batı Darfur'un bir başka coğrafi özelliği, çevredeki nehirler tarafından beslenen vadilerin varlığıdır.

Batı Darfur'un güneyinde Dar Massalit olarak adlandırılan bölgelerde zengin tarım arazileri bulunmaktadır. Periyodik akarsu ve nehir taşkınları tarımsal üretime izin vermektedir. Örneğin, Ouadi Azum'un taşması sonucu oluşan alüvyonlu tarım arazilerinde durum böyledir. Bu bölgeler, 2003 yılındaki savaştan bu yana en fazla nüfusa sahip bölgelerdir. Tarıma elverişli olmayan ancak bu bölgelerde yetişen ağaçlar sayesinde hayvanların otlamasına izin veren kumullarla kaplı bölgeler de bulunabilmektedir. Doğu Darfur ovaları, birkaç dağ, çöl kumulları ve kumtaşları ile kaplıdır. Bölgeye yağın şiddetli yağışlar ve akarsuların varlığı sayesinde bu bölgede birçok tarım ve hayvancılık faaliyeti gelişmiştir. Bununla birlikte bölge, göçebelerin yerleşimi ve hayvanların üremesi için uygundur. Ayrıca bu alanlarda yetiştirilebilen tarım ürünleri arasında limon, tütün, pamuk, karpuz ve mısır bulunmaktadır (Doğan, 2019).

Darfur'un ana coğrafi ve jeolojik özelliği; Bölgenin merkezinde yer alan ve kuzeyden güneye uzanan volkanik masif Jebel Marra'dır. Jebel Marra'nın en yüksek noktasında bulunan Deriba krater gölü, iklim üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. 3 bin 42 m yüksekliğe ulaşan Jebel Marra, su kaynakları açısından zengin bir alan oluşturmaktadır. Dağların etrafındaki yerleşik nüfus ağırlıklı olarak tarımla uğraşmaktadır. Volkanik dağın oluşturduğu iklim koşulları, bölgedeki Arap nüfuzunu sınırlayan medeniyetlerin oluşmasını sağlamıştır (Öndül, 2015).

3.4.2. Darfur'un Sosyo-ekonomik Yapısı

Geçmişte bağımsız bir devlet olan Darfur'un 1916'da Sudan'da İngiliz-Mısır güçleri tarafından entegrasyonu, bu bölgenin bağımsızlığının yanı sıra sosyo-ekonomik gücünün de kaybolmasına neden olmuştur. Ekonomik ve sosyal örgütlenme sisteminin bozulmasıyla zayıflayan Darfur, böylece Sudan'ın bir periferisi haline gelmiş ve bu ülkenin ekonomik, siyasi ve sosyal hegemonyası altına girmiştir. 19. yüzyılın sonunda geleneksel ekonomik ilişkilerin bozulmasının bir sonucu olarak, bölge derin sosyo-ekonomik dönüşümler geçirmiştir. Darfur'un siyasi bağımsızlığını kaybetmesi, bölgenin bu dönemde meydana gelen değişimlere ayak uydurmasını engellemiştir. Bu sorun, Darfur'a özgü değil, İngiliz-Mısır egemenliği döneminde tüm Sudan'ı da etkilemiştir. Ekonomik sistem, sömürge rejimini destekleyen yerli Sudanlı kadroların yardımıyla Britanya İmparatorluğu'nun talepleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Böylece, Darfur'u içermeyen Nil Vadisi çevresinde, sömürge yönetimi ve sömürge rejiminin yerel destekçileri tarafından ana ekonomik yığılma merkezi belirlenmiştir (Yenilmez, 2011).

Sudan'ın bağımsızlığından sonra hayal kırıklıkları uzun sürmemiştir. Siyasi iktidarın ihtiyaçlarına göre yürütülen ekonomik şekillenme, bağımsızlıktan hemen sonra ortaya çıkan siyasi gruplar arasındaki polemikler, uluslararası gelişmelerin Sudan'daki iç gerilimlere etkisi, toparlanmanın başarısızlığı, planlar, vb. Sudan'ın bağımsızlığından sonra iktidarı elinde tutan Nil Vadisi seçkinleri, sömürge rejiminin yanı sıra ülkenin kaynaklarını da kullanmaya çalışmıştır. Bu durum, Darfur gibi çıkarlarını savunabilecek siyasi temsilden yoksun uzak merkezi bölgelerin ekonomik

çöküşüne neden olmuştur. Darfur'daki sosyo-iktisadi toparlanma çabaları çoğunlukla yetersiz ve zayıf kalmıştır.

Tarihi olarak Darfur Sultanlığı ilk zamanlarında benzer bir devlet teşkilatına sahiptir. Ancak bir süre sonra hükümdarlar kendi merkezi otoritelerini kurmaya, mal bağışları sonucunda etraflarında sadık bir kuvvet oluşturmaya, eski kölelerden bir ordu oluşturmaya ve halka İslami kurumlar vasıtasıyla yardım etmeye başlamışlardır. Bu sebeple, bölgede kabile reislerinin gücü zayıfladığından, sultanlar kendi merkezi otoritelerini kurabilmişlerdir. Darfur Sultanlığı'nda saltanatın en önemli geliri, payda olarak en büyük kısmı oluşturan köle ticareti de dahil olmak üzere, ticaretten gelmekteydi. Aynı zamanda fildişi, Arap zambakı, devekuşu tüyü ve deve gibi ürünlerin ihracatı da önemli bir yer tutmuştur. Bölgedeki diğer devletler gibi, köle ticareti ile ordu arasında güçlü bir bağ oluşmuştur. Darfur'un güneyindeki Dar Fertit bölgesi saltanat kölelerinin geldiği yerd. Padişahlar bu hinterlanda seferler düzenlemiş ve kölelerin bir kısmını alıkoymuştur. Kölelerin geri kalanını "40 günlük yoldan" Mısır'a göndermiş ve karşılığında hanedanlık için lüks mallar ve ordu için askeri teçhizat (Kalkanlar, atlar, silahlar) satın almışlardır. Darfur saltanatı bu şekilde Akdeniz ekonomik alanında jeopolitik bir yer edinebilmiştir (Yenilmez, 2011).

Darfur Sultanlığı'nın sosyo-ekonomik yapısında "Hakura" sistemi olarak adlandırılan ve yönetim tarafından hazırlanan; Toprak ve doğal kaynakların istifade hakkını belirli vatandaşlara tahsis eden bir belge düzenlenirdi. Bu sistem, ülkede var olan birçok aşiret arasındaki ilişkileri düzenleyerek, bir yandan kıt kaynakların kullanımını düzenlemeyi, diğer yandan bölgede olası gerilimleri önlemeyi başarmıştır.

İki tür Hakura bulunmaktaydı. İlki idari Hakura'dır ve çok eski kabilelere verilen Hakura düzenlemeleriyle ilgiliydi. İkincisi ise, daha sınırlı bir şekilde düzenlenen bireysel Hakuralardı. Bu sistemin ilk uygulaması Sultan Musa ibn Süleyman dönemine kadar uzanmaktadır. Ülkede, İslam'ı yaymak için bazı toprakların istifade hakkı fakihlere ve din öğreticilerine verilmiştir. Daha sonra Nil'den gelen tüccarlara devlete yapılan hizmetler karşılığında Hakura verilmeye başlanmıştır. Sultanlık tarafından fakihler, tüccarlar ve klan üyeleri dahil olmak üzere

Hakura sahibi herkes vergiden muaftı. Bu sistemin amacı devlet gücünü pekiştirmek ve kontrol altında ekonomik bir habitat oluşturmaktı (Yenilmez, 2011).

İdari Hakura, saltanatın idari teşkilatının doğasında bulunan bir istifade hakkıydı. Böylece Darfur'daki kabileler bulundukları yerlerin sahibi olmuşlardır. Adları "Dar" ile başlayan bu bölgeler, kabilenin adını taşıyordu. Örneğin “Dar-Zaghawa”, Zaghawa kabilesinin bulunduğu bölgedir. Bu durum aşiretlere bir yandan ekonomik güç sağlarken, diğer yandan da toprağın kolektif kimliğinin simgesi olmuştur. Dar genellikle, bölgedeki daha büyük klana aitti. Ancak klan ve siyasi lideri, diğer klanların haklarına saygı göstermek zorundaydı. Dar köylerinde, tüm köylülerin kendi arazileri olduğu gibi, miras ve arazi edinme hakları da bulunmaktaydı. Dar'da kabileler tarafından yaygın olarak kullanılan toplu arazilerin yanı sıra yabani meyve arazileri, ormanlık alanlar, avlanma alanları da mevcuttu. Hakura sisteminin oluşturduğu Dar bölgeleri birbirinden farklı ekolojik bölgelerdir, bu nedenle farklı Dar'da yaşayan farklı kabileler birlikte yaşamak için yakın ilişkiler geliştirmek zorunda kalmıştır. Su noktaları, insan ve hayvan yollarının düzenlenmesi, avlanma, meyve ve çalı toplama gibi doğal kaynaklara ulaşım çeşitli düzenlemelerle kontrol altına alınmaktaydı (Yenilmez, 2011).

Darfur, 1916'da İngiliz-Mısır güçleri tarafından ilhak edildiğinde, sömürge yönetimi saltanat sisteminde büyük bir değişiklik yapmadı. Önceden var olan sistemi yeniden düzenleyerek, basitçe sömürge yerel yönetim sistemini yerleştirdi. Bu sistemi başlatan Nijerya Yüksek Komiseri Lord Lugard'dı. Bu politika ile kabile liderleri, sömürge yönetimi tarafından yerel yönetim sisteminin ayrılmaz bir parçası olarak görüldü ve kendi topraklarının sahipleri olarak kabul edildi. Sömürgeciler şefliklerle birlikte çalışarak kırsal alanları etkili bir şekilde kontrol etmenin bir yolunu bulabildiler. Bölgedeki büyük beylere ya da savaş ağalarına nazır ve sultan gibi unvanlar verilir ve Dar sistemi devam ettirilirdi. Ayrıca, yeni bir güç olarak idari hiyerarşide yerlerini alan vergi tahsildarları da atanmıştır. Yerel yönetim döneminde hayvancılık alanlarının sınırlandırılması, mevsimlik ve kırsal göçlerin dönüşümlü olarak düzenlenmesi gibi bir dizi önlemin alınması, bölgedeki aşiretler arasındaki tansiyonun düşmesine yardımcı olmuştur.

Öte yandan, tarihsel olarak Dar, yalnızca büyük klanlara tanınan bir haktı. Sonuç olarak, geleneksel toprak hakları nedeniyle topraklara sahip olan ve olmayanlar arasında bir ayrım ortaya çıkmıştır. Küçük aşiretler, büyük aşiretlerin egemenliğine boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Buna karşılık, birçok küçük kabile böyle bir teslimiyeti reddetmiş ve sömürge yönetimi ile büyük kabileler tarafından kendilerine verilmesi gereken toprakları ve kendi kabile kimliklerini talep etmişlerdir (Yenilmez, 2011).

Sömürgeciler tarafından geliştirilen yerel yönetim sistemi, bir yandan Darfur halkının ekonomik ve idari sorunlarını geçici olarak çözmeyi başarırken, diğer yandan tüm Sudan ile ilgili olarak, Darfur ekonomik ve politik olarak ihmal edilmiştir. Sömürgeciler Darfur'un gelişme potansiyelini 1945 yılına kadar değerlendirmeye almamışlardır. 1945 yılından sonra, "Darfur Eyaletinin Kalkınması" adlı kurtarma planında, sadece hayvan ve Arap zımkı ihracatı potansiyelinden söz edilmiştir. Bu durum bağımsızlıktan sonra da değişmemiştir. Sudan'ın kurtarma projeleri daha çok Nil Vadisi'ne odaklanmıştır. 1956 yılında Darfur, sağlık hizmetleri açısından ülkenin en az gelişmiş bölgesi olarak kayıtlara geçmiştir. Yerel vergiler Darfur'daki sosyal toparlanmayı finanse etmek için çok düşük kalmıştır. Sudan'ın yöneticileri Darfur'u üreten bir bölge olmaktan çok tüketen bir bölge olarak görmüşlerdir. O zamanlar tek ihraç edilen ürünler hayvansal ürünlerdi ve üçte ikisi Araplara aitti. 1960'lı yıllarda iki kırsal kurtarma projesi geliştirilmiştir. Birincisi, Nyala'ya odaklanan “Batı Savana Kalkınma Birliği” ve ikincisi, Zalingei merkezli “Jebel Marra Geliştirme Projesi” idi (Yenilmez, 2011).

Darfurlular'ın önemli bir kısmı o dönemde göçmen işçiler olarak Sudan'ın ekonomik toparlanmasına katkıda bulunmuştur. 1965'ten itibaren işçi göçü Nil Vadisi'ne doğru yoğunlaşmıştır. Nehrin çevresine yerleşen göçmenler, birkaç yıl tarım işçisi olarak çalıştıktan sonra Darfur'a geri dönmüşlerdir. İşçilerin yevmiyeleri yetersiz kalmış, ancak giderek artan tüketim ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Darfur'daki geleneksel tarım sektörü bu nedenle, diğer bölgelerdeki modern tarım sektörüne bağımlı kalmıştır. Darfur'un geleneksel tarımsal üretimini sürdürmek, modern tarım toplumlarına ucuz işgücü arzını sağlamıştır. Bu ekonomik durum Darfurlular ile Nil Vadisindeki Araplar arasındaki sosyal sınıf farklılıklarını daha da derinleştirmiştir.

Etnik bilincin artmasıyla Darfurlular, Nil Vadisi'ndeki Araplara isyan eden Arap olmayan halklarla siyasi mücadelede birleşmişlerdir.

1917'den sonraki üç kuşak boyunca Darfurlular “Sudanlı” olmuşlardır; bu süreç genellikle barışçıl ve gönüllü olarak yürütülmüştür. "Sudanlaşma", bir yanda Bedevi kültürünü terk eden bölgenin yerli Araplarını, diğer yanda ise kamu otoriteleri ile kurulan ilişkiler sonucunda Sudan vatandaşlığı almak isteyen yerleşik Afrikalıları ilgilendiriyordu. Sudanlı tüccarlar Sudanlaşma sürecini taşıyan nesiller, öğretmen, tüccar, din adamı ve vaiz olarak toplumda yerlerini almışlardır. Onların etkisi, tasavvuf ağırlıklı olan geleneksel dini yapının Ortodoks İslam'ın yükselişi lehine çökmesine yol açmıştır. 1960'lardan itibaren Darfur'un Faşir, Nyala, Zalingei ve El Geneina gibi başlıca yerleşimlerinde, gençlerin okula gitmelerine olanak sağlayan yeni okullar inşa edilmiştir. Darfurlular eğitimde bir yandan Arapça tercih edilse de belli bir süre sonra Nil Vadisindeki Araplarla asla eşit sayılmayacaklarını anlayarak, etnik kimliklerini ve geleneklerini savunmaya geri dönmüşlerdir (Yenilmez, 2011).

1960'lı yıllardan itibaren Darfur'un gerilemesine neden olan faktörlerin yanı sıra etnik gruplar arası çatışmaların yükselmesine neden olan faktörler ortaya çıkmıştır. Göçebe Arap kabileler ile Arap olmayan yerleşik kabileler arasında sürtüşmeler patlak vermiştir. Gerilim hızla tırmanmış ve Araplar ile Darfurlular arasındaki basit anlaşmazlıklar hızla büyük ölçekli çatışmalara dönüşmüştür. 1968 yılında Dar'ın talepleri ve küçük aşiretlerin kimlik iddiaları nedeniyle Ma'aliya kabilesinin göçebe Arapları bağlı oldukları Rizeigat kabilesine karşı kanlı bir çatışmaya girmişlerdir. 1960'larda merkezi otorite, aşiretler arasında çıkan çatışmaları kendi çıkarları için kullanmaya başlamıştır. Aslında Darfur'un ihmali tüm Sudan'ı ve komşularını etkileyen bölgesel bir sorundu. Merkezi otorite ilerleyen zamanda bölgedeki Arapların kimliğini giderek daha fazla ön plana çıkararak Darfur bölgesinde yaşanan etnik sorunun canlı kalmasını sağlamıştır.

1970'lerde Darfur ciddi ekolojik, politik ve sosyo-ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. İlk olarak Darfur Sultanlığı, sömürge dönemi ve Sudan'ın bağımsızlığı döneminde varlığını sürdüren Dar sistemi çökmüştür. Bu sistemin sonunun gelmesinde birkaç temel neden vardır. Birincisi, bölge 1970'lerde Sahel'den gelen kuraklık ve bunun sonucunda ortaya çıkan sefaletten çok etkilenmiştir. Pastoral

yaşam tarzının bozulması, Dar sistemini tehdit etmiştir. İkinci olarak, tarım ürünlerine olan ihtiyacı artıran hızlı nüfus artışından söz edilmektedir. Aynı zamanda, Basra Körfezi'ndeki Arap ülkelerine hayvan ihracatının ardından sürülerin arttığına ve bu hayvanların sağlığına daha fazla özen gösterilmesine ihtiyaç duyulduğuna ve tarım sektörünün artık ihtiyaçları karşılamaya yetmediğine tanık olunmuştur. Bu sebeple, yeni nesillerin ihtiyaçları da hayvancılığa yönelmiştir. Üçüncü neden olarak, iç ve dış göç Dar sistemini olumsuz etkilemiştir. Kuraklık döneminde büyük göçler gerçekleşmiş, kuzey Darfur'dan Faşir'in güneyindeki bölgelere, Çad'dan Darfur'a. Dar sistemini sarsan son faktör ise tarımda kullanılan verimsiz teknik ve pazar sıkıntısı olmuştur. Nitekim tüketim mallarına olan talebin artması, pazarın ihtiyaçlarına göre üretime başlayan köylülerin likidite ihtiyacını doğurmuştur (Yenilmez, 2011).

Ancak Dar sisteminin çöküşünü en çok hızlandıran olay, Sudan idari sistemini modernize etmenin bir yolunu arayan Cafer Numeyri askeri rejiminin 1971 yılında “Mahalli Halk Hükümeti Kanununu” uygulaması olmuştur. Böylece Darfur birkaç eyalete ve bölgesel vilayetlere bölünmüştür. Yargılanma hakkı ve aşiret reislerinin yönetimdeki yetkileri askıya alınmıştır. Darfur’da İdari yapının yeniden yapılandırılması, Darfur'daki kabileler arasında çatışmaya neden olan bir faktör sayılmaktadır. Kolluk kuvvetleri ve kuraklık Darfurlular’ı toplu halde göç etmeye sevk etmiştir. Yerel yönetimlere getirilen yasakların ardından, Darfurlu kabileler arasında oluşturulan ve kabileler arası sağlıklı iletişimi sağlayan yerel konseylerdeki üyelikler de son bulmuştur. Ancak bu dönüşümler karşısında Darfurlu kabileler, siyasi arenada, yerel, bölgesel ve ulusal konseylerde kendilerini temsil etmeye devam eden liderlerinin statülerini tanımaya devam etmişlerdir. Darfur’da etnik gruplar arası gerilim arttıkça, devlet işlevine sahip aşiretlerin temsilcileri kendi aşiretlerinin çıkarlarını savunmaya ve patronaj ilişkileri kurmaya başlamışlardır. Numeyri rejimi 1980’de “Bölgesel Yönetim Yasasını” ilan etmiş ve bu yasa sayesinde eğitimli Darfurlular ilk kez Sudan bürokrasisinde önemli kademelere gelmeye başlamışlardır. Darfur’a air bölge yöneticisi ve dört Darfurlu bakan atanmış ve kıt kaynakları dağıtmak ve kamu hizmetlerini düzenlemekle görevlendirilmiştir. 1987 yılında Sadık El-Mehdi hükümeti döneminde mahalli idareler kısa süreliğine yeniden kurulmuştur.

Öte yandan, 1989'da UİC'nin iktidarı ele geçirmesiyle birlikte İslami normlara dayalı derin yapısal dönüşümler gerçekleştirilmiştir. Numeyri rejimi gibi, Ömer El-Beşir rejimi de tüm gücü elinde tutmuş ve Sudan yönetimini yeniden düzenlemiştir. Böylece, 1995 yılında Darfur üç bölgeye ayrılmıştır; Kuzey Darfur, Güney Darfur ve Batı Darfur. Böyle bir dağılım etnik kutuplaşmaları daha da artırmıştır. Her etnik grubun eğitilmiş liderleri daha sonra kendi geleneksel seçkinleriyle ittifaklar kurmuşlardır. Öte yandan, devlet otoritesini aşiretler lehine araçsallaştırmaya çalışmışlardır. Darfur'un bölünmesi, sosyal altyapının çökmesine neden olmuş ve bölgenin entegrasyonunu engellemiştir. Aynı zamanda UİC hükümeti, Dar Massalit gibi bölgeleri göçebe Araplar lehine emirliklere dönüştüren yeni bir sistem getirmiştir (Tirab, 2016).

2003 yılında savaşın patlak vermesine kadar Darfur'un durumu; Çökmüş bir idari sistem, düzenli olarak kuraklıklarla boğuşan kırsal yaşam ve uzun yıllardır ihmal edilmiş ve krizde olan bir ekonomi olarak özetlenebilir (Totten ve Markusen, 2006).

3.5. Cancavidler'in Siyasal Hayata Etkileri ve Sudan Hükümeti ile İlişkileri

Mevcut araştırmanın amaçları için önem taşıyan bir diğer durum, Cancavidler ve UKP (Ulusal Kongre Partisi) için çatışmanın motivasyonlarının ve sonuçlarının araştırılmasıdır. Motivasyonların ve sonuçların anlaşılması iki temel hedefi ortaya koymaktadır; Sudan'daki çatışmalarda kilit aktörlerden ikisinin daha derinlemesine anlaşılması ve rejimin paramiliterleri bir silah olarak kullanmasının altında yatan unsurların daha iyi anlaşılması. Bir bütün olarak, Cancavidler'in Darfur'daki savaş açısından üç temel amacı bulunmaktadır. Birincisi, yağmalama ve yağma yoluyla hızlı ekonomik kazanç arzusu ki bu davranış Cancavidler'de karakteristik bir grup özelliği olarak ön plana çıkmaktadır. Cancavidler'in menşei olan kabileler öncelikle göçebe olduklarından, yüzeysel bir düzeyde, bölgenin istikrarında herhangi bir çıkarları olması veya daha önceki sakinleriyle barış içinde bir arada yaşamaları beklenmemektedir. Daha çok oradaki kısa süreli yerleşimlerinden yararlanmaya çalışmaktadırlar. Yeniden yer değiştirene kadar kaynakları ve mevsimlik otlak alanlarını ele geçirmek temel motivasyonlarından.

Cancavid milisleri, çatışma sırasında girdikleri bölgede yağmalamaya odaklandıkları için zaman içerisinde bu durum UKP liderliği tarafından yapılan hizmet karşılığında kendilerine verilen yerel yönetim ruhsatı amacının yerini almıştır. Daha az olası olmakla birlikte, ikinci motivasyon, Musa Hilal gibi Cancavidler'in belirli üyeleri tarafından beslenen etnik Arap üstünlüğü duygularıdır. Etnik kökenle ilgili bu tür endişelerin gerçekte nadiren bir temele sahip olduğu gösterilmiş olsa da etnik propaganda UKP'nin düzenli bir ürünü olmuş ve bu gündem ile Cancavidler'in etnik öz-tanımlamasıyla düzenli bir şekilde örtüşen belirli bir siyasi kontrol zemini oluşmuştur (Zellman, 2006).

Cancavidlerin Sudan siyasetindeki rolü ve etkisi ile devrik lider Ömer El-Beşir yönetimi tarafından Sudan iç siyasetini dizayn etmekteki görevleri hakkında bir Sudanlı şu görüşleri paylaşmıştır; Cancavidlerin, Sudan siyasetinde Ömer El-Beşir dönemi ve öncesinde büyük bir rolü yoktur. İfade ettiğimiz gibi, Cancavidler El-Beşir rejiminin bir araya getirip, koordine ettiği ve isyanları bastırmak için kullandığı silahlı milislerdir. Dolayısıyla kendi başlarına siyasi bir strateji geliştirememiş, El-Beşir iktidarının güdümünde hareket etmişlerdir. Fakat Cancavid Hareketinin içindeki bazı önde gelen isimler veya hareket içindeki bazı kabilelerin liderleri, hükümet içinde önemli vazifeler üstlenmiştir. Bunlara örnek olarak, El-Beşir'in yardımcılığını üstlenen Muhammed Abdulhamed verilebilir. Her ne kadar bazı vazifeler üstlenseler de El-Beşir iktidarının kuvvetli olması sebebiyle siyasi bir etkileri olmamış, rejimin yanında yer almışlardır. Ömer El-Beşir'in, Cancavidleri iç siyaseti dizayn ederken kullanması, isyancıların ağır bir şekilde bozguna uğratılması ve bölgede iktidarına karşı çıkacak herhangi bir isyanı engellemek şeklinde gerçekleşmiştir. Muhafif girişimlere karşı sert olan tutumları öyle bir dereceye varmıştır ki, Cancavidleri eleştiren eski Başbakan merhum Sadık El-Mehdi'nin tutuklanması yönünde ısrar etmişler ve kendisini dört aydan fazla bir süre hapis cezasına çarptırmışlardır.¹²

Yukarıdaki sorular hususunda bir başka Sudanlı ise; “Sudan, Çad ve Nijer'de varlık gösteren, Cancavid hareketinin ortaya çıkması, Darfur'daki iç savaş günlerinde gerçekleşmiştir. Devrik lider Ömer El-Beşir, iktidarına karşı başlatılan Afrika asıllı

¹² Tez çalışmaları kapsamında; Geçmişte Güney Darfur Güvenlik Sorumlusu olarak çalışmış olan Sudanlı Yusuf Ömer Abdullah ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

kabilelerin ve dış destekli silahlı hareketlerin isyanlarını bastırma hususunda Cancavidlere başvurmuştur. Sudan Ordusu tarafından bizzat eğitilen, silahlandırılan ve ordu bünyesine farklı bir biçimde dahil edilen Cancavidler'in isyancı kabileler ve silahlı hareketlerle yürüttüğü mücadeleler birçok katliam ve savaş suçlarına neden olmuştur” görüşünü sunmuştur.¹³

Geçmişte belirli kabilelerden silahlı Cancavid milisleri temin edilmesine rağmen, kendilerine hiçbir zaman kalıcı bir idari statü vermeyen Sudan rejimine yönelik kabilelerden derin şikayetlerden kaynaklanan daha uzun vadeli bir hedef ortaya çıkmıştır. Politik olarak yerleşik, köklü grupların yararına belirli bir ölçüde bölünmüş bir manzarada göçebe bir yaşam tarzının sonuçlarına katlanan ve çölleşme nedeniyle kuzeydeki geleneksel otlak alanlarını kaybeden bu Cancavid kabileleri, Masalit ve Zaghawa gibi bölgesel rakiplerine rağmen girdikleri bölgelere yerleşmeyi seçmişlerdir. Bu nedenle hem Darfur'daki isyancıları bastırmak için yardıma ihtiyacı olan hem de siyasi merkeze karşı iyi silahlanmış başka bir grubun ayaklanmasından korkan UKP, Cancavidler'e sürülerini otlatmak için çiftlik arazisi edinmeleri için; Sivil nüfusa saldırması, köyleri yağmalaması ve yok etmesi için serbesiyet verme konusunda oldukça uzlaşmacı olmuştur. Bir taşla iki kuş vurarak, isyancı grupları ve bölgesel siyasi rakipleri tecrit ederken, huzursuz bir nüfusu yatıştırıp statüleri için rejime bağlı yeni bölgesel seçkinlere statü alanları oluşturmuştur. Hem Cancavidler hem de UKP tarafından Fur, Masalit ve Zaghawa köylerinin nüfusunu azaltarak, mültecilerin geri dönmelerinin beklenebileceği alanları yok ederek, yeni askeri kamplar kurarak milislerin elde ettiği toprak kazanımlarını pekiştirmek için ortak bir çaba sarf edilmiştir (Zellman, 2006).

UKP mezkûr iş birliği ile; Üç hedefi yerine getirmekle uğraşmıştır. Bu hedefler; İsyan bastırma operasyonlarını ekonomik ve politik olarak mümkün olduğunca düşük bir maliyetle yürütmek, iç siyasi muhalefeti bastırmak ve Darfur'daki isyancı nüfusu rejime bağlı yeni bölgesel seçkinlerle değiştirmek. UKP, Darfur'daki isyanı bastırmak için ordunun personel sayısını artırıp daha fazla asker

¹³ Tez çalışmaları kapsamında; Kapatılan Kongre Partisi'nin İçişleri ve Emniyet Sorumlusu olarak görev yapmış olan Sudanlı Ahmet Musa Dirar ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

için sabit maaşlar ödemek yerine; Silahlı, son derece hareketli ve yerel olarak örgütlenmiş kabile milislerini harekete geçirmeyi ekonomik açıdan çok daha ucuz bulmuştur. Bu durum, zaten kara harekâtı açısından oldukça az personel ve donanımlı olan, uzak bölgelerde çok az konuşlanmış konvansiyonel bir silahlı gücü harekete geçirmenin ve sürdürmenin yüksek maliyetlerine alternatif oluşturmuştur. Ayrıca rejimin, düzenli ordunun Darfur'daki isyancılarla savaşmadaki etkinliği konusunda, askere alınanların çoğu gibi meşru endişeleri bulunmaktaydı. Benzer düşünceler, rejimin Darfurlu polis gücünü göreceli olarak kullanmamasına da sebep olmuştur.

Devlet tarafından yönlendirilen şiddete karşı vekalet savaşının siyasi maliyeti açısından, rejim yalnızca paramiliter eylemlerin olumsuz sonuçları için yüksek düzeyde inkâr edilebilirlikten değil, aynı zamanda “meşru müdafaa” gruplarını desteklemekten gelen siyasi meşruiyetten de yararlanmıştır. Ayrıca, “özerk” yapıları nedeniyle, rejim, çok maliyetli hale gelmesi durumunda müttefiklerini terk etme konusunda belirgin bir yeteneğe sahipti. Beşir rejimi, Darfur'da faaliyet gösteren isyancılar üzerinde baskı kurmaya başlarken bile, Cancavid milislerine verdikleri desteklerin doğrudan siyasi yansımalarından kaçınmıştır. Hartum, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde (UCM) "İnsanlığa karşı suçlar ve savaş suçları" işlemedeki rolleri nedeniyle belirli Cancavid liderlerinin ve askeri görevlilerin kovuşturulmasına yönelik uluslararası tehditlere yanıt olarak; Mevcut çatışmada bu vekillerin harcanabilirliğini göstererek; 14'ü Batı Darfur'dan ve 1'i Kuzey Darfur'dan olmak üzere polis, ordu ve güvenlik güçlerinin en az on beş üyesini, tutuklamış ve bu şahısları “tecavüz suçları, insan hakları” nedeniyle soruşturulacak ve potansiyel olarak kovuşturulacaklar olarak kamuoyuna duyurmuştur. Bu tutumun, rejimin hem meşruiyetini hem de gücünü sürdürmeye yönelik bir girişim olduğu ve Darfur'daki şiddetin suçunu küçük aktörlere yıkarak uluslararası eleştiriyi ve daha fazla müdahaleyi önlemeyi amaçlamıştır. Rejim, mevcut çatışmada milisler yerine düzenli güçler kullanmayı seçmiş olsaydı, suçun bu şekilde dolaylı olarak inkâr edilmesi mümkün olmayacaktı. (Zellman, 2006).

Sudan Ordusu'nun Darfur'daki çatışmadaki rolünü en aza indiren rejim, yalnızca orduyu harekete geçirmenin önemli ekonomik ve siyasi maliyetlerini üstlenmekten kaçınmakla kalmamış, aynı zamanda ordunun ulusal siyasi çevrelerde

artan önemini de engellemeye çalışmıştır. Kısaca rejim, ordunun güvenlik kararlarına karşı çıkma gücünü zayıflatmış ve olası bir darbeye ön almıştır. UKP liderliği; UİC'nin, Hasan Turabi'nin İslamcıları ve El-Beşir'in ordu desteğinin ortak bir çabası olarak iktidara gelmesine izin veren şeyin, kısmen önceki hükümetin, siyasi otoriteye ilişkin olarak orduya net sınırlar koymadaki başarısızlığı olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca, 9 Ocak 2005 tarihinde Güney Sudan ile oldukça cömert bir anlaşmanın ardından, UKP'nin Darfur'daki isyanı bu kadar şiddetle çözmeye çalışması ve diğer huzursuz bölgelere Kapsamlı Barış Anlaşması (KBA) aracılığıyla varılan kararın benzersiz olduğu konusunda net bir mesaj göndermesi şaşırtıcı değildir. Basitçe söylemek gerekirse, benzer şikayetleri olan başka hiçbir grup SHKH/O ve AEH'ye verilen özerklik, ekonomik eşitlik veya potansiyel bağımsızlık vaatlerini beklememelidir. Böyle tavizsiz bir duruş, Sudan'ın bağımsızlığından bu yana şiddetle devam eden Darfur'daki çatışmanın rejimin devamlılığı için, Güney'e karşı tekrar tekrar devam eden savaştan bile daha fazla tehdit edici olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Güneyle anlaşma rejim açısından çok önemli bir tavizi temsil etse de Darfurlu isyancılara benzer bir çözüm siyasi reform çağrılarının artmasına neden olabilecek ve siyasi güç üzerindeki tekelleri yıkıcı etkiye sahip olabilecekti (Zellman, 2006).

Ömer El-Beşir, rejimine karşı ulusal düzeyde Darfur'da AEH tarafından doğrudan bir meydan okuma olduğunu görmüş ve bununla birlikte, AEH'nin Hasan Turabi liderliğindeki Popüler Kongre Partisi ile olan bağlantıları sebebiyle endişeye kapılmıştır. Turabi'nin Darfurlu bazı isyancı gruplarla müzakere etmesi ve anlaşmanın eski UİC lideri için siyasi bir başarı olarak görüleceğini değerlendirmiş ve UKP'nin otoritesini ve meşruiyetinin daha da zayıflatacağı sonucuna varmıştır (Zellman, 2006).

Darfur'daki isyanla rejim, kendi siyasi duruşunu baltalamadan, sürekli kontrolü ve göreceli ulusal istikrarı sağlamak için gerekli olan her yolla mücadele etmiştir. Çatışmalarla geçen son yirmi yıl, El-Beşir'e, bu kritik dengeyi korumak ve kendi amaçlarına ulaşmak için rejim adına bir vesayet görevini kabul edecek olan nispeten zayıf ve mülksüzleştirilmiş paramiliter faaliyetlerini finanse etmenin çok daha kolay olduğunu öğretmiştir. UKP, müzakereden kaçınarak ve yerel milisleri destekleyerek,

ulusal düzeyde her türlü siyasi güç paylaşımından kaçınmayı ve egemen bölgesel partiler ile kabilelerin muhalefetini basitçe bastırmayı başarmıştır. Rejime sadık yeni seçkinlerin gelmesi ve bölgesel güvenlik ile merkezi otoritenin sağlamlaştırılmasına yönelik bu yaklaşım, UKP'nin siyasi tekellerine karşı önemli tehditleri azaltırken, Cancavidler gibi grupların daha sınırlı taleplerini ele almasına olanak tanımıştır. Nitekim, mevcut çatışmayla ilgili olarak, toprak edinme ve yağma milislerin gündeminde bir numara gibi görünse de bu tür kaynak temelli değerlendirmeler rejimin hesaplarına girmemekte ve ancak o zaman asker sayısının artmasının bir bahanesi olarak ortaya çıkmaktadır (Zellman, 2006).

Bu strateji, Güney Darfur'daki Rizeigat aşiretinde olduğu gibi, önceki müttefikler taraf değiştirse veya Musa Hilal'in geçmişte hapsedilmesi ve belirli kişilerin ilan edilen yerel kovuşturmalarında olduğu gibi, geçici olarak marjinalleştirilmeleri gerekse bile, El-Beşir'in siyasi otorite üzerindeki baskısını uzatmada inanılmaz derecede başarılı olmuştur. Böylece UKP, ulusal güvenlik stratejisi olarak paramiliter kullanıma başvurmakla ilgili başlıca engellerden birini ele almış ve çözmüştür; Rejim ve ona bağlı milisler arasında karşılıklı ve bağımlı ilişkilerin geliştirilmesi. Belirli bir gruba yatırdıkları güce fazlasıyla bağımlı hale gelen rejimler, o grubun yenilgisiyle birlikte başarısız olmaya mahkûm olurlar. UKP gibi rejimler bu tuzağın farkındadırlar ve bu tuzağın etrafında stratejiler geliştirirler. İltica eden veya yakında yenilecek bir gruba karşı karşıya kaldıklarında, hemen bir başka gruba dönerler ve böylece kronik paramilitarizm stratejisine entegre olmuş olurlar.

Sudan rejiminin bağımsız olarak Cancavidler'i silahsızlandırma veya tam olarak kontrol altına alma becerisine sahip olmadığını kabul ederek, özellikle bu grubun kullanımına başvurmak, UKP tarafından uzun vadeli bir strateji olarak değil, daha ziyade bir sorunun geçici bir çözümü olarak algılanmalıdır. Hassas bölgesel güç dengesini korumak için yeni bir vekilin silahlandırılması gereken bir zaman gelene kadar, potansiyel olarak asi bir grup başka bir gruba karşı kullanılmıştır (İnat, 2007).

3.6. Ömer El-Beşir Sonrasında Sudan Siyasetinde Cancavidlerin etkisi

3.6.1. El-Beşir'in Tutuklanması

El-Beşir, 1993'ten 2019'un ortasına kadar Sudan devlet başkanıydı. 11 Nisan 2019 tarihinde Sudan Ordusu tarafından gerçekleşen darbe ile iktidarını kaybetti ve tutuklandı. 4 Mart 2009 tarihinde Uluslararası Ceza Mahkemesi'nce Darfur Krizi sırasında işlendiği belirtilen insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve soykırım ile suçlanmaktadır.

Ömer El-Beşir hakkında UCM tarafından çıkarılan tutuklama kararı uluslararası hukuk çevrelerinde önemli ve olumlu bir gelişme olarak görülse de dava, insan haklarını ihlal eden bir uygulama olarak görülmesi nedeniyle önemli bir tartışma konusu olmuştur. Tutuklama kararının yayımlanmasından bu yana, karar çeşitli çevrelerde dokunulmazlık hakkının ihlali olarak sunulmuş ve çelişkili yorumlara yol açmıştır. BMGK tarafından UCM davayı soruşturmak için yetkilendirildiği ilk günden bu yana Darfur Krizi'nde kilit bir oyuncu olmuştur. Bu durum, El-Beşir hakkında çıkarılan tutuklama emirleriyle daha da çarpıcı hale gelmiştir. UCM'nin uluslararası toplumdaki otoritesi ilk kez bu kadar etkileyici ve özerk olmuştur (Yekeler, 2020).

Devrik lider Ömer El Beşir döneminde, "Hızlı Destek Kuvvetleri" adıyla resmi statü tanınan ve Sudan devletinin bir parçası haline getirilen Cancavidlerin, Ömer El Beşir ve yönetimine karşı gerçekleştirilen askeri darbe karşısında tutumu çok ironik olmuştur. Bu konuda bir Sudanlı; "Öncelikle Sudan'da Ömer El-Beşir rejimin devrilmesini darbe olarak tanımlamak eksik bir nitelendirme olacaktır. Çünkü Ömer El-Beşir'in yönetimden el çekmesinin temel sebebi, halkın geniş bir katılım gösterdiği devrim hareketidir. Sudan halkının gerçekleştirdiği bu devrim sonucunda, Silahlı Kuvvetler, El-Beşir'i yönetimi terk etmeye mecbur bırakmıştır. El-Beşir rejiminin düşüşüyle neticelenecek olan devrimin ilk günlerinde Cancavidler, El-Beşir tarafında yer almışlardır. Çünkü, Cancavidlerin başlangıçtan beri mevcudiyetinin ve maddi kaynaklarının temel dayanağı Ömer El-Beşir ve yönetimidir. Fakat sonrasında, El-Beşir'i destekleyen tutumlarını olumsuz yönde değiştirmişler, Silahlı Kuvvetlere dahil olup, onların direktifleri doğrultusunda hareket etmişlerdir. Hatta Ömer El-

Beşir'i tutuklayan ve onu hapse gönderen, bizzat Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK, Cancavidler) ikinci komutanı ve hareketin lideri olan Sudan Egemenlik Konseyi Başkan Yardımcısı ve HDK Lideri Mohammed Hamdan Dagalo (Hemedetti lakabıyla bilinmektedir)'nın kardeşi HDK'nın ikinci adamı Abdurrahim Dagalo'dur" görüşlerini beyan etmiştir.¹⁴

El-Beşir'in askeri darbeyle devrilmesi ve Cancavidler'in tutumu hakkında bir başka Sudanlı ise; "Ömer El-Beşir'in, Cancavidleri "Acil Destek Kuvvetleri" ismiyle, Sudan Ordusu'na dahil etmesinden sonra Cancavidler, Sudan'ın tüm eyaletlerinde faaliyet göstermeye başlamış ve ordunun ayrılmaz bir parçası olmuştur" demiştir.¹⁵

3.6.2. El Beşir Sonrası Sudan ve Cancavidlerin Etkisi

El-Beşir sonrası geçiş yönetimi olarak kurulan Sudan Egemenlik Konseyi, biriken uluslararası sorunları çözmeye çalışırken, ülkedeki siyasi ve ekonomik reformlara zaman ve bütçe ayıramamaktadır. Geçiş konseyi, Sudan'ın ekonomik sorunlarını bir ay içinde çözeceğini söylerken ülke daha da zor günler geçirmektedir. Son bir buçuk yılda ekonomik verilerde hiçbir gösterge olumluya dönmemiştir. Halk eskisinden daha kötü koşullarda yaşamaya zorlanırken, sokaklardaki gösteriler belirli aralıklarla devam etmektedir.

21 Ağustos 2019 tarihinde egemenlik konseyi tarafından geçiş dönemi başbakanı olarak atanan ve ardından ikinci bir darbeyle görevinden edilen, sonrasında tekrar başbakan olarak görevine dönen ve son olarak 2 Ocak 2022 tarihinde görevinden istifa eden eski Başbakan Abdullah Hamduk yaptığı bir açıklamada; Bir sonraki seçimde sivil hükümeti koruyabilmeleri için acilen ekonomik reformlar yaparak halkı rahatlatması gerektiğini ifade etmişti. Ancak Ömer El-Beşir'in görevden alınmasına rağmen, ordu içerisindeki gücünün ve ekonomideki BEŞİR yanlısı baronlarının ortadan kaldırılamadığı bir gerçektir.

¹⁴ Tez çalışmaları kapsamında; Geçmişte Güney Darfur Güvenlik Sorumlusu olarak çalışmış olan Sudanlı Yusuf Ömer Abdullah ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

¹⁵ Tez çalışmaları kapsamında; Kapatılan Kongre Partisi'nin İçişleri ve Emniyet Sorumlusu olarak görev yapmış olan Sudanlı Ahmet Musa Dirar ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

2018 protestolarının en büyük itici gücü olan Özgürlük ve Değişim Güçleri'nin ülkede yaşanan bu ekonomik sıkıntıların yol açtığı sokak eylemlerini artık görmezden gelmesi zor görünmektedir. Enflasyon ve döviz kurları nedeniyle gıda ve petrol kuyruklarında yakın gelecekte azalma olmazsa, protestoların şiddetinin artmasa da artması kaçınılmaz olacaktır. Sudan'ı bu ekonomik krizden çıkarmak için 15 Haziran 2020'de Berlin'de elliye yakın ülke ve uluslararası kuruluşun bir araya geldiği Sudan ile Ortaklık Konferansı'nda 1,8 milyar dolarlık yardım yapılması kararlaştırılmıştır (AA, 2020).

Ülkenin ekonomik reformları tek başına dış yardımlarla gerçekleştiremeyeceğini anlayan egemenlik konseyi, uluslararası fonların ve yatırımların Sudan'a kapılarını açabilmesi için Sudan'ın terörü destekleyen ve ilişkileri normalleştiren ülkeler listesinden çıkarılması gerektiğini biliyordu. Bu amaçla Sudan Egemenlik Konseyi (SEK) Başkanı Orgeneral Abdulfettah Burhan, İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu ile Şubat 2020'de bir araya gelerek iki ülke arasındaki normalleşme sürecini vurgulamıştır.

Bu gelişmelerin ardından, IMF ile ekonomik reform programını imzalayan geçiş hükümeti, bütçenin %36'sını oluşturan enerji sübvansiyonlarını aşamalı olarak kaldırmayı kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu durumdan ciddi şekilde rahatsız olacak halkı rahatlatmak için memur maaşlarında önemli bir artış yapılmıştır. Ancak, bu sefer onları karşılamak için bütçe olanakları düşünülmeye başlanmıştır (AA, 2020).

El-Beşir sonrası dönemde, Sudan siyasetinde Cancavidler'in üst düzey komutanları önemli aktörler haline gelmişlerdir. Öyle ki, Sudan adına bazı ülkelere resmi ziyaretler gerçekleştirmiş ve temaslarda bulunmuşlardır. Bu konuda tez çalışmasına katkı sunan bir Sudanlı; "Cancavidlerin, yeni ismiyle HDK Lideri Mohammed Hamdan Dagalo'nun Sudan'ın SEK başkan yardımcısı olmasından sonra, Cancavidler'in Sudan siyasetindeki rolü genişlemiştir. Sudan'ı uluslararası ilişkileri bazında istedikleri yöne doğru çekmektedirler. Son zamanlarda Sudan'ı BAE-Mısır eksenine dahil etmişler, İsrail ile ilişkilerin kuvvetlenmesi hususunda kilit rol oynamışlardır. HDK Başkomutan Yardımcısı Abdurrahim Dagalo, İsrail-Sudan ilişkilerinin gidişatını takip etmek üzere bizzat görevlendirilmiştir. Cancavidler aynı zamanda Sudan ekonomisinde de etkin bir rol oynamaktadır. Birçok banka, arazi ve

fabrikayı satın aldılar. Altın madenleri sahalarının çoğunluğunu ise silah gücüyle kontrol altında tutmaktadırlar. Cancavidler'in Sudan siyasetindeki etkisi ne kadar büyük olsa da neticeleri kesinlikle olumsuzdur. Çünkü Cancavidler ne Sudan'ın bağımsızlığını ne uluslararası ilişkilerindeki dengeyi ne de Sudan halkının çıkarlarını önemsemektedir.¹⁶ Aynı konuda çalışmaya katkı sunan bir başka Sudanlı ise; “Cancavidler'in lideri Muhammed Hamdan Dagalo, çeşitli alanlardaki hamleleriyle, Sudan'a hükmetmeye çalışmaktadır. Her ne kadar Sudan dışında müttefikler bulmaya gayret etse de kanaatimizce Sudan Ordusu tarafından gücü günden güne kısıtlanmakta ve Sudan siyasetindeki oynadığı rolün etkisi kaybolmaktadır. Tasfiyesi tamamlanmasa da Sudan Ordusu'nun attığı adımlar buna işaret etmektedir” demiştir.¹⁷

Batı yanlısı politikaların tutarlı bir şekilde uygulanmasına rağmen, iç sorunlar büyük bir ciddiyetle var olmaya devam etmektedir. Halihazırda Sudan'da iki egemen güç bulunmaktadır; SEK Başkanı Burhan ve Cancavidler'in lideri olan SEK Başkan Yardımcısı Muhammed Hamdan Dagalo. Her iki aktör de bağımsız askeri güçleri ile ülke içinde rekabet halindedirler. Öte yandan, ülkede devrik lider Ömer El-Beşir yanlısı ciddi bir kitlenin olduğu ve bazı muhafazakâr grupların bazı Arap ülkeleri tarafından desteklendiği de önemli bir noktadır.

Sudan hükümeti ile silahlı gruplar arasında 3 Ekim 2020'de imzalanan barış anlaşmasının ardından, geçiş hükümetinin 39 aylık döneminde takvimin sıfırlandığı açıklanmıştır. Bu da doğal olarak 2022'de yapılması beklenen seçimleri 2023 yılına ertelemiştir. Bu zaman tasarrufu, o dönemde eski Başbakan Hamduk'a ülke ekonomisini onarmak yerine Dagalo veya başka bir askeri güç için kendi sistemini kurma fırsatı vermiştir (AA, 2020).

Batılı güçlerin talebi, biçimsel unsurları günün koşullarına uyarlanmış ve kendilerine bağlı bir yönetim sisteminin oluşturulmasıdır. Sudan Ordusu'nu bu sistemden dışlamanın mümkün olmadığı değerlendirilmektedir. En iyimser

¹⁶ Tez çalışmaları kapsamında; Geçmişte Güney Darfur Güvenlik Sorumlusu olarak çalışmış olan Sudanlı Yusuf Ömer Abdullah ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

¹⁷ Tez çalışmaları kapsamında; Kapatılan Kongre Partisi'nin İçişleri ve Emniyet Sorumlusu olarak görev yapmış olan Sudanlı Ahmet Musa Dirar ile Mayıs 2022 tarihinde, soru/cevap usulüyle gerçekleştirilen röportaj.

tahminlerde, gelecekte adı geçen askeri güçler arasında ya bir seçim yapılacak ya da farklı işlevlerle uzlaştırılarak ülkeyi birlikte yönetmeye yetkili kılınacaklardır. Ancak irili ufaklı yüzlerce kabilenin yaşadığı ülkede bir demokrasi kültürü oluşturmak görüldüğü kadar kolay olmayacaktır. Sudan'ı bekleyen en büyük tehlike ülkenin güçlü kabileler, askeri ve ekonomik güçler arasında bölünmesidir.

Ömer El-Beşir'in yakın gelecekte siyasi nedenlerle UCM'ye teslim edilmesi zor görünmektedir. Üstelik uluslararası toplum tarafından da tehdit olarak kullanılan bu konuyu bertaraf etmeleri onlar için çok anlamlı olmayacaktır. Askeri güçlerin yeniden iktidara gelmesi için ülkedeki ekonomik sorunların ve halk hareketlerinin çözümsüz kalması muhtemeldir. Sudan'ın Batı için en önemli işlevi Kızıldeniz üzerindeki hakimiyetidir. Somaliland örneğinde olduğu gibi istikrarlı bir Kızıldeniz eyaleti kurulursa, Sudan'ın geri kalanında mevcut istikrarsızlığın uzun süre devam edeceğini tahmin edilmektedir (AA, 2020).

Sudan'ın iç siyaseti açısından baktığımızda sorunun farklı boyutları ortaya çıkıyor. Ülkede, devrik lider Ömer El-Beşir yanlısı büyük bir grubun hala aktif olduğu göz önüne alındığında, UCM'nin talebinin kabul edilmesi ülkede devam eden huzursuzluğa yeni bir boyut kazandırabilir. Bir diğer çıkmaz ise Darfur'da savaş suçları işlediği belirtilen Cancavid güçlerinin komutanı Dagalo'nun bugüne kadar ülkeyi yöneten SEK'in ikinci adamı olmasıdır. Bununla birlikte Dagalo, 3 Haziran 2019'da Hartum'da komutasındaki Hızlı Destek Kuvvetleri'nin onlarca kişiyi öldürdüğü olayların sorumluluğunu da üstlenmiştir. Ömer El-Beşir'in UCM'de yargılanmasının talep edilmesiyle, Dagalo adının da ön plana çıktığını görüyoruz. Öte yandan, Dagalo'nun 2003 yılından bu yana sistemli bir şekilde devam eden Darfur'daki olaylarla bağlantılı olup olmadığına mahkeme belgelerinde değinilmemiştir. Ancak süreç başladığında, UCM veya uluslararası toplum Dagalo'nun, El-Beşir ile yargılanmasını talep ederse, SEK'in nasıl bir tavır alacağı bilinmemektedir. Zira Sudan'ın halihazırdaki en etkin aktörlerinden olan Dagalo'nun, Cancavid paramiliterlerini sadece Sudan'da değil, Yemen ve Libya'da da kullandığı düşünülürse; UCM'ye karşı uluslararası koruması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışması; Sudan’da hâkim güçlerden birine dönüşen Cancavid milisleri özelinde, devletlerin hangi koşullar altında, hangi amaçlarla paramiliter güçlere ihtiyaç duyduklarını ele alarak literatüre katkı sağlamayı amaçlamıştır. Türkçe literatürde, paramilitarizm bağlamında Cancavid milisleri özelinde Sudan siyasetini analiz eden ve Cancavid milisleri ile paramilitarizmin küresel örneklerini kıyaslayarak çıkarımda bulunan bir başka çalışmaya rastlanılmaması sebebiyle özgün bir nitelik taşıyan bu çalışma, alanında bir ilk olmuştur.

Gerçekleştirilen bu tez çalışması ile; paramilitarizm kavramının ortaya çıkışından, küresel ölçekte Tamil Kaplanları, Haşdi Şabi milisleri ve Bob Denard’ın Afrika kıtasındaki paramiliter faaliyetlerinin ele alınışıyla; Paramiliter grupların ve faaliyetlerin sadece tekil faktörler üzerinden açıklanamayacağı, aksine etnik köken, ideoloji, para vb. faktörlerin bir araya gelerek daha karmaşık çözümlemeler gerektiği işaret edilmiştir. Öte yandan, paramiliter yapıların küresel örnekleri ile Cancavid milislerinin faaliyetleri izah edilerek paramilitarizmin etkin olduğu bölgede; siyaset, sosyoloji, ekonomik, diplomasi ve askeri gelişmeler üzerindeki farklı etkileri ortaya konmuştur.

Tamil Kaplanları örgütü, geçmişten bugüne yürüttükleri faaliyetler neticesinde Sri Lanka’da meşru siyasetin bir parçası olarak kabul edilmemiş ve nitekim 2009 yılında “Silahlı bir toplumun asla huzur bulamayacağını” belirterek silah bırakma kararı almıştır. Tarihsel süreç içerisinde Tamil Kaplanları, SSCB’den ABD’ye, Çin’den Japonya’ya kadar birçok aktör ile (Hedef/partner) ilişki içerisinde olmuştur. Fakat bu ilişki, Cancavid milislerinde olduğu gibi örgüte bir meşrutiyyet zemini kazandıramamış ve yapının hem yerel hem de küresel siyasette bir aktör olmasına yardımcı olamamıştır. İki örgüt arasındaki temel benzerlik ise etnik kimlik üzerinden bir grup ontolojisinin oluşması ve bölgesel/küresel aktörler ile ilişki tesis edebilme olarak ön plana çıkmıştır.

Irak’taki Haşdi Şabi yapılanması, her ne kadar Şii Iraklıların iddia ettiği gibi DEAŞ tehlikesine karşı Irak’ı müdafaa etmek için yola çıktığını iddia etse de İran ile olan açık ve doğrudan bağı örgütü adeta İran’ın Irak içişlerine bir müdahale aracı

haline getirmiştir. Halihazırda örgüt; doğrudan İran güdümünde olan, Irak'ın karmaşık sosyo-politik ve mezhepsel sorununu sürekli diri tutan, siyasal bütünleşmenin önünde engel teşkil bir aktöre dönüşmüştür. Buna karşılık SEK Başkan Yardımcısı ve ADG Başkomutanı M.H.Dagalo ise, Ömer El Beşir'in darbeye devrilmesinin ardından oluşan siyasi boşluğu Cancavidler adına iyi bir şekilde değerlendirerek; Cancavidleri Sudan siyasetinde ve uluslararası siyasette meşrulaştırmaya çalışmakta ve bu yolda emin adımlarla ilerlemektedir.

Darbe sonrası oluşan güvenlik boşluğunu emri altındaki paramiliter güçle tahkim etmeye çalışarak Sudanlılar nezdinde “Ülkede toplumsal birliği sağlamaya çalışan ve vatandaşlara güvenlik vaat eden” lider olmaya çalışmaktadır. Nitekim, Ömer El Beşir'e yapılan darbenin ardından, Cancavid milislerinin kırsaldan merkezlere kalıcı bir şekilde yerleşmesi ve başta altın madenlerinin olmak üzere, ülkenin doğal kaynakları üzerinden çok büyük miktarlarda gelir elde etmesi, çökmüş Sudan ekonomisi altında fakirlik ve iklimsel kuraklıkla boğuşan vatandaşların tepkisini çekmektedir. Haşdi Şabi'de temel grup motivasyonu mezhepsel farklılık iken Cancavidler özelinde bu etnik kimlik olmuştur.

Afrika'da sömürge sonrası dönemde birçok darbenin arka planında yer alan Bob Denard ile Cancavid milislerinin ortak noktası para kazanmak ve etnik temelli çıkarların korunması olmuştur. Diğer taraftan Bob Denard, Fransa'nın bir espionaj unsuru olarak uzun yıllar Afrika'da paramiliter faaliyetler yürütmüştür. Nitekim, Afrika'daki icraatlarından dolayı Fransız mahkemelerinde yargılanmış ve yargı sürecine Fransız devleti tarafından müdahale edildiği ve Bob Denard'ın birçok faaliyetinin Fransız devletinin talimatıyla yaptığı ortaya çıkmıştır. Faaliyetlerinde hiçbir zaman meşru ve uluslararası sistem tarafından kabul görmüş bir aktör olmaya çalışmamıştır.

Bob Denard'ın temel motivasyonu Fransız milliyetçiliği bağlamında Fransa'nın Afrika'daki çıkarlarını korumak, gizli siyasi/askeri faaliyetlerini üstlenmek ve sonrasında da kendi namına para kazanmak olmuştur. Bob Denard'ın aksine Cancavid liderleri hem yerel hem de uluslararası siyasette kabul gören meşru aktörler olmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda birçok bölgesel ve küresel siyasi liderle/figürle ilişki tesis etmiş ve resmi ziyaretlerde bulunarak; Sudan'ın meşru bir siyasi aktörü

olduklarını göstermişlerdir. Ömer El Beşir'in 2019 yılında darbeyle devrilmesinin ardından Camcavidlerin Başkomutanı M.H.Dagalo, SEK Başkan Yardımcılığı görevine gelerek, Sudan'ın iki numarası olmuştur.

Cancavidler, Darfur sorununda büyük rol oynamışlardır. Sudan Kurtuluş Hareketi ile Adalet ve Eşitlik Hareketi'nden oluşan Darfur isyancıları Nisan 2003'te hükümet pozisyonlarına yönelik saldırılarını artırdıklarında, merkezi hükümet Fur, Zaghawa ve Masalit köylerini hedef almak için Cancavid milislerini kullanmıştır ki Ömer El-Beşir yönetiminin bu milisleri kullanmadaki en önemli sebebi; El-Beşir'in Sudan Ordusu'na karşı güvensizliği ve sivil halka yönelik olası suçlara karşı Sudan Ordusu mensubu olan ve Arap kökenli olmayan Sudanlı subayların oluşturduğu potansiyel darbe tehlikesidir.

Cancavidler'in, El-Beşir idaresinde iç siyasette oldukça aktif oldukları bilinmekle birlikte Sudan'ın dış politikasında da önemli bir rolü ve etkisi bulunmaktadır. El-Beşir rejimine kadar “kullanılan güç” statüsüyle görülen ve uluslararası kamuoyunda sadece Darfur Sorunu ile akıllara gelen, Cancavidler, El-Beşir'in askeri darbeyle devrilmesinin ardından Sudan'ın dış siyasetinde önemli ölçüde etkin hale gelmişlerdir.

Beşir yanlısı politikacılar ve subaylar, Cancavid milislerinin işe alınmasında, örgütlenmesinde, donatılmasında ve eğitiminde önemli bir rol oynamışlardır. Sudan Ordusu, Cancavid milisleri ile birlikte askeri operasyonlar gerçekleştirmişlerdir. Örneğin, Darfur'daki Cancavid milisleri saldırıları sırasında Sudan Ordusu hem hava hem de kara desteği sağlamıştır. Cancavid Milisleri 2014 yılında anayasa düzenlemesi ile Hızlı Destek Kuvvetleri adıyla resmi olarak ulusal düzenli kolluk kuvvetlerinin bir parçası olarak kabul edildiğinde sayı ve teçhizat olarak 2000'li yılların başındaki durumlarından çok öteye gelmişlerdir. Cancavid milislerinin yaklaşık 10 bin üyesinin bulunduğu ve bunların 3 bin kadarının başkent Hartum'da konuşlandığı bilinmektedir. Fakat Cancavid milislerinin kendi kontrolü altındaki toprakları yönetmesini sağlayacak bir yönetim inşa etme amacı ile donatılmamış olması, çok sayıda farklı kabile fraksiyonundan katılımcısının bulunması gibi nedenlerden dolayı organizasyon kapasitelerinin diğer küresel paramiliter gruplara göre daha düşük olarak değerlendirilebilmesi mümkündür.

Arapça “Atlı Cinler” olarak isimlendirilmiş olan Cancavidler, günümüz dünyasına ayak uydurarak, artık ağır silahlarla donattıkları Toyota marka pikaplar kullanmaktadırlar. Sudan Egemenlik Konseyi’nin ve Sudan Ordusu’nun; Darfur’daki devrimci güçlerin ve Dagalo liderliğindeki Cancavidlerin Sudan’ı yönetmesi durumunda; Zaghawa ve Fur kabilelerinin rejime karşı tekrar ayaklanması ihtimalinden endişe ettiği açıktır. Sudan Kurtuluş Ordusu Lideri Mini Arko Minavi önderliğindeki Darfur çekişmesi, Doğu Çad’daki denklemden ayrı düşünülemez. Bu siyasi çatışma bölgeyi tek bir uzantı haline getiren, sınır tanımayan, etnik ve kabileleri konu alan bir çatışmadır.

SEK’in, Cancavidler ile diğer silahlı muhalif grupların şikayetlerini çok az önemseydiği göz önüne alındığında, büyük bir güç konuşlandırmasına izin verilmesi halinde AMIS’in hem isyancıların isteklerini hem de Cancavidleri dengelemek için kullanılacak yeni bir araç haline gelebileceği endişesi bulunmaktadır. UKP’nin Sudan devleti içerisindeki yerleşikleri; Afrika Birliği’ni hem isyancılara karşı hem de Cancavid paramiliterlerine karşı bir aktör olarak çatışmaya dahil ederek kronik paramilitarizm eğilimini sürdürebilir ve şimdi olduğundan daha güvenli bir şekilde varlığını sürdürebilir.

Sudan devletinin paramiliter güç kullanımı ile ilgili sorunları, rejimin sona ermesi ve ülkede yaşayan çeşitli halkların ve grupların maruz kaldığı birçok mağduriyetin adil bir şekilde kabul edilmesi durumu gerçekleşmeden sona ermeyeceği değerlendirilmektedir. Sudan rejiminin demokratikleşmesi için kronik paramiliterizmi terk etmesi elzem görülmektedir. Bir ülkede rejimin tekil egemenliğini sağlamak için etkin ve hesap verebilir hükümetin temellerini dinamitleyip, kronik paramilitarizm stratejisine kayan yönetimler büyük ölçüde telafi edilemez hasarlara yol açarlar. Nitekim, Ömer El-Beşir’in devrilmesiyle birlikte Sudan geldiği noktada “Failed State” sürecine girmiş vaziyettedir. Bu nedenle Sudan, devlet kapasitesini yeniden inşa etmek için önemli ölçüde uluslararası yardıma ihtiyaç duymaktadır. Nitekim bu durum aynı zamanda Sudan’ı dış müdahaleye açık bir ülke haline de getirmektedir. Bilindiği üzere, Sudan tarihsel olarak; İki ülke arasındaki sorunlu bölge olan El-Faşhaga ve GERD Barajı meseli yüzünden Etiyopya ile problemli bir ilişkiye sahiptir. Haziran 2022

tarihinde 7 Sudanlı askerin Etiyopyalı güçler tarafından El Faşhaga bölgesinden kaçırılması ve ardından idam edilmeleri iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmiştir.

Cancavidler'in ve popüler lideri Dagalo'nun hem ülke içerisindeki faaliyetleri hem de uluslararası aktörlerle olan ilişkisi göz önüne alındığında; Sudan hem uluslararası camia tarafından hem de komşusu Etiyopya tarafından sıkıştırılmışken, Cancavidler'in mezkûr durum karşısında sergileyeceği tavır belirsizdir. Kökenleri göçerliğe ve yağmaya dayanan, kendine has gelenekleri olan kabileci bir yapı Sudan'ın toprak bütünlüğünden yana olacak mıdır sorusu cevaplanmayı bekleyen başka bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak, geçmişte birçok paramiliter yapı siyaset sahnesinde süreklilik sağlayamamış ve hem yerelde hem de uluslararası sistemde kabul edilmiş, meşru aktörler haline gelememişlerdir. Birçoğu daha büyük bölgesel ve küresel güçlerin vekalet savaşlarında taraf olmuştur.

Ancak bu durum, Ömer El Beşir'in 2019 yılında Sudan Ordusu tarafından yapılan darbeyle devrilmesinin ardından, Cancavid milislerinin M.H.Dagalo liderliğinde, Sudan siyasetinde ve uluslararası siyasette yakaladıkları başarıyla değişmiş ve M.H.Dagalo özelinde Cancavidler, hem yerel hem bölgesel hem de küresel aktörlerle resmi/meşru ilişkisi olan, Sudan siyasetinde ve askeri yapılanmasında legal olarak yer alan bir konuma gelmiştir. Cancavidler'in Sudan'a etkileri göz önüne alındığında; uygun koşulların oluşması ve uluslararası siyasi konjonktürün çok kutuplu dinamiklere evrilme eğilimi altında paramiliter grupların, henüz baştan sona devletleşebilmiş örneği bulunmasa da var oldukları ülkelerde devletleşme yolunda evrim geçirebildikleri görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AA, 2020, “Ömer El-Beşir’in Lahey’de yargılanması ve Sudan’ı bekleyen krizler”.
- Acar, İ., 2010, Küresel ve Bölgesel İlişkiler Zemininde Darfur Sorunu, Beykent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akasha, Mohammed Osman, (2014), Darfur: A Tragedy of Climate Change, Anchor Academic Publishing.
- Akgün, F., 2010, United Nations Intervention In Darfur: A Case Study, Bilkent University, Department of International Relations, Ankara.
- Aksakal, E., 2016, Afrika’daki İç Savaşların Temel Dinamikleri: Sudan Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalı, Ankara.
- Arena, Michael P., Arrigo, Bruce A. (2006). The terrorist Identity Explaining the Terrorists Threat. New York and London: New York University Press.
- Arpa, Enver, 2013, Afrika Satrancında Sudan (Hatıralar/İzlenimler), Meneviş Yayınları, Ankara.
- Altınay, Ayşe Gül, 2009. “Tabulaşan Ordu, Yoksayılan Militarizm: Türkiye’de Metodolojik Militarizm Üzerine Notlar.”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Dönemler ve Zihniyetler, (Ed. Ömer Laçiner), İletişim Yayınları, İstanbul, (Ordu), ss.1245-1257.
- Altınay, Ayşe Gül, 2008. “Militarism and Culture of Violence.”, World Tribunal on Iraq, (Ed. Müge Gürsoy Sökmen), Olive Branch Press, New York, 2008, (Culture), ss.364-370.
- Bayram, Mürsel, 2013, Darfur Sorunu’nun Uluslararası Boyuta Taşınmasında Küresel Enerji Politikalarının Rolü, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir, Türkiye.
- Bayram, Mürsel. (2014). Yerel ve Küresel Boyutlarıyla Darfur Sorunu.

Bayram, Mürsel. (2016). Sudan'ın Etnopolitik Sorunlarını Besleyen Faktörlerin Tarihsel Bir Analizi. TARİHİN PEŞİNDE-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 16, 194-227.

Bruyère-Ostells, Walter (2019). Treatment of the bodies of those killed in French mercenary operations between 1960 and 1989. Human Remains and Violence, Cilt 5, Sayı 2, 2019.

Collins, Robert O. (2006). The Disaster in Darfur in Historical Perspective. The Journal of Conflict Studies, Winter 2006, 26-27.

Çakmak, C., 2007, "Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Darfur Krizi'ne Müdahil Olması ve ABD'nin Süpergüç Olarak Limitleri", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 3, No:10, ss. 43-74.

Çisem Doğan, "İç Dinamikler ve Uluslararası Bağlamda Darfur Sorunu" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 2019.

Dalar, M., 2009, "İnsanlık Suçu ve Soykırım Tartışmaları Bağlamında Darfur Sorunu ve Türkiye", Ortadoğu Analiz, Cilt 1, Sayı 12, ss. 93-100.

De Wall, A., 2005, Who Are the Darfurians? Arab and African Identities, Violence and External Engagement, African Affairs, 104(415), ss: 181-205, Oxford University Press.

Ezgi Uzun, "Iran's Foreign Policy in Iraq and Syria after 2011", Young Academics Program Analysis Paper Series (Global Relations Forum (GRF), Ocak 2020), 19.

Flint, J., ve Wall, A., (2008), Darfur: A New History of a Long War, Zed Books.

Flint, j. (2009). Beyond 'Janjaweed': Understanding the Militias of Darfur. Small Arms Survey, s. 17-68

Güneysu, G., 2014, "Darfur: Deri Renginin Yarattığı Trajedi", 20. Yüzyılda Soykırım ve Etnik Temizlik, Derleyenler: Cenap Çakmak, F. Gözde Çolak, Gökhan Güneysu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Hannoum, Abdelmajid (2010). Writing Algeria: On the History and Culture of Colonialism. Maghreb Center Journal, Georgetown University.

Heitman, Helmoed-Römer (2008) Comoros operation: the positives and negatives. Janes Defence Weekly. Sayı 45, s. 33, 2008.

İnat, K., vd., 2007, “Sudan: Afrika’nın En Uzun İç Savaşı”, Dünya Çatışma Bölgeleri, Ed: Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı.

Jayawardane, Amal (2004). Documents on Sri Lanka’s foreign Policy 1947-1965. RCSS, Colombo.

Jean Dréze, “Militarism and Development”, The Elgar Companion to Development Studies, (Ed. David Alexander Clark), Northampton 2006, ss.375-377.

Joost Hiltermann, “Iraq: The Clerics and the Militias”, 13 Ekim 2015, <https://www.nybooks.com/daily/2015/10/13/iraq-clerics-militias/>.

K. Alan Kronstadt, Bruce Vaugh, —Sri Lanka: Background and US Relationsl, Congressional Research Center, 2009:36.

Kellett, Anthony (August 2010). —China’s Periphery Part One: South Asial,DRDC CORA TM 2010–179.

Karamalla-Gaiballa, Nagmeldin. (2015). The European union role in resolving the armed conflict in the western Sudanese province of Darfur. International Journal of Sudan Research. 5. 10.47556/J.IJSR.5.1.2015.4.

Khalid Mustafa, M., (2014), Darfur Sorunu’nun Sudan’ın İç Güvenliğine Etkisi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Fakültesi Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Lichfield, John (2011). Bob DENARD: Mercenary operating in Africa. Independent Online.

Linden, Josh (Spring 2009). After the Tigers: Moving Beyond the Legacy Violence in Sri Lanka. Michigan Journal of Public Affairs, Volume: 6, ss. 1-30.

Mehmet Alaca, “Sistani versus Khamenei on Iraq’s Hashd al-Sha’abi”, LSE Blogs, 03 Nisan 2020, <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2020/04/03/sistani-versus-khamenei-on-iraqs-hashd-al-shaabi/>. 304 Ayrıca Uzun, İran destekli milislerin Haşdi Şabi içerisinde %62’lik bir oranı kapsadığını belirtmiştir. Uzun, “Iran’s Foreign Policy in Iraq and Syria after 2011”, 20-21.

Michael Weiss ve Hassan Hassan, ISIS: Inside the Army of Terror (Regan Arts, 2015), 21.

Moller, B (2006), The Role Of Militias And Other PArarmilitaires In Africa, Danish Institute for International Studies, DIIS Working Paper no 2006/23, Copenhagen.

Montreuil, F. Cr  tollier (2018). Le crapuleux destin de Robert-Bernard Martin- Bob DENARD et le Rwanda. Survie. 18/02/2018

Orakçı, S. (2018). Sudan Raporu: Parçalanmadan Toparlanmaya. İNSAMER, Haziran Sayısı.

  nd  l, U., B., 2015, Sudan’da Etnik   atı  ma ve     z  m Süreci, Ankara Üniversitesi, İnsan Hakları Anabilim Dalı, Ankara.

  zmen, E., 2008, Sudan’ın Darfur Bölgesi Sorunu, Beykent Üniversitesi, Stratejik Araştırmalar Dergisi, 1 (01), ss.184-212.

Rao, P. Venkateshwar (Apr.1988). —Ethnic Conflict in Sri Lanka: India’s Role and Perception. Asian Survey, Vol. 28, No. 4, ss. 419-436

Renad Mansour ve Faleh A. Jabar, “The Popular Mobilization Forces and Iraq’s Future” (Carnegie Endowment for International Peace, Nisan 2017).

Ronen, Y. ve Shaked H. (1998). The Ethnic Factor in Sudanese Politics: South vs. North, in Milton J. Esman and Itamar Rabinovich (eds.), Ethnicity, Pluralism and the State in the Middle East (253-267). Ithaca and London: Cornell University Press.

Rookes, S. Edward (2018). From the Bay of Pigs to Lake Tanganyika: Non-State Armed Actors in the Congo Crisis, 1960-1967. Toulouse Üniversitesi.

Rothchild, D. (1997). Managing Ethnic Conflict in Africa. Washington: Brookings Institution Press.

Rotberg, Robert I. (ed) (2003). *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*, Washington D.C: Brooking Institution Press

Salih, M. (2005). *Understanding the Conflict in Darfur*. Occasional Paper.

Tamçelik, S., vd., 2014, *Küresel Politikada Yükselen Afrika*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Tirab, T., A., 2016, “Tarihi ve Toplumsal Bakış Açısıyla Darfur Sorunu”, Eurasian House, Dosya No:2, Ankara.

Totten, S., Markusen, E., 2006, *Genocide in Darfur-İnvestigating the Atrocities in the Sudan*, Routledge, Taylor&Francis Group, New York.

Uğur Ümit Üngör, *Paramilitarism: Mass Violence in the Shadow of the State* (Oxford, New York: Oxford University Press, 2020).

Yener Kutsal Yenilmez, *Darfur: Conflit Regioanal, Crise Internationale*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Yunus Kerem Çınar, “Küresel Göç Sorunları ve Birleşmiş Milletler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

Yusuf Çınar, *Tamil Sorunu: Tarihsel Gelişim, Çatışma Süreci ve Çözüm*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya,2012

Zellman A (2006), *The Janjaweed in the Sudan: A Case Of Chronic Paramilitarism*, University of British Columbia, Vancouver.

ÖZGEÇMİŞ

Üniversiteden uluslararası ilişkiler bölümünden mezun olmam akabinde, akademik odağımı Afrika siyasi tarihi, Afrika sömürge tarihi ve Afrika edebiyatı üzerine yoğunlaştırdım. Bu odağın temelinde; Esed Bin Furat, Tarık Bin Ziyad, Ömer Muhtar, Ebubekir efendi, Bob Denard ve Jacques Foccart gibi Afrika tarihine aksiyonlarıyla adlarını yazdıran aktörler yatmaktadır. İleri seviyede İngilizce ve temel seviyede Boşnakça bilmekteyim. Halihazırda, devlet memuru olarak görev yapmaktayım.

